

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ
TRAVMA VE AFET ÇALIŞMALARI UYGULAMALI RUH SAĞLIĞI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

PAYLAŞILAN TRAVMANIN GÖNÜLLÜ PSİKOSOSYAL DESTEK ÇALIŞMALARINA
YANSIMALARI:
PSİKOSOSYAL DAYANIŞMA AĞI ÖRNEĞİ

AYŞEGÜL ÖZADAK PİRİNÇÇİ
116507012

PROF. DR. A. TAMER AKER

İSTANBUL

2020

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez danışmanım Prof. Dr. Tamer Aker'e katkıları ve destekleri için teşekkür ederim. Ayrıca, Prof. Dr. Zeynep ŐimŐek'e yorumlarıyla tezime katkı sunduğu için; Prof. Dr. Sibel Arkonaç'a da nitel araştırma yöntemi konusunda verdiği bilgilerle araştırmamın olgunlaŐmasında destek olduğu için teşekkür ederim.

Büyük bir inançla her zaman beni destekledikleri için annem Ezel Özadak, babam Sezai Özadak ve ağabeyim Meriç Özadak'a; her zaman yanımda olduğu için eşim Volkan Pirinççi'ye; tez yazım sürecinde beni cesaretlendirdikleri ve katkı sundukları için arkadaşlarım Tuğçe Özdemir, Gülden Őahin ve Sinem Őahin'e Őükranlarımı sunarım. İyi ki varsınız. Ayrıca, görüşme yapmayı kabul ederek, bana kendilerini açan Psikososyal Dayanışma Ağı gönüllülerine sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
BÖLÜM 1: GİRİŞ.....	1
1.1. Teorik Çerçeve.....	2
1.1.1. Travma.....	2
1.1.2. İnsan Eliyle Gerçekleştirilen Toplumsal Travmalar.....	3
1.1.3. İkincil Travmatik Stres, Şefkat Yorgunluğu ve Karşı aktarım.....	5
1.1.4. Paylaşılan Travma.....	7
1.2. Suruç ve 10 Ekim Ankara Garı Patlamaları ve Diğer Patlamalar.....	11
1.3. Metodoloji.....	13
1.3.1. Örneklem.....	13
1.3.2. Araçlar.....	15
1.3.3. Prosedür.....	15
1.3.4. Analiz: Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz.....	17
1.3.5. Güvenilirlik.....	18
1.4. Refleksif: Araştırmacının Araştırmadaki Yeri.....	19
BÖLÜM 2: BULGULAR: Paylaşılan Travmalarda Gönüllü Psikososyal Destek	
Çalışmalarına Dair Anlatılar.....	22
2.1. PSDA Öncesi.....	22
2.1.1. Katılımcıların mesleki geçmişi ve politik kimlikleri.....	22
2.1.2. Patlamalara dair kişisel yaşantılar: “... yakınına kaybetmiş olma duygusu, böyle ağır...”.....	23
2.1.3. PSDA’ya katılma süreci: “Aksi mümkün değilmiş gibiydi”.....	29
2.2. PSDA çalışmaları.....	32
2.2.1. Yapılan çalışmalar.....	32
2.2.2. Kişisel Çalışma halleri: “... alandan ben çıkamıyordum”.....	36
2.2.3. Ekip çalışması: “Buradayız ve dayanışma içindeyiz”.....	39
2.2.4. Kendine Destek ve Özbakım.....	41
2.3. Paylaşılan Travmalarda Gönüllü Çalışmalar Yapmak.....	44
2.3.1. Çalışmanın Zorlukları.....	44
2.3.1.1. Özdeşim: Mesafe Kurmakta Zorluk.....	44
2.3.1.2. Patlamalar Devam Ederken Çalışmaları Sürdürmek.....	46
2.3.1.3. Ağ Çalışmasına ve Dışarıdan Gelen Tepkilere İlişkin Zorluklar.....	49
2.3.1.4. Bilgi ve Deneyim Eksikliğinden Kaynaklı Zorluklar.....	51
2.3.2. Çalışmanın İyi Hissettiren veya “İyileştiren” Yanları.....	53
2.4. PSDA’ya Dair Düşünceler: “Bu dosya çok yüklü, ne desem eksik kalıyor”.....	56
2.4.1. PSDA’nın Sonlandırılması.....	56
2.4.2. PSDA Çalışmalarının Değerlendirilmesi: Bugünden Bir bakış.....	58

BÖLÜM 3: TARTIŞMA: Paylaşılan Travmanın Gönüllü Psikososyal Destek Çalışmalarına Yansıması.....	62
3.1. Özdeşim ve getirdikleri: “Ben de orada olabilirdim”.....	63
3.2. Paylaşılan Destek: Başkasını İyileştirirken Kendini İyileştirmek.....	68
3.3. Özbakım: Sosyal ve Profesyonel Destek.....	72
BÖLÜM 4: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	75
KAYNAKÇA.....	79

ÖZET

Bu tez, gönüllü ruh sağlığı profesyonellerinin destek verdikleri kişilerle aynı travmatik gerçekliği paylaştıkları durumların yürüttükleri psikososyal destek çalışmalarına etkilerini araştırmaktadır. Bu kapsamda, araştırma 2015-2016 yıllarında pek çok kişinin ölümü ve yaralanmasıyla sonuçlanan intihar eylemlerine ve bu patlamaların ardından kurulan “Psikososyal Dayanışma Ağı”na odaklanmaktadır. Araştırmanın örneklemi, bu ağın gönüllü ruh sağlığı profesyonellerinden oluşmaktadır. Bu çalışmada, katılımcıların travma alanında önceki çalışmaları, politik kimlikleri, araştırma konusu olan travmatik olayları nasıl deneyimledikleri, gönüllüsü oldukları ağa katılımlarındaki motivasyonları ve tüm bunların yaptıkları çalışmayı nasıl etkilediği sorgulanmıştır. Gönüllülerin deneyimlerinin özneliği göz önünde bulundurularak 10 katılımcıyla derinlemesine görüşmeler yapılmış ve görüşmeler yorumlayıcı fenomenolojik analiz metoduyla analiz edilmiştir.

***Anahtar kelimeler:** Paylaşılan travma, Toplumsal travma, İkincil travmatik stres, Özdeşim, Psikososyal destek*

ABSTRACT

This thesis aims to research the impacts of the situations, when mental health professionals and the people they support share the same traumatic reality, to the psycho-social support activities. This research focusses on the suicidal bomb attacks happened in 2015 -2016 and caused the deaths of many people and the “Psycho-Social Solidarity Network” established after the attacks. The sampling of the research has been chosen among the mental health professionals volunteered in the network. The previous works of participants on trauma, political identities of them, their motivation to volunteer in network and their effects to psycho-social support activities they implemented has been questioned in this research. Considering the subjectivity of experiences of volunteers, in-depth interviews with 10 participants has been conducted and the interviews have been analyzed with interpretive phenomenological analysis method.

Keywords: *Shared trauma, collective trauma, secondary traumatic stress, identification, psycho-social support*

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu araştırma 2015-2016 yıllarında pek çok kişinin ölümü ve yaralanmasıyla sonuçlanan intihar eylemlerine ve bu patlamaların ardından kurulan “Psikososyal Dayanışma Ağı”na odaklanmaktadır. 20 Temmuz 2015 tarihinde Kobane’yi yeniden inşa etmek üzere Suruç’a giden 300 kişiye karşı bombalı intihar saldırısı düzenlenmiş ve bu saldırıda 33 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu olaydan 3 ay sonra, 10 Ekim’de savaşın durması ve barışın tesis edilmesi için Ankara Garı’nda düzenlenen “Emek Barış ve Demokrasi Mitingi”ni hedef alan iki canlı bombanın intihar saldırısı sonucunda 103 kişi hayatını kaybetmiş, 400’den fazla kişi yaralanmıştır. Bu patlamaların ardından İstanbul ve Ankara’da bombalı intihar saldırıları devam etmiş, pek çok kişi yaşamını yitirmiş ve yaralanmıştır. Suruç’ta yaşanan olayla birlikte yakınlarını kaybeden ve yaralanan kişilere yönelik psikososyal destek çalışmaları yapmak üzere Psikososyal Dayanışma Ağı kurulmuş ve diğer patlamalarda da çalışmalara devam edilmiştir. Çalışmalar İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Diyarbakır ve Mersin’de yürütülmüştür.

Bu araştırmanın odağına alınan patlamalar sadece patlama alanlarında bulunan ve patlamaya tanıklık etmiş kişileri değil, onların yakınlarını, kurtarma çalışmalarına katılanları, alanda bulunmayan insanları da etkilemiştir (TTB, 2016). Dolayısıyla, ruh sağlığı profesyonellerinin de toplumun birer üyesi olarak bu travmadan farklı boyutlarda etkilenmişlerdir. Bu anlamda araştırma, *gönüllü ruh sağlığı profesyonellerinin destek verdikleri kişilerle aynı travmatik gerçekliği paylaştıklarında, nasıl bir çalışma yürüttükleri* sorusundan yola çıkmaktadır. Bu soruyu tartışabilmek için, *insan eliyle gerçekleştirilen travma* ve *toplumsal travma* kavramlarının ötesinde yeni bir kavrama ihtiyaç duyulmuştur. Yapılan literatür taraması ruh sağlığı profesyonelleriyle

destek alanların aynı travmatik gerçekliği paylaştığı durumlar için *paylaşılan travmatik gerçeklik* (shared traumatic reality) (Baum, 2010; Keinan-Kon, 1998), *paylaşılan gerçeklik* (shared reality) (Kretsch et al., 1997) ve *paylaşılan travma* (shared trauma) (Altman & Davies, 2002; Dekel & Monson, 2010; Faust et al., 2008; Saakvitne, 2002; Tosone et al., 2003) kavramlarının kullanıldığını ortaya koymuştur (aktaran; Bell&Robinson, 2013). Teorik çerçevede gereçelendirileceği üzere bu araştırmada, “paylaşılan travma” terimi kullanılacaktır. Buna ek olarak, toplumsal travmalarda gönüllü olarak psikososyal destek çalışması yapan ruh sağlığı profesyonellerinin yaşadıkları duygusal durumlar sorgulanmış; ikincil travmatik stres, şefkat yorgunluğu, karşı aktarım gibi kavramlar açısından da ruh sağlığı profesyonellerinin yaşadıkları araştırılmıştır.

Araştırma, psikososyal destek çalışmasının saha kısmını betimlemekle birlikte, asıl odağını gönüllü ruh sağlığı profesyonellerinin destek verdikleri kişilerle aynı travmatik gerçekliği paylaşmalarının saha çalışmasına katılma motivasyonlarına ve bunun çalışmaya olan etkilerine çevirmektedir. Bu kapsamda, katılımcıların travma alanında önceki çalışmaları, politik kimlikleri, araştırma konusu olan travmatik olayları nasıl deneyimledikleri, gönüllüsü oldukları ağa katılımlarındaki motivasyonları ve tüm bunların yaptıkları çalışmayı nasıl etkilediği sorgulanmıştır. Gönüllülerin deneyimlerinin öznelliği göz önünde bulundurularak araştırma yöntemi olarak derinlemesine görüşme yöntemi seçilmiş ve görüşmeler yorumlayıcı fenomenolojik analiz metoduyla analiz edilmiştir.

1.1. Teorik Çerçeve

1.1.1. Travma

Travma sözcüğü kökenini tıptan alır ve yara, yaralamak anlamlarına gelir. TDK sözlüğünde travma “1. *ruhbilim*, Sarsıntı, 2. *tıp*, Bir doku veya organın yapısını, biçimini bozan ve dıştan mekanik bir tepki sonucu oluşan yerel yara, örselenme.” şeklinde tanımlanır. Nuri

Bilgin Sosyal Psikoloji Sözlüğü'nde travmayı şöyle tanımlar: “Travma genel anlamda bir kişinin maruz kaldığı ve psikolojik dengesini bozan bir olay olarak tanımlanabilir. Travma bireylerin psikolojik direnç ya da toparlanma kapasitelerine göre kolay ya da zor başa çıkılan bir durum olarak yaşanmaktadır.” (2003, s.394; aktaran, Parman, 2017).

Ruhsal travma savaş, cinsel saldırı ve doğal afetler gibi katastrofik yaşam olaylarına maruz kalmak olarak tanımlanabilir. Travmatik stresin etkenleri psikolojik ve fizyolojik öğeler içerebilir. Herhangi bir fiziksel yaralanma içermeyen travmatik olaylar dahi olayın psikolojik etkisinden kaynaklı bedensel tepkilere sebep olabilir (Weather & Keane, 2008).

Farklı tanımlardan anlaşılacağı üzere ruhsal travma bedensel travmada olduğu gibi şok oluşturma, zorlama şeklinde yaşanma ve ruhsallığı bütünüyle etkilemesinin yanı sıra, bir durumun travmatik olabilmesinin “öznenin dayanıklılığına, uyarıları yönetme ve özümleme yetisine bağlı” olduğu söylenebilir (Parman, 2017, s. 20).

Ruhsal travmaya yol açan olaylar yaygın olarak üç başlık altında toplanır: 1. İnsan elinden kasıtlı olarak çıkan olaylar, 2. Doğal afetler, 3. Kazalar. Travmatik olaylar bireysel ya da toplumsal ve tekil ya da devam eden, süregelen travmalar olarak da sınıflandırılmaktadır (Aker, 2012). Herman (1992/2007), travmanın yarattığı çaresizliğe dikkat çekerek travma sırasında kurbanın ezici bir kuvvet tarafından çaresiz hale getirildiğini söyler. Herman'a göre, bu kuvvet doğanınkiyse afet, başka bir insanınki olduğunda vahşet olarak adlandırılır. Travmatik olaylar toplumsal veya bireysel, insan eliyle veya doğal olsun, insanların kontrol, bağ kurma ve anlam duygusu veren davranış sistemlerini alt üst eder. Bu araştırma, insan eliyle kasten gerçekleştirilen ve tüm toplumu etkileyen travmaları araştırmaktadır.

1.1.2. İnsan Eliyle Gerçekleştirilen Toplumsal Travmalar

Toplumsal ve politik travmalarla çalışan Türkiye İnsan Hakları Vakfı, toplumsal travmayı ve etkilerini şöyle açıklamaktadır:

“Toplumsal travma belli bir topluluğa yönelik insan eliyle sistematik olarak uygulanan, o topluluğun sosyal, kültürel, psikososyal ve ekonomik yapı taşlarını sarsan ve geçmişini ve geleceğini tahakküm altına almayı amaçlayan müdahalelerin yol açtığı toplumsal sonuçlardır. Travmatik bir olaya maruz kalmış topluluklar maddi ve manevi olarak yaralanırlar. Travma görmezden gelindikçe, normalleştirildikçe ve travmaya yol açan sebepler ortadan kalkmadıkça bu yara nesilden nesile aktararak büyür. Toplumun geri kalanı mağdurların yaşadığını bilmedikçe de yaşanan acıları önemsemez ve iktidarın dilini kullanarak zaten travmatize olmuş grupları kriminalize eder. Böylelikle toplumsal ve bireysel belleğimize yazılan travma, hakikat ve adalete olan inancımızı ve toplumsal dayanışma ve birlikte yaşama gücümüzü zayıflatır.” (TİHV, 2012)

Toplumsal travmalar kitlesel şiddet olayları içermektedir. Kitlesel şiddet, etnik, dini veya başka unsurlar içeren belli bir grubun belirli başka bir gruba yönelik uyguladığı şiddet olaylarıdır (Nader, 2012). Bu tanım, terör olaylarından, savaş dönemi soykırımına, politik işkenceden, silahlı okul saldırılarına kadar genişletilebilir. Tarih boyunca kitlesel şiddet olayları etnik gruplara yönelik veya etnik gruplar arasında gerçekleşmiştir (Nader, 2012, s. 366). Sırplar’ın etnik temizliği amaçlaması, Nazilerin soykırımına Yahudileri kökten yok etmeye çalışması bunlara örnek gösterilebilir.

İki çeşit kitlesel travmadan söz edilebilir: soykırım ve terörizm. Araştırmanın konusu gereği terörizmi açıklamak gerekmektedir. Terörizm, korku ve dehşet oluşturan, politik, ideolojik veya teolojik amaçlar üstlenen tehdit veya şiddet içeren eylemlerdir (Fullerton, Ursano & Biggs, 2008). Terörizm yoğun korku ve dağılmaya sebep olarak toplumu alt üst eder ve toplumun geniş kesimlerinde dehşetin yayılmasına yol açması sebebiyle doğal ve insan eliyle gerçekleşen diğer felaketlerden ayrılır (s. 647). Dolayısıyla, insan eliyle gerçekleştirilen doğal afet ve teknolojik kazalardan daha yüksek oranda psikiyatrik sonuçlar doğurur. Terörist eylemler yoğun kaygı, geleceğin öngörülemezliği ve güvenlik kaybı hisleriyle sonuçlanır.

Toplumsal travmalar için topluluk şiddeti (community violence) kavramı da kullanılmaktadır (Suh ve Marshall, 2008). Topluluk şiddeti, daha geniş kesimlere zarar verdiği ve daha da önemlisi kasten zarar verme amacı içerdiği için bireysel travmalara göre daha yıkıcı olabilir. Kişilerin birbirlerine ve kurumlara olan güvenini yitirmesine sebep olur ve toplumun

adalete olan inancını zayıflatır. Topluluk şiddeti, bireyler üzerindeki etkisi dolayısıyla toplumların dağılmasına ve hatta yok olmasına sebep olabilir. Bu anlamda, şiddetin azaltılması bireylerin tedavi edilmesi gibi bireysel çözümlerle değil, yoksulluk, ırkçılık gibi sistemsel sorunlara müdahale ederek gerçekleştirilebilir.

1.1.3. İkincil Travmatik Stres, Şefkat Yorgunluğu ve Karşı Aktarım

Araştırma, paylaşılan travma konusuna odaklansa da, ruhsal travmayla çalışan profesyoneller üzerine olduğu için, genel anlamda travma çalışması sırasında ne tür zorluklar yaşadıklarını açıklayan kavramlara da ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacın sebebi, bir sonraki başlıkta da açıklanacağı gibi, paylaşılan travmanın ikili maruz kalma etkisini (Saakvitne, 2002) daha kapsamlı bir şekilde kavrayabilmektir. Bu bağlamda, bu başlıkta ikincil travmatik stres, şefkat yorgunluğu, tükenmişlik ve karşı aktarım kavramları açıklanacaktır.

90'lı yıllarda, ruhsal travmayla çalışan profesyonellerin travma anlatılarından etkilenmeleri vekaleten travma ve ikincil travmatik stres gibi kavramlarla açıklanmaya başlanmıştır (Figley, 1995; McGann & Pearlman, 1990; aktaran Bell & Robinson, 2013). Vekaleten travma, travmatik materyale dolaylı olarak birden çok kez maruz kalmanın, kişinin ruhsal, fiziksel ve spiritüel iyi olma halinde önemli bir değişim yaratması olarak tanımlanmaktadır (Pearlman, 2008). İkincil travmatik stresse, genellikle DSM'de (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatiksel El Kitabı'nda) yer alan Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) tanı ölçütlerine göre kavramsallaştırılır. Travmaya doğrudan maruz kalmasa bile, bir kişi travmaya maruz kalan kişiye destek olması dolayısıyla (ruh sağlığı profesyonelleri, acil servis elemanları vs.) veya aile üyesi olduğu için travmadan etkilenebilir ve TSSB'ye benzer tepkiler verebilir (Arvay, 2001; aktaran Bell & Robinson, 2013).

İkincil travmayla karıştırılan kavramlardan bir tanesi tükenmişliktir. Tükenmişlik tanımlanması zor bir kavram olsa da, günlük davranışlardaki değişiklikler üzerinden

anlaşılabilir. Tükenmişlik, kişisel ve mesleki stresten kaynaklanan günden güne artan idealizm, enerji ve hayat amaçlarının kaybıdır (Baker, 2012). Hiç dinlenmeden veya ara vermeden devam eden kişisel veya mesleki stres tükenmişliğe yol açabilir.

Özellikle ruh sağlığı alanında çalışan profesyonellerin yaşadığı duygusal zorlanmayı açıklayan kavramlardan biri şefkat yorgunluğu kavramıdır. Şefkat yorgunluğu ruh sağlığı profesyonellerini etkileyen duygusal veya fiziksel yorgunluk olarak tanımlanır. Danışanın hikayesine duyarsızlaşma, verilen desteğin niteliğinde düşüş, klinik hatalarda artış, destek veren profesyonellerin depresyon ve kaygı bozukluğu oranlarında artış ve stres kaynaklı iş bırakma gibi şekillerde kendini gösterebilir (Mathieu, 2012). Ayrıca, destek veren profesyonelin kişisel ilişkileri de yaşadığı yorgunluktan etkilenebilir, sevdiklerine veya yakınlarına empati kurmakta zorlanabilir. Bunun sonucu olarak, boşanma, evde stresin artması ve sosyal izolasyon yaşanabilir. Destek verenlerin çalıştıkları alanı seçme sebepleri, empati kurma becerileri ve diğerleri için şefkat göstermeleri, onları gizli bir şekilde şefkat yorgunluğuna itebilir (a.g.y., 136).

Tüm bu kavramlara ek olarak, belki de ruh sağlığı profesyonelinin yukarıda bahsedilenleri yaşamasına daha açık ve savunmasız hale getiren durum, terapötik çalışmanın kaçınılmaz özelliği (Dalenberg, 2008) olan karşı aktarımdır. Karşı aktarım temel bir psikanalitik fenomendir ve kısaca klinisyenin danışanına yönelik bilinçli ve bilinçdışı duygulanımları ve davranışsal tepkileri olarak açıklanabilir (Tosone, 2012). Yukarıda bahsi geçen kavramlardan farklı olarak, karşı aktarım klinisyenin deneyiminin terapötik ilişki içinde nasıl gerçekleştiğine odaklanır. Travmatik olay, terapötik ilişki içinde yeniden sahnelenir. Terapist danışanla bilinçsizce özdeşleşebilir; terapist ve danışan fail veya kurban rollerine girebilir.

Travmatik karşı aktarımda, ruh sağlığı profesyoneli travmadan hayatta kalanın yaşadığı duyguları paylaşır. Örneğin, terapist empatik olarak destek verdiği hastanın çaresizlik hislerini

paylaşılabilir ve bu durum terapistin bilgi ve becerisinin değerini küçümsemesine veya hastanın kendi gücünü görmemesine sebep olabilir (Herman, 1992/2016). Yoğun çaresizlik duyguları terapistin “kurtarıcı rolüne” girmesine de yol açabilir (a.g.y., 179). Terapist, hastanın çaresiz olduğu fikrini kabul ettikçe, hastanın güçsüzlüğü kalıcı hale gelebilir. Buna benzer olarak, terapist hastanın öfke, keder, acı gibi pek çok duygusuyla özdeşleşebilir.

Olayın detaylarından, bağımsız olarak yalnızca olayın kendisi de karşı aktarıma sebep olabilir (Dalenberg, 2008). Örneğin Danieli (1994), Yahudi soykırımından hayatta kalanlarla çalışan terapistlerin neredeyse birebir aynı duygusal tepkileri vermesinin, terapistin kişiliğinden çok soykırımın kendisinden kaynaklandığını iddia eder (aktaran Herman, 2016). Dolayısıyla, hastayla terapist arasındaki ilişkide “failin gölge mevcudiyeti” de yer alır ve aktarım gibi karşı aktarımın da bu terapötik ilişki için de önemli bir kaynağı bulunmaktadır (Herman, 2016, s. 177).

1.1.4. Paylaşılan Travma

İkincil travma ruh sağlığı profesyonellerinin danışanların travma anlatılarından nasıl etkilendiklerini anlamalarına yardımcı olsa da, danışanlarla aynı travmatik ortamı paylaştığındaki deneyimlerini kapsamlı bir şekilde açıklayamamaktadır (Tosone, Nuttman-Shwartz ve Stephens, 2012). İkincil travma ve diğer benzeri kavramlar klinisyenin bir başka travmadan dolayı olarak etkilenmesinden bahsederken, paylaşılan travma danışan ve klinisyenin de dahil olduğu belli bir popülasyonun tümünü “doğrudan” etkileyen toplumsal olayları merkezine alır (Baum 2010). 1991 yılında gerçekleşen Körfez Savaşı ve Amerika’da 11 Eylül 2001’de gerçekleşen İkiz Kule saldırıları, ruh sağlığı profesyonellerinin kişisel hayatlarında danışanlarıyla aynı sorunu yaşarken etkili bir ruh sağlığı hizmeti vermeye çalışmasının zorluğunu ortaya koymuştur (Eidelson et al. 2003). Dolayısıyla, 10 yıl arayla gerçekleşen bu olayların ardından, bu durumu kavramsallaştırabilmek için paylaşılan travma

kavramı kullanılmaya başlanmıştır.

En basit haliyle paylaşılan travma, danışman ve danışanın aynı olaya tanık olması şeklinde tanımlanabilir (Bell & Robinson, 2013). Paylaşılan travma, danışan ve danışmanın tecavüz, çocuk istismarı gibi aynı bireysel travmaya maruz kalmasıyla olabileceği gibi, aynı etnik gruba, aynı topluluğa ait olmalarından kaynaklanan toplumsal travmalara maruz kalmalarıyla da oluşabilir. Araştırma, ruh sağlığı profesyonelleriyle destek alanların aynı toplumsal travmaya maruz kaldığı durumlara odaklanmaktadır.

Literatürde paylaşılan travmanın kullanımına bakıldığı zaman, aynı durumu tanımlamak için farklı kavramlar kullanıldığı görülmektedir (Fox, 2003; Saakvitne, 2002; Tosone et al., 2003; aktaran Baum, 2010). 1950-1960 yıllarında da literatürde paylaşılan travma tartışılmış, fakat isimlendirilmemiştir. En sık kullanılan kavramlar, paylaşılan travmatik gerçeklik (shared traumatic reality) (Baum, 2010; Keinan-Kon, 1998), paylaşılan gerçeklik (shared reality) (Kretsch et al., 1997), ve paylaşılan travma (shared trauma) (Altman & Davies, 2002; Dekel & Monson, 2010; Faust et al., 2008; Saakvitne, 2002; Tosone vd., 2003) olmuştur (aktaran Bell&Robinson, 2013, s. 312). Tüm kavramlar, danışan ve danışmanın aynı dışsal faktörler sebebiyle eş zamanlı aynı travmaya maruz kalmalarından ve danışmanın farklı seviye ve tiplerde travmaya duyarlı olmasına sebep olduğundan bahseder (Bell&Robinson, 2013). Paylaşılan travma kavramının ilk olarak, toplumsal travmanın paylaşıldığı durumlar için kullanılmıştır, bu sebeple araştırmada, bu kavramın kullanımına yer verilmiştir.

Tosone vd. (2003), paylaşılan travmanın karmaşık olduğundan bahseder çünkü, “hem terapist hem danışan aynı zamanda ve aynı kayıp üzerine yas tutma süreci içindedir” (s.74). Paylaşılan travma kavramının kullanımı için ruh sağlığı profesyoneliyle danışanın birbir aynı tepkileri vermesi gerekmez, danışmanla danışan aynı olaydan çok farklı şekillerde etkilenmiş olabilir (Tosone, Nuttman-Shwartz ve Stephens, 2012). Tepkilerin yanı sıra, travmatik olaydan birbir aynı şekilde etkilenmeleri de gerekmemektedir. Travmadan hayatta kalanlar iki gruba

ayrılır: birincil hayatta kalanlar (kurbanlar ve savaşılanlar) ve uzaktan hayatta kalanlar (tanıklık edenler) (a.g.y., 4).

Baum (2010) paylaşılan travmayı 4 kritere dayanarak açıklar: 1. Toplumsal travmaya neden olabilecek bir felaketin gerçekleşmesi, 2. Travmanın güncel olması, 3. Destek veren ve destek alan kişinin aynı topluluğa ait olması, 4. Destek veren ruh sağlığı profesyonelinin hem topluluk üyesi hem de meslek elemanı olarak travmatik materyale birincil ve ikincil olarak maruz kalması. Özellikle dördüncü kriter, paylaşılan travmanın, ruh sağlığı profesyonelinin hem travmadan doğrudan etkilenen hem de danışanın hikayesine tanıklık etmekten dolayı etkilenen bir çift yönlü maruz kalma olduğunu göstermektedir. Paylaşılan travmatik gerçeklik kavramı üzerine yapılan araştırmaların önemli bir kısmı toplumun sürekli olarak terörist saldırılarına maruz kaldığı İsrail'deki ruh sağlığı profesyonellerinin durumunu ele almaktadır (Dekel & Baum, 2010; Shamaı & Ron, 2009).

Yalnızca insan eliyle gerçekleştirilen toplumsal travmalar üzerine değil, fırtına, deprem gibi doğal afetlerin yaşandığı toplumlarda paylaşılan travma süreciyle ilgili de araştırmalar yapılmıştır (Boulanger 2013; Boasso, Overstreet & Ruscher, 2015; Rao & Mehra, 2015). Boulanger (2013) Katrina Kasırgası'yla ilgili yaptığı araştırmada, psikoterapistlerin yalnızca duygusal olarak değil, maddi olarak da kayıplar yaşadıklarından bahsetmektedir. Terapistler, kasırgadan dolayı evlerinde ve ofislerinde maddi zararlar yaşamalarına rağmen, finansal zorluklardan ötürü henüz hazır olmadan çalışmaya dönmek zorunda kalmışlar ve bu durum danışanlarıyla yoğun olarak özdeşim kurmalarına sebep olmuştur.

Paylaşılan travmayla çalışırken iki durum açığa çıkabilir. Birincisi, kişisel ve profesyonel sınırların kaybedilmesi ve bu kimlikler arasında yönünü bulma ihtiyacı; ikincisi, çalışanın profesyonel ve kişisel kimliğinin çatışmasıdır (Dekel, 2010). Paylaşılan travma durumlarında sınırların kaybedilmesi iki şekilde olabilir: Profesyonel alan dahilinde ve kişisel ve profesyonel alanlar arasında (Baum, 2010, s. 252). Sınırlar danışanla destek veren arasında

olabileceği gibi, destek verenin kendi içinde de olabilir. Danışanla destek veren arasındaki sınırlar kişisel alan anlamına gelir ve destek veren profesyonelin çalışmanın gerçekleşmesi için güvenilir ve faydalı bir alan oluşturması çok önemlidir. Terapötik açıdan psikoterapist ve danışan arasındaki dinamikler değişebilir. Örneğin, terapötik ilişkide gerekli olan asimetrik ilişki paylaşılan travma durumlarında bozulabilir ve danışan da sorunun karşılıklılığını fark ederek karşısındaki kişiyi de gözetmeye başlayabilir.

Saakvitne (2002) travmaya ikili maruz kalmanın benzersiz bir strese ve ikincil travmatik stres semptomlarına yol açacağını vurgular. Tosone vd.'nin (2003) 11 Eylül olaylarından etkilenen öğrencileriyle yaptığı araştırma, olayın öğrencilerin kişisel ve profesyonel hayatlarındaki etkisini açıklamaktadır. Öğrencilerin bir kısmı güvenlik ve klinik çalışmaya odaklanma konusundaki kaygılarının arttığını belirtirken, bir kısmı da yaşanan felaketin sonucu olarak profesyonel amaçları konusunda derin bir anlayış geliştirdiklerinden bahsetmiştir. Ek olarak, öğrencilerin çoğu danışanlara kendini açmanın uygunsuz olduğunu paylaşırken, diğerleri artan terapötik yakınlıktan memnuniyet duyduklarını ifade etmiştir. Benzer şekilde, 11 Eylül sonrası psikoterapistlerle çalışan Seeley (2008), katılımcıların “duygusal bulaşma”dan etkilendiklerini ve felaketten doğrudan etkilenen danışanlarla güçlü bir özdeşim kurduklarını belirtmişlerdir.

Paylaşılan travmatik gerçekliğin ruh sağlığı çalışmasına olumlu etkilerinden bahseden araştırmalar da bulunmaktadır. Nuttman-Shwartz (2016) paylaşılan psikolojik dayanıklılık (shared resilience) terimini kullanır ve paylaşılan travma durumlarında terapistin de dayanıklılık kazandığını ve bu dayanıklılığın danışanla terapist arasındaki empatik davranışlarla bir bağlantısı olduğunu savunur. Batten ve Orsillo (2002) terapistlerle yaptıkları bir araştırmada, terör saldırısından sonra pek çok terapistin duygusal yoğunluklarının arttığını ve bu durumun danışanlarının duygularına daha bağlantılı olmalarına ve terapi seanslarında daha empatik ve etkin hissetmelerine yol açtığını ortaya koymuştur. Karşılıklı olumlu süreçler,

terapistlerin bir başkasına yardım etmesinin yanı sıra kendilerine de yardım ettiklerini gösteren güncel araştırmalara da yansımaktadır (Dekel & Nuttman-Shwartz, 2014; aktaran Nuttman-Shwartz, 2014).

1.2. Suruç, 10 Ekim Ankara Garı Patlamaları ve Diğer Patlamalar

Türkiye’de 2015-2016 yılları arasında çok sayıda terör saldırısı gerçekleşmiştir. Bu saldırılarda 497 kişi yaşamını yitirmiş, 2000’den fazla kişiye yaralanmıştır. Diyarbakır’da 7 Haziran 2015 seçimlerinden önce Halkların Demokratik Partisi (HDP) mitingine düzenlenen saldırıda beş kişi yaşamını yitirmiştir. Bu saldırının ardından Türkiye’nin genelinde özellikle İstanbul ve Ankara’da patlamalar devam etmiştir. Saldırıları PKK, Kürdistan Özgürlük Şahinleri (TAK) ve Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) tarafından üstlenilmiş veya hükümet tarafından bu örgütlerin gerçekleştirdiği açıklanmıştır.¹

Araştırma özellikle belirtilen yıllar arasında gerçekleşen iki patlamayı ele almaktadır. Bu patlamalardan ilki, 20 Temmuz 2015 tarihinde Şanlıurfa’nın Suruç ilçesinde bulunan Amara Kültür Merkezi önünde gerçekleşti. Patlamada 33 kişi hayatını kaybetti, 104’e yakın kişi yaralandı.² Patlama sonrasında, patlamanın terör örgütü İŞİD tarafından intihar saldırısı şeklinde gerçekleştiği anlaşılmıştır.

Patlamanın gerçekleştiği sırada, Kobane’yi yeniden inşa etme çağrısıyla Suruç’ta bir araya gelen Sosyalist Gençlik Dernekleri Federasyonu üyeleri basın açıklaması yapıyorlardı. SGDF üyeleri Kobane’ye gitme amaçlarını inşaat çalışmaları, belgesel çekimi, çocuk parkı yapımı, oyuncak götürme, kütüphane yapımı gibi çalışmalar olduğu şeklinde açıklamıştı. Grubun 22 Mayıs 2015 tarihinde Facebook üzerinden yaptığı açıklama aşağıdaki gibi olmuştur:

---

¹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38365351> (Erişim tarihi: 25.10.2019)

² <https://t24.com.tr/haber/1-yilda-17-bombali-saldiri-294-kisi-oldu-bine-yakin-insan-yaralandi,347661> (Erişim tarihi: 25.10.2019)

“Sömürgeci faşist kuşatmaya karşı beraber savunduğumuz Kobane, yeniden inşa edilecek. Biz sosyalist gençler, devrimin uzağında kalmak istemiyoruz. Bu yüzden 19-24 Temmuz'da, Kobane'nin inşa çalışmalarına katılmaya gidiyoruz. Beraber neler yapabiliriz? İnşaat çalışmaları, sağlık çalışmaları, fotoğraf ve belgesel çekimi, çocuk parkı yapımı, hatıra ormanı, oyuncak toplama, tiyatro ve müzik gösterimleri, duvar resmi, kütüphane yapımı..
Ve özgür bir gelecek, insanca bir yaşam, yaşanabilir bir kent için ne gerekiyorsa onu yapabiliriz..
Kobane'nin inşası özgür bir geleceğin inşasıdır. Sen de bizimle gel, Kobane'yi beraber inşa edelim..”³

Araştırmanın odağındaki ikinci patlama ise, 10 Ekim 2015 tarihinde Ankara Gari önünde toplanan “Emek, Barış, Demokrasi Mitingi” katılımcılarına yönelik gerçekleşti. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK), Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) ve Türk Tabipleri Birliği (TTB) çağrısıyla gerçekleşen mitingde "Savaşa inat, barış hemen şimdi. Emek, barış ve demokrasi" yazılı pankartlar yer alıyordu. IŞİD tarafından gerçekleştirilen intihar saldırısında 103 kişi hayatını kaybetti, 391 kişi yaralandı.⁴

Bu saldırıların ardından Diyarbakır, Ankara, Bursa, Mardin ve İstanbul'da terör eylemleri devam etti. İstanbul'da 2016 yılı sonuna kadar altı terör eylemi gerçekleşmiştir.⁵ 23 Aralık 2015'te TAK Sabiha Gökçen Havalimanına havan topuyla saldırmış 1 kişi hayatını kaybetmiştir. 12 Ocak 2016'da, Sultanahmet Meydanı'nda IŞİD tarafından bir turist kafilesine yönelik intihar saldırısı düzenlendi, 8'i Almanya vatandaşı 13 kişi hayatını kaybetti. 19 Mart 2016'da İstiklal Caddesi'nde IŞİD bağlantılı olduğu bildirilen intihar bombacısı tarafından patlama gerçekleştirilmiş, 3'ü İsrail biri İran vatandaşı 4 kişi hayatını kaybetmiştir. 7 Haziran 2016 tarihinde Vezneciler semtinde TAK tarafından polis aracına yönelik bombalı saldırı

---

³<https://www.facebook.com/804977222903773/photos/a.805642439503918/805642429503919/?type=3&theater> (Erişim tarihi: 27.10.2019)

⁴ <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/214252-ankara-gari-onunde-10-ekim-katliami-anmasi> (Erişim tarihi: 27.10.2019)

⁵ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38365351> (Erişim tarihi: 25.10.2019)

gerçekleşmiş 4'ü sivil, 11 kişi hayatını kaybetmiştir. 28 Haziran 2016 yılında Atatürk Havalimanına silahlı ve bombalı intihar saldırısı düzenlenmiş, 45 kişi hayatını kaybederken, 230 kişi yaralanmıştır. Saldırıyı hiçbir örgüt üstlenmemesine rağmen, hükümet IŞİD'i sorumlu tutmuştur. Son olarak 10 Aralık 2016'da TAK tarafından, Dolmabahçe Vodafone Arena Stadi yakınlarındaki polise yönelik iki bombalı saldırı gerçekleşti. 8'i sivil, 45 kişi hayatını kaybetti.

Ankara Garı'ndaki büyük patlamanın ardından ise, Ankara'da 2 bombalı saldırı gerçekleştirildi. 17 Şubat 2016'da Türk Silahlı Kuvvetleri personeline yönelik bomba yüklü araçla saldırı düzenlendi. Saldırıyı TAK üstlendi. 13 Mart 2016'da Kızılay'da bir kez daha TAK tarafından bomba yüklü araçla saldırı düzenlenmiş, 36 kişi yaşamını yitirmiş, 125 kişi yaralanmıştır. ⁶

Bu araştırmanın örneklemini oluşturan gönüllü grubu, Suruç ve 10 Ekim Ankara patlamalarından sonra faaliyete geçmesi sebebiyle, özellikle bu patlamalara dair bilgiler paylaşılmıştır. Yürütülen psikososyal destek çalışmasını etkilediği için devam eden patlamalara dair bilgilere de bu başlıkta yer verilmiştir.

1.3. Metodoloji

1.3.1. Örneklem

Araştırma katılımcıları kartopu örneklem yöntemiyle belirlenmiştir. Evreni oluşturan birimlere erişmenin zor olduğu veya evren hakkındaki bilgilerin yetersiz olduğu durumlarda kullanılmaktadır (Patton, 2005). Bu yöntem ile zengin veri elde edilebilecek kişi ve kritik durumlara odaklanılmaktadır (Creswell, 2013). Kartopu örnekleme yapmak için araştırmacı ilgilendiği olgu ile ilgili olarak evrende en çok bilgiye sahip olduğunu düşündüğü kişi ve durumlara bu olguyla ilgili en çok bilgiye sahip olan kişinin kim olduğu sorusuyla ilerler

---

⁶ <https://t24.com.tr/haber/1-yilda-17-bombali-saldiri-294-kisi-oldu-bine-yakin-insan-yaralandi,347661> (Erişim tarihi: 25.10.2019)

(Flick, 2014; aktaran Baltacı, 2018). Bu şekilde araştırmacı görüştüğü kişiler üzerinden yeni katılımcılar bulabilir.

Araştırmanın konusuna karar verildikten sonra, toplumsal travmalarda gönüllü çalışmalar yürüten ruh sağlığı profesyonellerinin araştırmanın evreni olarak belirlenmiştir. Daha sonra, araştırma sorusu daraltılarak 2015-2016 yılları arasında gerçekleşen toplumsal travmalar ve bu dönemde çalışan ruh sağlığı profesyonelleri araştırılmaya karar verilmiştir. Bu sebeple, örneklem olarak Suruç patlamasının ardından kurulan ve 10 Ekim Ankara Garı patlamasıyla İstanbul ve Ankara’da çalışmalarını arttıran Psikososyal Dayanışma Ağı seçilmiştir.

Psikososyal Dayanışma Ağı (PSDA), “Suruç katliamına tanıklık eden ve saldırıda yaralanan kişiler ile hayatını kaybedenlerin ve yaralananların yakınlarına psikososyal destek vermek üzere”⁷ Suruç Psikososyal Dayanışma Ağı adıyla İstanbul’da oluşturulmuştur. 10 Ekim Ankara Katliamının ardından, ağ farklı şehirlerde de çalışmalar yürütmeye başlamıştır. İstanbul’da, Türkiye İnsan Hakları Vakfı İstanbul Temsilciliği, Türkiye Psikiyatri Derneği, Türk Psikologlar Derneği, Toplumsal Dayanışma için Psikologlar Derneği İstanbul, Türk Tabipleri Birliği, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği İstanbul şubesi ve Travma alışmaları Derneği ağ çalışmalarına katılmış; Ankara’da ise Ankara Tabip Odası, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası Ankara şubesi, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Ankara şubesi, Toplumsal Dayanışma için Psikologlar Derneği Ankara, Türkiye İnsan Hakları Vakfı Ankara Temsilciliği, Türkiye Psikiyatri Derneği, Türk Psikologlar Derneği ve Türk Tabipleri Birliği’nin katılımıyla yeni bir ağ kurulmuştur. Ağ İzmir, Kocaeli, Mersin gibi şehirlerde de çalışmalar gerçekleştirmiştir. Araştırmanın örneklemi İstanbul ve Ankara PSDA’da yer alan psikolog, psikiyatrist, psikolojik danışman ve sosyal çalışmacılardan oluşmaktadır. Araştırmada, tüm mesleki uzmanlardan “ruh sağlığı profesyoneli” olarak bahsedilecektir.

---

⁷ https://todap.org/bolum_detay.aspx?yaziId=1567&bolumId=1 (Erişim tarihi: 29.10.2019)

Araştırma kapsamında 10 kişiyle derinlemesine görüşmeler yapıldı. 10 katılımcının 5'i İstanbul, 5'i Ankara PSDA'da gönüllü çalışmalar yürütmüştür. Katılımcıların 2'si sosyal çalışmacı, 1'i psikiyatrist/psikoterapist, 6'sı psikolog/psikoterapist ve 1'i psikolojik danışmandır. Katılımcılar arasında 2 erkek, 8 kadın katılımcı yer almaktadır.

Katılımcıların araştırmaya dahil olması için üç kriter belirlenmiştir: Birincisi, Psikososyal Dayanışma Ağı'nda çalışmalar süresince aktif bir gönüllü olarak çalışmış olması; ikincisi, yalnızca ağın düzenli toplantılarına katılması değil, sahadaki çalışmalarda yer alması (terapi, süpervizyon, grup çalışmaları ve ev ziyaretlerinde yer almış olması), üçüncüsü Ankara veya İstanbul'daki çalışmalara katılmış olmasıdır.

1.3.2. Araçlar

Araştırmanın parçası olarak, çalışmada bir bilgilendirilmiş onam formu kullanıldı. Onam formu aracılığıyla katılımcılardan araştırmaya katılımlarına ve ses kaydına onay verdiklerine dair izin alındı. Ek olarak, katılımcılara yarı-yapılandırılmış görüşme formatına uygun olarak açık uçlu sorular soruldu. Görüşmeler ses kayıt cihazı aracılığıyla kaydedildi ve araştırmacı haricinde başka kimsenin ulaşamayacağı bir bilgisayara aktarılarak şifreli şekilde saklandı. Ardından transkript edildi.

1.3.3. Prosedür

Kartopu yöntemi kullanılarak katılımcılara ulaşıldı. İlk katılımcılara araştırmacının kendi mesleki çevresi üzerinden ulaşıldıktan sonra, onların kurdukları bağlantılar sayesinde toplamda 13 kişiyle telefon veya e-maile ile iletişime geçilerek araştırmanın konusu paylaşılıp araştırmaya katılımları soruldu. Katılımcılardan 2 tanesi araştırmaya katılımı onaylamasına rağmen, kriterlere uygun olmaması sebebiyle (İstanbul ve Ankara dışındaki bir PSDA'da çalışmış olmak, saha çalışmasına katılmamış olmak) katılımcılar arasından çıkartılmıştır. Bir

gönüllü ise yüz yüze görüşme yapmaya zaman bulamadığı için katılımcılar arasına dahil edilmemiştir. Toplamda, araştırma kriterlerine uygun ve araştırmaya katılımı onaylayan, 10 katılımcıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılara araştırmaya katılımlarını sormak için kurulan ilk iletişim anıyla birlikte araştırma başlamış oldu. Katılımcıların araştırmaya dair soruları, PSDA'ya dair araştırma yapılmasını heyecanla karşılamaları veya araştırmaya ve araştırmacıya şüpheyile bakmaları da araştırma verilerinin bir parçası olarak düşünüldü. Örneğin, yüz yüze görüşmeyi kabul etmeyen ağ gönüllüsü, PSDA deneyimine çok önem verdiği için yüz yüze konuşmanın önemli olduğunu belirtmiş ve telefon konuşması veya Whatsapp aracılığıyla görüntülü arama yapmayı, reddetmiştir. Bu gönüllüyle görüşme yapılmamış olsa da, vermiş olduğu tepki PSDA çalışmasına atfettiği anlama dair bir fikir verdiği için araştırma verilerine dahil edilmiştir.

Katılımcıların 6'sı görüşme için kendi ofislerine davet etmiş; 2 katılımcıyla biri şehirdışı, biri yurtdışında olduğu için Whatsapp araması gerçekleştirilmiş, 2 tanesiyle de dış mekanda görüşülmüştür. Görüşmeler sessiz bir ortamda, yalnızca araştırmacı ve katılımcının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Ses kaydı yapılmadan önce kimi katılımcılar araştırmacının yaklaşımını, kişisel çalışmalarını, hangi meslek örgütüne dahil olduğunu, araştırmanın içeriğini, politik yönelimini anlayabilmek için birtakım sorular sormuştur. Araştırmacı yönlendirici olmayacak ve katılımcıların güvenini zedelemeyecek şekilde sorularını yanıtlamıştır.

Görüşme sırasında katılımcılara yarı-yapılandırılmış soru formu üzerinden sorular sorulmuş, her katılımcının anlattıkları üzerine derinleşebilmek adına farklı sorular da eklenmiştir. Genel hatlarıyla katılımcılara, Suruç ve 10 Ekim patlamalarını kişisel olarak nasıl yaşadığı, PSDA'da gönüllü olmaya nasıl karar verdiği, PSDA sürecinde nasıl destek verdiği, devam eden patlamaların PSDA çalışmasına nasıl etkileri olduğu, PSDA çalışmasının kendisine iyi gelen ve kendisini zorlayan yanları, kişisel olarak ve grup olarak travmanın

etkilerinden korunmak için nasıl destekler aldığı ve PSDA çalışmasını nasıl değerlendirdiği gibi sorular soruldu. Görüşmeler 60 dakika ile 75 dakika arasında sürdü. Katılımcıların görüşme sırasında verdiği tepkiler (gözlerinin dolması, duraklama, sansürleme vs.), yüz ifadeleri, beden duruşları, ses tonları da görüşmelerden sonra not edildi. Kimi katılımcılar kayıttan sonra başka paylaşımlar da ekledi. Bunlar da araştırmaya dahil edildi, fakat katılımcıların izni olmayan hiçbir konuşma veya duruma araştırmada yer verilmedi.

1.3.4. Analiz: Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz

Yapılan görüşmeler yorumlayıcı fenomenolojik analiz yöntemi esas alınarak analiz edilmiştir. Bu araştırma için özellikle bu analiz yönteminin seçilmesinin başlıca sebebi, deneyimin öznelliğine inanılmasıdır. Yorumlayıcı analiz evrensel ve nesnel veriler ortaya çıkarmak yerine, kişilerin öznel yaşantıları, kişisel deneyimleri ve belli bir olaya dair algılarını araştırmaktadır (Callaghan ve Lazard, 2011).

Fenomenolojik analizin beş önemli özelliği vardır (a.g.y.). Birincisi, fenomenolojik olması sebebiyle mikro olana odaklanır, insan deneyimlerinin nitelikleriyle ilgilenir. İkincisi, katılımcıları öznelliğiyle ele alır, belirli bir fenomen hakkında içerden bir bakış açısı geliştirir. Üçüncü özellik, genelleme yapma eğilimindeki nicel araştırmaların yerine, ayrıntıları belirleyerek idiyografik bir yaklaşım benimsemesidir. Dördüncüsü, açıklayıcı olmasıdır. Hem insanların yaşantılarını nasıl anlamlandırdıklarını araştırır hem de araştırmacının bu açıklamaları yorumlamasını bekler. Son olarak, refleksiftir. Katılımcıların kişisel anlatılarını anlamaya çalışırken bunu doğrudan bilemeyeceğimizi, dolayısıyla araştırmacının kendi konumunun da araştırmaya nasıl etki ettiğinin açıklanması önemlidir.

Yorumlayıcı fenomenolojik araştırma katılımcıların duygu ve düşüncelerine doğrudan ulaşmanın imkansız olduğunu kabul eder (Willig, 2008). Her ne kadar katılımcının deneyimini

onun kendi bakış açısından araştırmayı hedeflese de böyle bir yöntemin araştırmacıyla katılımcı arasındaki etkileşimden ve araştırmacının kendi bakış açısından etkileneceğinden haberdardır.

Fenomenolojik analizin kullanıldığı araştırmalarda araştırma soruları, geniş ve esnek bir şekilde kurulur. Daha önceden belirlenen bir hipotezin doğruluğunu test etmek amaçlanmaz, bunun yerine amaç, araştırma konusunu ayrıntılı bir şekilde incelemektir (Willig, 2008). Bu araştırmada da, görüşmeler bir teoriyi doğrulamak üzere yapılmamış, tam aksine, yönlendirici olmaması adına, herhangi bir literatür taraması yapmadan, öznel deneyimleri anlamak amaçlanmıştır. Her ne kadar, araştırmacı belli sorularla görüşmelerine başlasa da, anlatıların getireceği yeni sorulara ve teorilere açık kalmıştır. Bu esnekliği sağlayabilmek adına, katılımcılara yönlendirici olmayan, açık uçlu sorular sorulmuş ve hatta temanın dışına çıkmadıkları sürece katılımcıların kendini çağrışımlara bırakmasına izin verilmiş ve soru sorarak müdahale edilmemiştir.

Bunlarla birlikte, araştırmada temsiliyet kaygısı gözetilmemiş, genelleştirici bir yaklaşımın aksine keşfedici bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu sebeple görüşmelerin her biri kendi içerisinde analiz edilmeye çalışılmıştır. Ardından, görüşmeler birbirleriyle karşılaştırılarak aralarındaki ortaklıklar saptanmış ve değerlendirilmiştir. Bu sayede, görüşmeler arasındaki bütünlük ortaya çıkarılmıştır.

1.3.5. Güvenilirlik

Güvenilirliği arttırmak adına, görüşme kayıtları transkript edilirken katılımcıların söyledikleri her kelime yazılmış, ayrıca konuşma harici sesler de (ahh..., off... gibi) eklenmiştir. Ayrıca, sözel olmayan diğer tepkiler de (sessizlik, gülme, ses titremesi vs.) görüşmelerden sonra not edilmiş ve transkripte eklenmiştir. Görüşmelerin analizi sürecinde araştırmacı akran incelemesine (Creswell, 2014) başvurarak, başka psikologların analiz sonucu beliren ana tema ve alt temaların katılımcıların ifadeleriyle uyumunu kontrol ettirmiştir. Onların

geribildirimleriyle temalar yeniden düzenlenmiştir. Görüşmelere ek olarak, PSDA'nın basın açıklamaları ve PSDA'ya ilişkin internette çıkan haberler de araştırma verilerine eklenmiştir.

Katılımcılara araştırma hakkında bilgilerin paylaşıldığı bir onam formu imzalatılmıştır. Katılımcılardan araştırmaya katılımları konusunda onay alınmasına rağmen, katılımcılar anonimleştirilmiştir. Bu sebeple, isimleri gizlenmiş, bunun yerine sonraki bölümlerde alıntılar paylaşılırken katılımcılar harflerle kodlanmıştır (Katılımcı A, Katılımcı B... gibi). Ayrıca, katılımcıların kimliklerini açık edebilecek diğer bilgiler de (meslek örgütü, siyasi parti, çalıştığı kurum vs.) alıntılardan çıkarılmıştır.

1.4. Refleksif: Araştırmacının Araştırmadaki Yeri

Yukarıda bahsedildiği gibi, yorumlayıcı fenomenolojik analizde, araştırmacının öznel duygu ve düşünceleri de araştırmaya etki etmektedir. Bu başlıkta, bir araştırmacı olarak, araştırma konusunu seçme aşamasından, araştırma sonlanana kadar bütün araştırma sürecinde hissettiklerimden ve bu hislerin araştırmaya nasıl etki etmiş olabileceğinden bahsedeceğim.

2015 yılının Temmuz ayında şehirden uzakta, kırsal bir bölgede, internete erişimin kısıtlı olduğu bir yerdeydim. Suruç'taki katliamı öğrendiğimde, saldırının üzerinden uzunca bir süre geçmiş ve ölenlerin isimleri açıklanmaya başlamıştı. Haberi duyduğumda kısa bir şok hissi yaşadığımı, bir süre hiçbir şey hissedemediğimi ve donakaldığımı hatırlıyorum. Ardından, çok büyük bir suçluluk duygusu içimi kaplamıştı: Neden burada, elimden hiçbir şeyin gelmediği bir yerdeydim? Neden ben güvenli bir alandayken, tanıdığım ve sevdiğim insanlar şehir merkezlerinde her an patlama tehdidi altındalardı? Haberler gelmeye devam ettikçe ve patlamada hayatını kaybedenler arasında benim de üyesi olduğum meslek örgütünden tanıdığım

---

⁸ Bu başlıkta, araştırmacı araştırmadaki konumundan öznel bir şekilde bahsettiği için birinci tekil şahıs dilini kullanmıştır.

bir arkadaşımın olduğunu fark ettiğimdeyse şok duygularının yerini hüznün ve korku duyguları aldı.

Üstünden çok geçmeden gelen 10 Ekim Ankara Garı katliamı ise, aynı duyguları daha yoğun hissetmeme sebep oldu. Üyesi olduğum meslek örgütü mitinge çağrı yapmasına rağmen, yürüyüşe katılmayı planlamamıştım. Patlamalar olduğu haberini internet gazetelerinden okuyunca yine olduğum yeri sorguladım: Neden ben de orada değildim? Sanki bir kez daha hayatta kalanın suçluluğunu yaşıyordum. Meslektaşlarımın sağ olup olmadığını öğrenmek ilk ihtiyaç duyduğum şey oldu. E-mailler ve mesajlar yoluyla iletişim sağlamaya ve güvende olduğumuzu paylaşmaya çalıştık. Birkaç gün sonra katliamda hayatını kaybedenlerin listesi yayınlandığında, listede tanıdık bir isimle karşılaşma ihtimalinin ne kadar dehşet verici olduğunu hatırlıyorum.

Devam eden patlamalar, benim güvenlik duygumu ve adalete olan inancımı git gide yitirmeme sebep olurken, toplum içinde de ciddi ayrışmalara ve bölünmelere sebep olmaya başlamıştı. Yine de, bir şeyler yapmak gerektiğine dair umudumu kaybetmemeye çalıştım. Meslek örgütümden bir grup meslektaşla birlikte, çocuklarla toplumsal barış çalışmaları tasarlamak ve bunları uygulamak bu umudun bir parçası oldu.

Uzaktan izlediğim PSDA çalışmaları ise, benim için daha büyük umutlarla devam eden, hayranlıkla takip ettiğim ve önemli bir ihtiyacı karşıladığını düşündüğüm bir çalışmaydı. İçeriğine dair bilgim olmasa da, böylesine dehşet verici olayların ardından, destek verenin destek alanla dayanışma kurarak gönüllü bir çalışma yapması örnek aldığım ve değer verdiğim bir durumdu. Patlamalar devam ederken, çalışmaların da aynı hızla devam ediyor oluşu, kafamda umutlarını koruyarak, tükenmeden nasıl devam edebildiklerine dair sorular oluşturmuştu. Araştırma konumu belirledikten sonra aklıma ilk olarak PSDA'nın gelmesi, bu süreci anlamlandırmak ve ağır çalışmalarını daha görünür kılmaya isteğim olmuş olabilir. Dolayısıyla, bu araştırmaya nötr duygularla değil, hayranlık ve idealize etme gibi duygularla

başladığımı belirtmeliyim. Bu duygulara paralel olarak, sahaya çıkarken aklımdaki soru, ağ gönüllülerinin umutlarını nasıl sürdürebildikleriydi. Fakat, beklentilerimin aksine, araştırma saham bana “istediklerimi” vermediği gibi, önüme sahadan önce hiç sormadığım sorular da koymuş oldu (Obeyesekere, 1990). Teorik çerçevede yer verdiğim konu başlıkları, bu sorularla birlikte oluştu.

Benimle aynı meslek grubundan olan kişilerle görüşmeleri yapmak beni kimi zaman zorladı. Örneğin, görüşmelerimin birkaçını üyesi olduğum meslek örgütünden tanıdığım, meslektaşlarımla yaptım. Her ne kadar, önceden gelen tanışıklığımızın araştırmanın objektivitesini etkilememesine özen göstersem de, bu durum araştırma sürecine etki etmiş olabilir. Buna ek olarak, görüşme gerçekleştirdiğim kişilerin hepsi, özellikle travma alanında önemli deneyimlere sahip, bazıları aynı zamanda akademik geçmişleri de olan veya kendi alanlarında eğitimler veren kişilerdi. Bu durumun, kimi katılımcıların travma psikolojisi teorilerinden örnekler vererek, eğitim verir gibi konuşmalarına ve kişisel duygularını paylaşmaktan uzaklaşmalarına yol açtığını gözlemledim. Benim için zorlayıcı bir durum olsa da, bunu katılımcıların duygularına mesafeli olmalarının bir yolu olarak başvurdukları bir durum olarak yorumladım ve araştırmamın bir bulgusu haline dönüştürdüm.

BÖLÜM 2

BULGULAR: PAYLAŞILAN TRAVMALARDA GÖNÜLLÜ PSİKOSOSYAL DESTEK ÇALIŞMALARINA DAİR ANLATILAR

Katılımcıların anlatılarının yorumlayıcı fenomenolojik analiz yöntemiyle analiz edilmesinin ardından dört ana tema belirmiştir. Bu temalar, Psikososyal Dayanışma Ağı öncesi deneyimler, PSDA çalışmaları, paylaşılan travmalarda gönüllü çalışmalar yapmanın zorlukları ve iyi gelen yanları ve PSDA'ya dair gönüllülerin görüşleri şeklinde olmuştur. Bu temaların altında da çeşitli alt temalar oluşmuştur. Temalarla ilişkili anlatılardan alıntılar aşağıda paylaşılmaktadır.

2.1. PSDA Öncesi

2.1.1. Katılımcıların Mesleki Geçmişi ve Politik Kimlikleri

Katılımcıların kendilerini tanıtmaları istendiğinde, mesleki geçmişlerinden ve daha önce gerçekleştirdikleri gönüllü deneyimlerinden bahsetmişlerdir. Bir katılımcı haricinde herkesin PSDA'daki gönüllülüğü öncesinde farklı kurumlarda veya bireysel olarak gönüllü çalışmaları olmuştur. Katılımcılar PSDA öncesinde 1999 Marmara depremi ve Van Erciş depremi, kadına yönelik şiddet, Soma maden katliamı, politik işkence, uçak kazası, çocuk istismarı gibi travmatik olaylarda uzun süre gönüllü ve profesyonel anlamda çalışmalar yürütmüş ve halen yürütmeye devam etmektedir:

Ruh sağlığı alanında psikiyatrist olarak çalışıyorum. Ne kadar zamandır diye bir şey söylemeye çalışırsam 15-20 yıl diyebilirim. Genelde bu yıl, bu sürenin yani psikiyatri eğitiminin başından itibaren bu sürede travmaya maruz kalanlarla çalışma konusuyla

hep ilgili oldum. Bu konu daha çok insan hakkı ihlalleri ve kadına yönelik şiddet temelinde oldu diyebilirim (Katılımcı B).

Bireysel psikoterapist olarak çalışıyorum. 99 depremiyle beraber aslında travmayla ilgilenmeye başladım. (...) 99 depremindeki travma çalışmaları, bir şekilde daha sonra cinsel istismar 12-19 yaş arasındaki genç kadınlarla, bombalama eylemleri gibi bir sürü alanda, travmanın bir sürü alanında çalışmış oldum (Katılımcı F).

Marmara depremiyle başlayan saha çalışmaları aslında yani, odanın daha içine girmeden odanın dışında çalışmak. Son sınıfta Marmara depremi olmuştu 99'da. Daha odanın içinde seanslara stajyer olarak girdiğimiz bir dönemde, odanın dışında çalışma pratiği edindim. (...) O zaman Gölcük'e çok fazla gitmiştik. Takip eden zamanda işte Van depremi için saha çalışmasına gittim Van'a. Soma'ya gittim. (Katılımcı J).

Katılımcıların büyük bir kısmı politik örgütlenmelerde yer almaktadır. Katılımcıların bir kısmı görüşme esnasında şu anki politik yönelimlerinden ve politik geçmişlerinden bahsetmiştir. Kendilerini solcu, feminist, aktivist, devrimci gibi farklı şekillerde tanımlamışlardır. Katılımcıların bazıları siyasi partilere veya politika üreten sivil toplum örgütlerine üye olduklarını belirtmişlerdir. Politik yönelimleri bazı katılımcıların travmatik deneyimler yaşamasına da sebep olmuştur. Örneğin, Katılımcı F, bağlı bulunduğu politik görüş ve üyesi olduğu siyasi partiden dolayı geçmişte politik işkence gördüğünü aktarmıştır: "... benim kişisel hayatımın bir parçası yine, ben 19'umda işkence gördüm çok sağlam bir şekilde, 18'imde hatta 18'imde ve şey yani travmaya orada bağ kurmaya başladım, orada kurdum ilk defa en güçlü şekilde."

Anlatılardan anlaşıldığı kadarıyla, katılımcıların çoğunun Psikososyal Dayanışma Ağı'ndaki gönüllülükleri öncesinde bireysel ve toplumsal travmalarla çalışma deneyimleri olmuştur. Ayrıca, katılımcıların politik yönelimlerinin kimlik tanımlamalarının önemli bir parçası olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.2. Patlamalara Dair Kişisel Yaşantılar: "... yakınımı kaybetmiş olma duygusu, böyle ağır..."

2015-2016 yılları arasında Türkiye’de gerçekleşen patlamalardan katılımcıların nasıl etkilendiği araştırma sorularından biridir. PSDA çalışmaları İstanbul’da Suruç patlamasının ardından başlamış ve 10 Ekim Ankara Garı patlamasıyla diğer şehirlerde de başlayarak genişlemiştir. Bu sebeple katılımcılara özellikle Suruç ve Ankara’da gerçekleşen patlamaları kişisel olarak nasıl deneyimledikleri sorulmuştur.

Suruç patlamasıyla ilgili hissedilenler acı, şok, dehşet, çaresizlik, öfke, donukluk gibi duygular olmuştur. Katılımcıların neredeyse hepsi, patlamanın haberini aldığı anda inkar duygularının çok yoğun olduğu paylaşmışlardır:

(...) Ondan sonra ilk Suruç’un haberi geldi. Onda, yani Ankara’dan da çok etkilendim ama o daha beklenmedikti diyelim yani benim açımdan genel olarak da siyasal olarak bu atmosfer beklemiyorduk sanki. O yüzden şey Suruç’ta gerçekten bir şok etkisi, büyük bir üzüntü. Şöyle şeyler hatırlıyorum işte, her sabah kalkıp bu bir rüya olsun diye düşündüğümü hatırlıyorum (Katılımcı A).

Öyle bir tür kafa karışıklığı, iç karışması hali yaşadığımı hatırlıyorum. Sonrasında (seanstan) çıktıktan sonra öğrendim ki, çok çok şey.. çok ağır bir şey. Bir şey yaşadığımı hatırlıyorum, donukluk hali.. hani travmayla uğraşıp, ciddi travmalara maruz kalanlarla çalışırken görüyorken kendi yaşadığımı da adlandıramayacak şekilde, hemen adlandıramayacak şekilde, aslında öyle bir şeyin içine girdiğimi söyleyebilirim.

(...)

Yavaş yavaş o donukluk, o ağırlık.. gerçekten böyle şey yakınımı kaybetmiş olma duygusu, böyle ağır.. hani insan yakınımı kaybedince di mi içinde yoğun bir şey hisseder. Kendi adıma da epey bir zaman öyle bir duyguyla devam ettiğimi günlük hayatıma hatırlıyorum. (Katılımcı B)

Bu kadar iyi bir şey için giden insanların başına bunun gelmesi çok gücüme gitti yani. Bunun çok kat kat şiddetlisini söyleyeyim... müthiş bir öfke, öfkeden önce ama şey, yani inanılmaz bir şey, olmamıştır belki ilk zamanlarda, belki öyle değildir heralde gibi, sonra fotoğraflar, bilgiler, işte isimler, gelişmeler geldikçe geldikçe... (...) Müthiş bir öfke, inanılmazlık hali, bir şok hali, müthiş bir kızgınlık, bunu yapanları ve buna izin verenleri ve bunun sorumluları her kimse böyle bir lanetleme bir... tam tarif edemiyorum belki duygularımı çok güçlü çünkü hala (Katılımcı J).

Katılımcıların neredeyse hepsi çok öfkeli ve çaresiz hissettiklerini dile getirmişlerdir.

Yoğun öfke ve çaresizlik hislerinin eyleme geçme ihtiyacını getirdiğini paylaşan katılımcılar

olmuştur. Eyleme geçme durumu kimisi için meslektaşlarıyla bir araya gelmek ve beraber düşünmek olmuşken kimisi bunun yanı sıra siyasi partilere katılarak aktif rol almıştır:

O dönem çok öfkeli hissettiğimi hatırlıyorum. Acıdan da ziyade aslında öfkeli hissettiğimi hatırlıyorum ıı işte bu seçim süreciyle sanırım ilgisi olduğunu hatırlıyorum. Daha çok politize olmuştum o dönem o yüzden de özetle. (...) Yani işte ... (siyasi parti) koordinasyonuna girmiştik o dönem hatta. Çünkü çaresiz hissettikçe bir şeyler yapmak gerektiğine inanan böyle bir halle baş etmeye çalışmışım sanırım. İlk Suruç'tan sonra yaptığım şeyler onlardı (Katılımcı C).

Yani Suruç 2015'te Suruç olduğunda, onu ilk duyduğumda, zaten birkaç hafta öncesinde planlanan sosyal medyadan işte vs çok yoğun gördüğümüz hatta acaba gitsem mi diye düşündüğüm ve içlerinde kişisel olarak da tanıdığım insanların olduğu bir insan grubunun böyle bir şeye maruz kalması tabi ki öncelikle çok üzücü, çok yıpratıcı çok şey yani üzüntüyle beraber öfke de barındıran bir şeydi. Dolayısıyla o dönem görüştüğümüz arkadaşlarımızın birçoğu ne yapalım, ne yapmalıyız, gidip insanların yanında olmak ya da işte kaybettiğimiz insanların yakınların yanında olmak gibi bir şeyimiz vardı, bir temennimiz vardı ki o süreçte cenazelere falan da katıldık. (...) kişisel olarak tabi ki korku, kaygı, üzüntü hatta bir miktar yani uykusuzluk işte vs gibi travmatik etkilerin, travma sonrası etkilerin görüldüğü bir dönemdi benim için ve öfke yani. (...) Öfke Türkiye'nin içinde bulunduğu politik süreçlerin yarattığı bir öfke. Çünkü yani ilk defa belki hani uzun yıllar sonra böyle bir toplu bir katliama şahitlik etmiş Türkiye'de, politik olarak ya da siyasi olarak ideolojik olarak çok ciddi ayrışmaların, ayrımcı söylemlerin ya da işte oraya giden insanları insan kimliğinden çıkarıp terörist kimliğine koyan bir yapıyla karşı karşıya kaldığımız için öfke (Katılımcı E).

Katılımcılar Suruç'a giden grubun gitme amaçlarını desteklediklerini ve oraya giden genç grupla politik yakınlıklarını konuşmalarında ifade etmiştir. Katılımcılardan bir tanesiye, yakınlık duymanın ötesinde, gençlik döneminde aynı grubun bir üyesi olduğunu, bu sebeple Suruç'ta kaybedilen gençlerle güçlü bir özdeşim kurduğunu açıklamıştır:

Aslında Suruç'taki grup benim gençlikteki içinde beraber olduğum grup. Bu benim işte tam da bu zorlandığım yerlerden biri. Ben de yani eğer yaşım uygun olsaydı o grubun içinde olacaktım. Ben... (gözleri doluyor) *Sessizlik* Benim için böyle bir sahiplenici olduğum bir şey bu. (...) Ve o dönem bir şekilde o büyük patlamanın şeyi benim kişisel hayatımın şeyine denk geliyor, o gençlik benim gençliğime denk bir şey. O yüzden benim için çok özel. (Katılımcı F).

10 Ekim Ankara Garı patlamasına ilişkin duyguların İstanbul ve Ankara gönüllüleri arasında farklı şekillerde yaşandığı dikkat çekmektedir. Özellikle, 10 Ekim'deki patlama ve

ardından gelen patlamaların yaşadıkları şehrin içinde olmasının Suruç patlamasına göre daha farklı bir etki yarattığını belirtmişlerdir:

Ya bu patlamaların her biri Ankara'nın son derece merkezi, herkesin her gün bulunduğu geçtiği yerlerde olduğu için... Bir defa bizim yaşam alanlarımızda zaten Suruç'tan farklı olarak. Ondan sonra bir tanesi mitingde ama diğerleri rastgele falan. (Katılımcı A)

10 Ekim'de şans eseri şeyde değildim. Yoksa benim kişisel olarak da bulunacağım bir mitingdi. Ne biliyim patlamanın olduğu noktalar genelde mitinglere gittiğimizde arkadaşlarımızla yürüyüş başlamadan evvel bulduğumuz, beklediğimiz, hep olduğumuz, yani çok tanıdık, hep olduğumuz. O gün orada olmamak, başka bir şey olduğu için, program olduğu için çok şans eseri bir durumdu. Tabi çok şey, Suruç çok sarsıcıydı, bu sefer yaşadığım şehirde böyle bir şey olması çok daha başka, çok daha tanıdığım mekanlar... (Katılımcı B)

Ankara ve İstanbul gönüllüleri arasında fark oluşturan durumlardan bir diğeri de, Ankara'daki katılımcıların bir tanesi haricinde hepsinin alana gitmek üzere yoldayken veya evden çıkmak üzereyken patlamadan haberdar olmalarıdır:

İlk böyle biz otobüsle gidiyorken alana patlama oldu. Yani sesini duyduk ve ama yani böylesi bir çöp, şöyle bir şey hayal ettiğimi hatırlıyorum. Bir çöp kutusunda böyle bir bomba ihbarı var ve herhangi bir şey patlattılar. (...) Sonra içeri doğru gitmeye çalıştık ama polis geçirmiyordu yani gara doğru, bir taraftan çok merak ediyorum, öğrenci arkadaşlar var pankartı onlar getirecekti, ne yapıyorlar falan hemen telefon ettim arkadaşlarıma. İşte şöyle pankartla garın önünde beklediklerini bir şey olmadığını... zaten herkes çok kötü çok kötü, böyle şeyler söyleyerek anlatıyor. Ardından oralarda böyle şeydi tek düşündüğüm çok öfkeli, çok öfkeliydim zaten o başka bir şey, ama şeydim yapılması gerekenlere de odaklıyım bir taraftan, kimler sağ, kim öldü ne oluyor, onları çıkarayım, ne yapabilirim. (...) Eve gittiğimde çok zordu. Eve dönmek çok zordu hakikaten (*gözleri doluyor*). Sonra işte ertesini gün 11'de ben cenazeye mutlaka ben gitmek istediğimi söyledim. (Katılımcı A)

Zaten Ankara katliamı olduğunda hani bu kişisel olarak benim için de bence çok travmatikti, herkes için öyleydi zaten. Iı... *Duraklama* Benim için şöyle bir şey vardı, ben geç kalmıştım yürüyüşe. Ben de gidecektim mitinge ve patlama olmuştu ben yoldayken. Dolayısıyla ben gitmeye çalışırken insanlar kaçıyorlardı. Dolayısıyla da benim o ana dair bir şahitliğim olmadı. Neyse ki olmadı, bunun için hakikaten de seviniyorum çünkü çok korkunç bir şey. Iı sonrasında hani yardım etmek için alana doğru yaklaşmaya çalıştım ama zaten hani polisler orada müdahale etmişti ve hani hemen sonrasında çember kuruldu filan dolayısıyla girmedim. (Katılımcı C)

O gün orada olacak insanlardandım, geç kalmış olan kişilerdendim. Hani erken gitmeyeyim, zaten başlamaz erken, beklemenin anlamı yok diye düşünen biri idim. Yola çıkmak üzereyken haberlerde olayı duydum. Arkadaşlarım aradı orada mısın diye o sırada. Olmadığımı söyledim ve şok halindeydim, çok yakınlarım oradaydı arkadaşlarım direkt onlara ulaştım ve alana gitmeye kalkıştım. Hastaneye falan gitmişlerdi yakınlarını götürmüşlerdi, o yüzden hastane önlerinde bulundum o sırada arkadaşlarımla birlikte. Yani yine tarif edemeyeceğim bir şeydi. Büyük bir şok yaşamıştım, ne yapacağımı bilemez halde oraya koştum yani. Ama yani bir yandan yakınlarımın yakınlarını kaybetmesi... benim tanıdığım doğrudan kişiyi kaybetmedim ama hep dolaylı yoldan tanıdığımız insanların yaralandığını, kaybettiğimizi duydum. Ve o anda hani arkadaşlarıma destek olmam gerekirken ne yapacağımı bilemiyordum (*sesi titriyor*) (Katılımcı D)

Böyle sendikaların, barışçıl, izin alınmış yasal bir miting, Ankara'da katıldığımız pek çok miting gibi. Ben eşim ve ilkokula giden kızım var. Eşim şey dedi "ben de gelmek isterim" dedi. "Tamam gidelim ama ne yapalım çocuğu? Sıkıntı olur mu?" Hayır, dedim sıkıntı olmaz dedim ben. Şey yapacağız "kızımızı da alıp birlikte gidebiliriz" dedim. (...) Bizde yatılı misafir olduğu için şimdi arkadaşlar gidenler oldu sabah, Ankara'dan gara. Sözleşmiştik birlikte gidelim diye. Siz gidin benim misafirim var dedim. Onlar gittiler biz evdeydik, o arada televizyon altyazı geçti garda patlama oldu diye. Tabi dikkat kesildik, biz de muhtemelen orada olma ihtimali yüksek olan bir şeydi. Çünkü arkadaşım gittiğinde şeydeydi gençlik parkının içinde, orada 50 metre kala falan patlama olmuştu. İlginç bir şey yani tesadüflerle orada olmama durumu söz konusu olmuştu. Ondan sonra patlama olduktan sonra altyazılar geçti, yaralılar ölümler vb birtakım şeyler var. Ardından ben şeye gittim... alana gittim. Alanda cesetler filan... bir şekilde daha duruyordu yerde. (Katılımcı I)

O gün alanda olmayan Katılımcı B de orada olmamanın getirdiği suçluluk duygularını şu şekilde anlatmıştır: "Şey de orda olmamak da tuhaf bir şey yaşattı. Hem orada olsaydım benim başıma ne gelirdi? Hem niye orda değildim? Gibi yani bir garip, öyle bir şey oluyor ya suçluluk duygusu gibi..." İstanbul katılımcılarından Katılımcı G de orada olmadığı için suçlu hissettiğini paylaşmıştır: "Çok büyük hayal kırıklığı yıkım tabi, dehşet ve birdenbire kimler ölmüş olabilir gibi düşünceler. Devamında da böyle çok şey hissetme kendimi, hareketsiz, çaresiz, hiçbir şey yapamaz halde hissetme. Ankara'ya gitmediğim için kendimi çok kötü hissettim, suçladım, hemen atlayıp Ankara'ya gitmeliydim filan diye." Yorumlardan da anlaşılacağı üzere, katılımcılar yoğun bir şekilde hayatta kalanın suçluluğunu yaşamaktadır.

Alana gitmeye hazırlanan katılımcıların hepsi patlamanın ardından hastanelere desteğe gittiğini anlatmıştır. PSDA çalışmaları resmi olarak olmasa da o gün hastane bahçelerinde kurulan çadırlarda başlamıştır:

İşte geri kalan insanlarla orada hani kaçan, daha az yaralı, çok hafif yaralı insanlarla ilgilenmek için hemen bir ekip oluşturduk orada kendiliğinden ve orada hani onlarla başladı hikaye zaten. Daha sonra 10 ekimde hastanelere gidilmeye başlandı hani yaralılar için. Hemen bir organize olduk, bunu tam nasıl olduk, kim başlattı hatırlamıyorum aslına bakarsan orada, zaten hani yaralılardan çok arkadaşımız da vardı. Dolayısıyla da hani birden orada yaralı olmayan ama orada olanlardan ya da benim gibi hani o an orda olmayanlar filan çok zaten birbirimizi tanıdığımız bir kitleydi. Haliyle de çok çabuk organize olundu işte hastanelerin, büyük hastanelerin hepsinde kriz merkezleri kurduk hemen. (Katılımcı, C)

İstanbul gönüllüleri Ankara'dakiler kadar yoğun duygular yaşamadıklarını, genel olarak, Suruç patlaması ve ardından gelen patlamalarla benzer şekilde öfke, acı ve umutsuzluk hissettiklerini paylaşmışlardır. Katılımcı F, 10 Ekim patlamasının kendisine hissettirdiği umutsuzluğu ve mitinge katılanlarla benzer politik görüşlere sahip olmanın yarattığı kaygıyı şöyle anlatmıştır: “Ya giderek umutsuzlaşmak o başka bir şey değil. İı... giderek umutsuzlaşmak. (...) ama Suruç'ta yaşadığım şeyi yaşamadım. Yani hani sadece şeyi hissettiğimi hatırlıyorum, ya bu böyle mi devam edecek yani hani. (...) Gençliğimizden vurdular gibi bir söylem vardı Suruç'ta. Burada artık gençliğimiz falan değil tamamen hedef olduğumuz topyekün katliama uğrayabileceğimiz ve ağın içerisinde olmak bile dediğim gibi riskli bir şeydi.”

İstanbul gönüllülerinden, 10 Ekim'deki mitinge çağrı yapmış bir meslek örgütünden olan Katılımcı H, sorumsuz davrandıklarını düşünmüş ve suçluluk duyguları yaşadığından bahsetmiştir. Ayrıca, Ankara ve İstanbul gönüllülerinin patlamayı farklı şekillerde deneyimlemiş olmalarının PSDA ekibi içerisinde kopukluk yaşamalarına sebep olabileceğini ifade etmiştir:

Ben orada değildim. Sadece herhalde Ankara'dan insanlar gitmişti, gidiyordu. Biraz şey yaşadım, acaba sorumsuz mu davrandık diye düşündüm. Öngöremedik mi diye

düşündüm. Ve orada bizden birinin başına bir şey gelseydi, çok suçlu hissederdim herhalde. Belki grupça da hissederdik, bilmiyorum. Çünkü öyle bir şeyi belki de biraz beklemeliydik, yani en azından hesap etmeliydim gibi düşündüm bunları biraz. Ondan sonra... yani orada bizden mesela o mitinge katılanlar da galiba ondan sonra bir kopukluk oldu. (...) sanki böyle bir grup içinde onlar böyle daha anlaşılmadıklarını hissettiler. Biz oradayız ve... belki onları anlamakta zorlandık böyle bir grup olarak o meseleyi çok ele alamadık gibi düşündüm 10 ekimle ilgili.

Özetle, patlamalardan tüm katılımcılar farklı boyutlarda etkilenmiş, çoğunlukla öfke, acı, yas, donukluk, çaresizlik, inkar, hayatta kalma suçluluğu gibi duygular yaşadıkları görülmüştür. Patlamaların psikolojik etkilerine bakıldığında, Ankara ve İstanbul katılımcıları arasında belirgin farklar olduğu anlaşılmaktadır. Ankara katılımcılarının patlama alanına ve anına fiziksel yakınlıklarının bu farkın oluşmasında etken olduğu varsayılmaktadır. Bunların yanı sıra, politik yakınlıklar da katılımcıların etkilenmesinde rol oynamıştır.

2.1.3. PSDA'ya katılma süreci: “Aksi mümkün değilmiş gibiydi”

Katılımcıların patlamalara dair kişisel deneyimleriyle ağa katılma süreçleri arasında paralellikler bulunmaktadır. Patlama haberini aldıkları andaki duyguları ve hemen sonrasında eyleme geçme halleri PSDA'ya katılımlarını da etkilemiştir. Hissettikleri çaresizlik duygularıyla bir şeyler yapmak istemiş, patlamalardan etkilenen kişilere destek olmak için bir alan arayışına girmişlerdir. Üyesi oldukları meslek örgütleriyle neler yapabileceklerini düşünmek için bir çoğu kendi içlerinde toplantılar düzenlemiştir. Katılımcıların bir kısmı daha Suruç'un ardından Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın çağrı yapmasıyla kurulan Suruç Psikososyal Dayanışma Ağı'yla birlikte gönüllü çalışmalara başlamış; diğerleri ise 10 Ekim Ankara Garı patlamasıyla birlikte genişleyen ağ içinde gönüllü çalışmalara dahil olmuştur.

Katılımcılar ağa katılmak için hiç düşünmediklerini, zaten bir şeyler yapmak istedikleri için bunun “kendiliğinden” geliştiğini aktarmışlardır: “Zaten kendiliğinden bir his, kendiliğinden ‘ben bunun içinde yer alabilirim, bunun içinde yerim var’ gibi düşündüm

açıkçası. Gücüm oranında yapmalıyım, biraz onu da düşünüyordum zannedersen, bir çerçevesi olsun, işte ne bileyim, dikkat edeyim falan gibi de düşünüyordum.” (Katılımcı G) Katılımcı B, bu durumu “refleks”e benzetmiş ve uzun zamandır travma alanında çalışmış olmaktan dolayı bu çalışmayı da o deneyimlerinin devamı niteliğinde görmüştür. Aynı zamanda başkasına destek vermeyi kendi duygularından uzaklaşmanın bir aracı olarak da yorumlamıştır: “Çok fazla düşünerek olmadığını söyleyebilirim. Yani nerdeyse biraz refleks gibi. (...), hem hasta görüyor olmak nedeniyle işkence görenler başka ağır insan hakkı ihlallerine maruz kalanlarla görüşmeler yapıyor olmak nedeniyle hemen hani bir şey yapmak... bu belki hani şey tarafı olabilir, kişisel anlamda az evvel söylediğim gibi kendi hislerime çok yönelmemek, kendi ne yaşadığım kısma çok yönelmemek. Bir şey yapmak lazım hemen çok hızlı çok refleks. Hiç şey olmadı girsem mi girmesem mi düşünmek gibi bir şey hiç olmadı.”

Gönüllülüğün kendiliğinden olma hali, zor zamanlarda dayanışma arayışı içinde olanlar için de geçerli olmuştur:

Zaten o çağrıyla (TİHV'nin çağrısını) görür görmez hani dediğim gibi öncesinde de bir hani üzüntü, acı, korku, kaygı vs gibi duygular çok iç içe geçmişti ve hani ne yapabiliriz noktasında da bir şeye ihtiyacım vardı. Açıkçası böyle bir dayanışmaya da ihtiyacım vardı ve iyi olabileceğini düşündüm. (...) hem olayı yaşayan insanların aileleriyle yakınlarıyla ya da orada yaralanan yaralı kurtulan arkadaşlarımızla hem de meslektaşlarla diğer meslek elemanlarıyla bu alanda çalışacak insanlarla dayanışma amaçlı kendimi orada buldum. Ama bilinçli bir tercihti tabi ki. (Katılımcı E)

Suruç ve 10 Ekim Ankara patlamaları ardından devletin travmadan hayatta kalanlara özel bir hizmeti olmaması da katılımcıları böyle bir gönüllülüğe itmiştir. Devletin gerçekleştirmediği hizmeti politik olarak, mesleki uzmanlıklarını kullanarak gerçekleştirmek istediklerini ifade etmişlerdir:

Yani bu yapılması gereken bir şey ve normalde gerçekten bir kamusal hizmet ve bu kamusal hizmeti verecek kurum yok. O yüzden bu toplumun, bizim kurumlarımız toplumun öz kaynağı neticede. O yüzden devletin yapamadığını bence yapması gerekeni, o kamusal hizmeti biz veriyoruz. O yüzden boşluğu doldurmak lazım diye düşünüyorum ben. (Katılımcı H)

Şimdi şöyle, dedim ya 2008'den beri ben travmayla ilgileniyorum. Yani travma çalıştım. Bu şekilde orada yer alan arkadaşlarımız (...) Birlikte eğitimlere katıldık, birlikte eğitimler verdik. Şimdi o süre olduktan sonra bu alanda mağdur olan insanlar var, ben de bu alanda bir uzmanım. Bu uzmanlığımı insanlara destek olmam gerektiğini düşündüm. Bu destek nasıl? Organize bir şekilde. Bir ağ var, o ağın içinde ağ organize iyi bir olanak sağlıyor. Yer belirtiyor mesela, şurada çalışma yapabilir, psikologlar derneğinde olabilir, insan hakları vakfında olabilir, sendikalarda olabilir vb şeylerin tamamı. (Katılımcı I)

Yukarıdakilere ek olarak, ağda gönüllü çalışmalar yapmak katılımcılar için “kendi iyileşme süreçlerinin” bir parçası olarak görülmektedir. Yaşadıkları duygularla baş edebilmenin bir yolu olarak ağda yer almak istemişlerdir. Ayrıca, Ankara'daki katılımcılar patlamadan hayatta kalanlarla aynı travmatik gerçekliği paylaşmaları sebebiyle, destek verdikleri kişileri en iyi kendilerinin anlayabileceklerini düşünmüşlerdir. Bu noktada, katılımcıların hayatta kalanlarla özdeşim kurdukları söylenebilir. Bunların yanı sıra, politik yönelimleri dolayısıyla da PSDA'da yer almayı önemsemişlerdir.

Yani bir kere şöyle bir tarafı var, bunu ben yapmayacağım da kim yapacak gibi bir yanı var. Çünkü hani ben daha iyi anlayabilirim. O yüzden de bunu ben yapmalıyım ve benim gibi başka insanlar yapmalı gibi bir ilgisi var. İkincisi, elbette bir afet veya başka bir şey olduğunda da destek veririm ama o siyasal düşünceden çok farklı, oraya zaten birileri gidiyor. Oraya bile gitsem, hani daha dezavantajlı, kurumların çok ulaşamadığı bir yerlerde olurum falan. burası da çok öyle bir yerdi. Benim siyasal kimliğimle kime ne şekilde destek olunması gerektiği bilgisi zihnimdeki, bu durum zaten çok şey örtüşüyor. Ben zaten öyle bir siyasal görüşe sahip olduğum için ordaydım sonrasında da zaten öyle olduğu için orada olmam gerekiyordu, ayrılamazdım falan gibi. Öte yandan belki tabi şeyle de zaten hiçbir zaman bütünüyle ayrışabileceğini düşünmüyorum ama orada daha biraz daha mı birbirine yakın? Kendi o süreç anlamlandırma, iyileşme, baş etme diyelim süreçlerin bir başkasına iyi gelme halinden de bağımsız değil bu tip durumlar da. (Katılımcı A)

Bence ben kendim iyileşeyim diye zaten onu yaptım, hani öyle tahmin ediyorum. Bir şekilde sadece amaç orada yardım destek değildi bence. Yani o da var elbette ama bence kendimi sağaltmak için de, o kadar çaresiz hissediyordum ki kendimi o çaresiz hissetme duygusundan kurtulmak için de bence gönüllü oldum. Dolayısıyla bir yanı bence bu. İkinci yanı aktivist olmam bence. Yani hani bu saldırıların hepsini politik algılamam yani böyle görmem ve hani aktivist olduğum için de tam da içinde yer almak istediğimi düşünmem ki bu olaydan önce de ben ... gönüllüsüydim (...) ya da işte 10 Ekimden

önce de ... (siyasi parti)'de olmaya başlamıştım filan gibi, Suruç'tan sonra. Dolayısıyla zaten bir yanıyla da bizden başka da yapacak pek kimse yok gibi duruyor... (...) Şöyle bir soru hiç olmadı benim zihnimde, aslında onu söylemeye çalışıyorum, ben bunu gönüllü olmak istiyor muyum istemiyor muyum? Zaten içindeydim ve olmaya devam ettim, aksi mümkün değilmiş gibiydi. Sonradan dönüp baktığımda kendime verdiğim cevap bence hani çaresizliğimi gidermeye çalışıyordum oldu. (Katılımcı C)

Özetlemek gerekirse, bir önceki başlıkta bahsedilen patlamanın katılımcılarda oluşturduğu duygularla baş etme ihtiyacı katılımcıların PSDA'ya katılmalarında büyük rol oynamıştır. Özellikle, çaresizlik hisleri, hayatta kalma suçluluğu ve patlamadan hayatta kalanlarla kurdukları özdeşim katılımcıların “refleks” gibi karar vermelerinde etkili olmuştur. İntihar saldırılarının politik sebepleri dolayısıyla, politik yönelimlerinin de PSDA'ya katılmalarında etkisi olmuştur.

2.2. PSDA Çalışmaları

2.2.1. Yapılan çalışmalar

İstanbul ve Ankara PSDA'da yürütülen çalışmalar birbirlerinden bağımsız şekillerde gerçekleşse de, çalışmanın örgütlenme şekli birbiriyle benzer şekilde gerçekleşmiştir. Genel hatlarıyla yapılan çalışmalar şöyle sıralanabilir: Kayıp yakınları ve yaralılara taziye ve geçmiş olsun amaçlı ev ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi, basın bildirimleri ve bilgilendirici broşürlerin hazırlanması, ev ziyaretlerinde PSDA'nın tanıtılması ve alabilecekleri desteklerin anlatılması, başvuru yapanların psikolojik, psikiyatrik, sosyal, ekonomik desteklere yönlendirilmesi, psikoterapi çalışmaları, gönüllülerin süpervizyonu, grup çalışmaları.

10 Mayıs 2016 tarihinde PSDA İstanbul ekibi o tarihe kadar yaptıkları çalışmaların neler olduğunu açıklamak ve çalışmalarının hala devam ettiğini duyurmak amacıyla bir basın açıklaması gerçekleştirilmiştir. Bu basın açıklamasında yapılan çalışmalar şu şekilde özetlenmiştir:

Katliam, yıkım ve savaş ortamında dayanışmanın, bir arada olmanın önemini bilinciyle Psikososyal Dayanışma Ağı (PSDA) olarak Suruç, Ankara ve İstanbul'da gerçekleşen saldırılar sonrası gönüllü psikososyal destek sunduk. Katliamlarda kaybettiğimiz insanların yakınlarına taziye ziyaretlerinde bulduk; yaralananları hastanelerde ziyaret

ettik; ilgili sivil toplum kuruluşları, sendikalar, partiler, dernekler ile çeşitli dayanışma etkinliklerinde biraraya geldik; etkilenenlere gönüllü bireysel görüşmeler ve grup çalışmaları ile psikolojik/ psikiyatrik destek sağladık; bilgilendirme çalışmaları yaptık. (...)

PSDA farklı illerde farklı çalışmalar ile saldırılardan doğrudan ya da dolaylı etkilenenlere ulaşmaya çalışmıştır. Ankara, İstanbul, İzmir, Diyarbakır, Kocaeli ve Mersin merkezli oluşturulan psikososyal dayanışma ağları ile toplamda 1500'e yakın kişi ile çeşitli şekillerde doğrudan temas kurulmuştur. Yaklaşık beş yüz kişi psikoeğitim ve paylaşım gruplarına katılmıştır. Doğrudan saldırıya uğrayan, tanıklık eden veya saldırıdan etkilenenlerin yakını olan yüzlerce kişi ile bireysel görüşmeler yapılmış; bu başvurulardan önemli bir kısmı ile izlem ve psikoterapi görüşmeleri sürdürülmüş; toplamda yaklaşık birkaç bini bulan psikoterapotik görüşme gerçekleştirilmiştir. Halen birçok başvurumuzun psikiyatrik/psikolojik izlem ve psikoterapisi devam etmektedir. Tüm bu çalışmalarda yüzlerce meslektaşımız/dayanışmacı çeşitli düzeylerde doğrudan sorumluluk üstlenmiştir.⁹

Aynı basın açıklamasında yer alan dikkat çekici ifadelerden bir tanesi, PSDA gönüllülerinin travmatik gerçekliği tüm toplumla paylaştıklarının farkında olduklarını ve bunun getirdiği sorumlulukla birlikte toplumun diğer üyeleriyle dayanışma amacıyla ağ çalışmalarını yerine getirdiklerinden bahsetmektedir: “Hedefin tüm toplum olduğunun kabulü ile hedefte olanlardan bir kısmının da bizler olduğunun farkındalığıyla temelde yaramızı saracak olanın dayanışmak olduğunu düşündük, duyumsadık ve bu dayanışmada payımıza düşeni yerine getirmeye olabildiğince gayret gösterdik.” Bununla ilişkili olarak, Katılımcı E, ağın isminin destek verecekleri kişilerle aynı travmayı paylaştıklarından kaynaklandığını şu şekilde paylaşmıştır:

Mesela bir araya geldiğimizde ortak bir amaç gerçekten dayanışma şeyiydi, zaten böyle bir ağın ismini koyacaksak da hiçbir zaman destek ya da işte böyle hiyerarşik kurum normal böyle psikolojik destek, psikososyal destek veren bir oluşum gibi değerlendirmedik çünkü biz de bu travmanın bir parçasıyız dedik ve hani bu travmayı yaşayan insanların en çok dayanışmaya ihtiyacı vardır dedik. Dolayısıyla psikososyal dayanışma ağı dedik. Adı o yüzden psikososyal dayanışma. Psikososyal destek mi desek acaba falan gibi şeylere hep birlikte “yok bunun adı dayanışma olmalı” dedik.

---

⁹ https://todap.org/bolum_detay.aspx?yaziId=1676&bolumId=1 (Erişim tarihi: 10.11.2019)

Anlatılarda yapılan çalışmalara detaylı şekilde yer verilmiştir. Katılımcılara patlamalar döneminde yaşadıkları kişisel duygu ve deneyimleri sorulduğu zaman, kişisel yaşantılarını PSDA çalışmalarından ayıramamış, dolayısıyla patlamaların ardından hızlı bir şekilde kendilerini çalışmaların içinde buldukları anlaşılmıştır. Ankara’da İstanbul’dan farklı olarak, 10 Ekim Ankara Garı patlamasının hemen ardından hastanelerin önünde kriz masaları kurularak yaralıların ve kayıp yakınlarının ihtiyaçları için destek olunmuştur:

(...) Herkes çünkü bir şeyler getirmek istiyordu Ankara halkı. Yemek getirmek isteyen, para vermek isteyen bir şekilde kriz masasının ihtiyaç çadırlarına destekte bulunmak isteyenler oluyordu işte iç çamaşırı, atlet birçok şey. Onların organizasyonunda da yer aldık, gönüllülerimizi onun dizaynı konusunda da yönlendirdik. Kalacak yeri olmayanlar için şehir dışından gelip burada kalacak yeri olmayanlar için otel ayarlamaya çalıştık. Bu bütçeyi de dediğim gibi insanların verdiği paralarla bulmaya çalıştık. Ama bu paraları doğrudan biz almadık, dedik ki burada bir kişiyi barındıracağız, gidelim orada bu parayı yatıralım birlikte diye. (Katılımcı D)

Orada işte ilk günlerde çok sık ölüm haberi oluyor yaralılardan. İşte yakınlar destek. Ölenlerin ölüm haberi üzerine yakınlar destek gibi gibi. Ya da işte hastalara destek gibi doğrudan, yaralılara destek gibi. Bir destek mekanizması oluşturduk, ilk 2 haftamız böyle geçti. İl.. orada tabi adli tıpa da gidip geldik bir şekilde çokça. Adli tıpta da hani ölümlerini almayı bekleyen yakınlar biraz destek olduk. Onların içinde tanıdıklarımız var, tanımadıklarımız var. O süreç çok karıştı dolayısıyla. Bunu tam bir psikolojik destek ya da psikososyal dayanışma desteği gibi düşünmemeliyiz o haftaları. Çok insani yardım gibiydi bence orada yaptığımız şeyin adı. (...) adli tıpta ölümlerini alamayan yani birçok insan oldu çok uzun sürdü çünkü hani teşhis konulması çok uzun sürdü. Parçalanmış olmalarından kaynaklı işte onlarla, onlara çok destek olduk. Onlar günlerce adli tıpta yattılar. Biz onlara misafirhane ayarladık ya da başka yerlerde istedikleri yerlerde ağırlamayı teklif ettik ama kabul etmediler tabi adli tıptan ayrılmak istemediler. (Katılımcı C)

Yaralıların kendi illerindeki hastanelere sevk edilmesiyle birlikte hastanelerin önündeki çalışmalar sonlandırılmıştır. Ardından, İstanbul ve Ankara’da ağda yer alan dernekler bir araya gelerek toplantılar düzenlemiş ve yapılacak çalışmalar için organize olmaya başlamışlardır. Mitinge katılan siyasi partiler, sendikalar ve sivil toplum örgütleriyle iletişime geçerek yaralı ve kayıpların listesine ulaşmaya çalışılmış, ardından ev ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. İstanbul’daki çalışmalarını Katılımcı E aşağıdaki anlatıda özetlemiştir:

İlk etapta bu ağı insanlara anlatmak gerekiyordu. Biz burdayız, bize ihtiyacınız olduğunda sizinle dayanışmak için burdayız, ihtiyacınız olsun ya da olmasın, biz bunu bilelim ya da bilmeyelim biz sizinle dayanışmak için sizin olduğunuz yerdeyiz gibi broşürler hazırladık, kendimizi tanıtan broşürler oldu bunlar genellikle, iki dille yazılmış Türkçe ve Kürtçe. (...) Öncelikle Suruç'ta kaybettiğimiz insanların listesini ya da işte yaralananlar, hastanede yatanlar, tedavisi devam edenler gibi bir liste oluşturduk. Cenazelere katıldık kaybettiğimiz o süreçte kaybettiğimiz insanların cenazelerine katıldık. Ekiplere ayırdık bu ekipler içerisinde 3'er kişiden oluşan bir psikoloğun, bir psikiyatristin, bir sosyal hizmet uzmanının olduğu ekiplerdi bunlar ve cenazelere katıldık. Kendi adıma işe o süreçte birkaç tane cenazeye katıldım. Sonra geçmiş olsuna, önce taziye ziyaretlerine taziye ziyaretleri sadece taziye amaçlı yapıldı, gittik ve orada bulunduk sadece. Sonra geçmiş olsun ziyaretleri yaptık bunlar da genelde hastanelerde ya da işte taburcu olmuş eve çıkmış insanlara gittik, ailelerine. Tabi geçmiş olsun ziyaretlerinde biraz daha kendimizi anlatabilme fırsatı bulduk. Böyle bir ağ olduğumuzu, bu ağa destek, bu ağa ihtiyaç duydukları zaman ulaşabilecekleri iletişim adreslerini, telefonlarını ve işin sekreteryasını da TİHV üstlendi, dolayısıyla insanlar bize ulaşmak istediği zaman bireysel, grup desteği ya da işte aile desteği, çiftler başvurabilir gibi bütün bu süreçte kaynağı nasıl iyi yönetebiliriz bunun planlamasını yaptık. (...) Ev ziyaretlerini planlarken, birinci ilk ziyaretler taziyeyle geçmiş olsun sonra hemen arkasından bir ay süre içerisinde ikinci ziyaretler, bunlar genellikle ihtiyaç tespiti ziyaretleri, sonra onun üzerine üçüncü ziyaretleri de üç ay sonra yaptık. Onlar daha çok kontrol, insanlar terapiye gidiyor mu, gidiyorsa ne kadar süredir gidiyor, fayda görüyor mu ya da tekrar ihtiyaç var mı vs. gibi.

Ev ziyaretlerinden yönlendirilen veya ziyaretlerin ardından başvuru yapan kişiler ihtiyacına göre psikoterapi çalışmalarına yönlendirilmiştir. Psikoterapi başvurularıyla öncelikle ilk görüşmeler gerçekleştirilmiş ardından psikiyatrist veya terapistlere yönlendirmeler yapılmıştır. Psikoterapi çalışması yapan kişiler için de ayrıca ağ gönüllüleri tarafından süpervizyon desteği sağlanmıştır:

Bir kere hedef kayıp yakınları, birinci hedef oydu, onlara psikoterapi desteği vermektir. (...) Gelemeyenlerin evine de gitti psikoterapi için öyle çeşitli uzuvlarını kaybeden arkadaşlarımız vardı ve çıkamıyordu evden. Bir arkadaşımız gitmişti. Giden psikoterapistlere gitmeyen psikoterapistlerin süpervizyonu oldu. Bu da önemli bir başlıktı. Mesela o çok ağır bir vaka görüyor ve de daha deneyimli bir psikolog olarak ona süpervizyon veriyorum veya diğer arkadaşlar giden arkadaşlara süpervizyon veriyor. Oldukça yapılandırılmış bir yere gittik biz. Acaba bu hafta ne yapsak gibi değildi. Öncelikli olarak onlara temas etmektir, yani ona temas etmenin yolları da işte dediğim gibi aile ziyaretleri, psikoterapi yapıldığını duyurmak, psikoterapi yapanlara destek süpervizyon vermek ve manevi olarak da onlara destek vermek, bunlarla çalışmak da kolay değil. (Katılımcı J)

Bireysel çalışmaların yanı sıra grup çalışmaları da gerçekleştirilmiş, özellikle mitinge katılan sendikalara ve politik örgütlere yönelik psikoeğitim çalışmaları her iki ilde de yapılmıştır. Ankara’da öğrenci ve öğretmenlerle bir grup çalışması gerçekleştiren Katılımcı I, sendikalı öğretmenlerin patlamanın yanına sıra, mitinge katılanlara yönelik ayrımcı tutumlardan dolayı da zorlandıklarına dikkat çekmiştir:

İlk etapta şey vardı bir okul vardı. Okulda psikososyal destek çalışması yürüttük. Ben öğretmenlerle çalıştım, okulun öğretmenleri. O öğretmenlerle bir çalışma yürüttüm. Diğer iki arkadaşımınla birlikte de çocuğun, ölen ilkokul 3. Sınıf çocuğunun sınıfındaki arkadaşlarına yönelik psikososyal destek çalışması, grup çalışması yaptık. (...) Öğretmenler odasında eyleme katılan öğretmen de eylemi terörist ifadesi olarak gösteren öğretmenlerin aynı yerde oldukları, yüksek sesler, bunu getirdikleri, gitmeselerdi ne olurdu, niye gidiyorlar gibi şeylerin çok yoğun söylendiği açık, örtük ve yüksek sesle söylenen birtakım durumların olduğunu biliyorduk. Eğitim-sen’deki çalışma böyle oldu.

Çalışmalar devam ederken bir yandan ekipler kendi içlerinde düzenli toplantılar yürütmüştür. Yapılan çalışmaların prosedürü, prensipleri bu toplantılarda tartışılarak birlikte kararlar alınmıştır. Ankara, İzmir , İstanbul ve Mersin ekiplerinin bir araya geldiği çalıştaylar da düzenlenmiş ve farklı iller yaptıkları çalışmaları paylaşmış ve birlikte değerlendirmiştir.

Kısaca, PSDA kapsamında Suruç ve 10 Ekim Ankara patlamalarından hayatta kalanlara ve kayıp yakınlarına olduğu gibi, patlamalardan etkilenen herkese yönelik gönüllü psikososyal destek çalışmalar yürütülmüştür. Grup çalışmaları ve bireysel çalışmalar yapılmış, bu çalışmalar organize bir şekilde ilerlemiştir. İki il arasında düzenli bir iletişim olmasa da, zaman zaman bir araya gelerek yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir.

2.2.2. Kişisel Çalışma Halleri: “... alandan ben çıkamıyordum”

Çalışmaların yürütülmesi sırasında katılımcıların kişisel çalışmalarını hangi duygularla ve nasıl gerçekleştirdikleri de görüşmelerden çıkan önemli bir başlık olmuştur. Özellikle Ankara katılımcılarının anlatılarından, 10 Ekim’deki patlamanın ardından çok yoğun bir

çalışma temposunun içine girdikleri anlaşılmıştır. Patlamadan önce devam eden çalışmalarını azaltıp veya onları geri plana atıp, ağ çalışmalarını önceledikleri, ağ çalışmalarında daha fazla zaman harcadıkları ve diğer çalışmalarına göre daha özenli davrandıkları görülmektedir. Yaşadıkları özdeşim duygusunun bu çalışma halinde önemli bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar bu sürecin yaklaşık 3-4 ay sürdüğünü belirtmiştir:

O günden sonra yine çok aktif bir çalışma, 2015 10 Ekim. 2016 ortasına kadar 1,5 yıl çok yoğun, hatta böyle 10 Ekim'den sonraki 3-4 ay ben böyle tüm ofisteki çalışmamı, yani kendi çalışmamı neredeyse en asgari düzeye indirip bütünüyle o gönüllülük çalışmasında yer aldım. (...) Çok tabi şeydi, çok acılı ve çok öfkeliydim. Çok da, onlardan, yani hem Suruç'takilerden hem de 10 Ekim yaralılarından.. özdeşim çok yoğun yani siyasal olarak da. Benim gönüllüğümü de.. öyle bir çalışmayı da çünkü çok çok yoğun.. normalde gördüğümden daha fazla danışan gördüm. Normalde, yani her zaman özenli çalışmaya gayret ederim ama çok daha özenli, çok daha titiz davranmaya çalıştım. Çok taze bir yara var ortada. (Katılımcı A)

Ve biraz şöyle bir şey de oldu. Fazla fazla, hatta kaptırmak gibi. Yeterince dikkatli olmayan bir profesyonel çalışma tarzı gibi diyebilirim. Bu tip süreçler içinde çalışıyor olunca işte hani o travmanın ne diyelim ruh sağlığıçılar üzerinde etkileri oluyor ya belki o etkilerle bağlantılı olabilir. Muhakkak bir şey yapmak gerekiyor düşüncesi, ona da bir şey yapılmalı, şu kişiye de bir şey yapılmalı, bu kişiye de bir şey yapılmalı, başkaları da dahil olmalı ama ne kadar iyi yaparlar? Biraz böyle hem mükemmeliyetçi şeyler hem biraz kendinden fazla şeyler beklemek gibi diyebilirim. Bazı duygulara kapalı kalmakla herhalde ilgisi de var bütün bunların. Özellikle 10 ekim çok sarsıcı olduğu için ondan sonraki süreçte fazla da belki şey üstlendim. Belki çok sağlıklı bir şey değildi. Daha çok düşünüp taşınmak, ona göre danışan almak, hasta almak daha iyi olabilirdi muhtemelen ama içindeyken değerlendiremedim onları aslında. (Katılımcı B)

Şöyle, şu an geriye dönüp baktığım zaman diğer çalışmaları yapmaya devam ettim, hiç aksadığımı hatırlamıyorum. Aksadığımı derken yani devam etti bir şekilde, mutlaka aksadı da hani, böyle bir blok halinde bir bölünme olmadı. Ama şu anki zihnimle dönüp baktığım zaman şöyle algılıyorum: Onlar yok gibi. Muhtemelen bütün yoğunluğum zaten zihinsel yoğunluğum ordaydı. Diğerlerini çok robot gibi yaptım, diğer çalışmalarım ne ise. (...) İşte bir 2016 ocak filandı herhalde, 3-4 ay gibi ekimden. Şeyi durup düşündüğümü hatırlıyorum, ya ben diğer işlerimde ne yapıyordum, yapıyorum da ne hissediyorum ne oluyor filan diye bir durup o zaman düşündüğümü hatırlıyorum. Sanki bir motorlu taşıta bağlamış gibi bir şeyler yapmaya başlamıştım kendi andıma. Zaten öyle de anlattım ya birden içinde buluverdim ve öyle devam etti. Dolayısıyla hani 3 ay sonra filan kendime gelip sanırım hani ben ne yapıyordum, buraya ne kadar vakit ayırmalıyım, ne kadar zamanımı alıyor bu PSDA işi benim, acaba kendimi korumamın

zamanı geldi mi filan deyip bunları sormaya ocakta filan başladığımı hatırlıyorum.
(Katılımcı C)

Patlamaya verilen tepkilerle çalışma sürdürülürken hissedilenlerin de paralellik gösterdiği söylenebilir. Mitinge gitmek üzereyken patlama haberini alan Katılımcı D, şok hissiyle haberi karşıladığını ve gün boyu o şok hissinden kurtulamadığını anlatmıştır. Çalışmalar süresince de hastane önünden hiç ayrılmadığını paylaşmıştır. Dolayısıyla, kendi hisleri gibi, günlük hayatı da donakalmış, kendi işine bir süre devam edememiş, yalnızca saha çalışmalarına odaklanmıştır:

Yani hastane çalışmaları 2-3 hafta falan sürdü. Bunu rotasyon halinde yaptık. Ben mesela ilk 5 günden sonra... alandan ben çıkamıyordum. Benim zamanım olmadığı takdirde bile. Başka biri çalışacaktı o gün, ben yine de oraya gitmek istiyordum. Çünkü evde duramıyorum. Ve hani hep o noktaya gitmek istedim. Daha sonralarda fark ettim ki ben o haftalarda hiç dışarıya çıkmamışım. Hastane dışında hiçbir yere gitmemişim. Bir gün oradan hastane çıkışında işte benim günüm olmadığı bir gün arkadaşlarım beni hadi gidelim dışarıda bir çay içelim diye götürdüler. O sırada Kızılay'a gittik ve dedim ki yani bana çok garip geliyordu hani başka bir hayatın var olduğunu tekrardan orada gördüm. (Katılımcı D)

İstanbul'daki katılımcıların anlatılarında ise, Ankara'daki katılımcılar kadar yoğun çalışma hallerine rastlanmamış, katılımcıların yine yoğun bir tempoyla çalıştıkları fakat bunun günlük hayatlarını etkileyecek bir yoğunlukta olmadığı anlaşılmıştır:

(...) o bir yıl içerisinde bazen kendi ihtiyaçlarımı unuttum ya da yani acaba hani bir ara mı versem falan dediğim zamanlarda bile bana bu ağın iyi geldiğini fark ettim ve orada olmaya devam ettim. Tabi ki bir süre sonra dönüşümlü çalışmaya başladık, farklı arkadaşlar ağda dahil olunca biraz daha geri plana çekildim ama ilk bir yıl biraz daha organizasyon ve işte yapılan ev ziyaretleri bazında baktığımda hani yoğun bir tempoydu ama beni rahatsız eden ya da hani sonrasında neden bu kadar yordum dediğim bir süreç olmadı. (Katılımcı E)

Özetle, İstanbul ve Ankara ekibi arasında ortaya çıkan patlamaların duygusal etkisindeki farklılık, çalışma hallerine de yansımıştır. Ankara ekibinin çok yoğun bir tempoyla çalıştığı, uzun bir süre günlük rutinlerine dönmekte zorlandığı anlaşılmıştır. Patlamadan hayatta kalanlarla kurdukları özdeşimin bu çalışma halinde etkisi büyük olmuştur.

2.2.3. Ekip Çalışması: “Buradayız ve dayanışma içindeyiz”

İstanbul ve Ankara PSDA'nın kendi ekipleri içindeki çalışma şekilleri de hem kişisel çalışma hallerini etkileyen hem de çalışmanın yapısını şekillendiren önemli bir unsur olmuştur. Her iki ilde de ekibin örgütlenme şekli katılımcılar için koruyucu bir unsur işlevi sağlamıştır. Katılımcılar ekip içinde birbirlerine destek olduklarını ve ekip çalışmasının da dayanışmanın bir parçası olduğunu ifade etmişlerdir:

Böyle şey, herkesin birbirini gözetmesi, yorgunluğunu gözetmesi, birlikte dinlenme alanları yaratmaya çalışması, pek dinlenmedik ama, böyle şeydi kıymetliydi. (Katılımcı A)

Bu sürecin oluşumunda galiba şöyle bir şey de var. Hem PSDA'nın şekillenmesiyle ilgili toplantılar bir araya gelişler, hem de toplantıların sonraları diyebilirim, bittikten sonraki şeyler hem de PSDA ile ilgili olmayan arkadaş sohbetleri gibi şeyler. Hani bir araya gelişler ve ne hissettiğimizi konuşma gayretleri çok önemliydi. (...) O çok dayanışma duygusu ve ağ çok iyi hissettirdi. Aslında PSDA'nın kendisi çok iyi hissettiren hani güçlü hissettiren, oradan çıkmaya çok katkısı olan bir yapıydı bence. (Katılımcı B)

PSDA'da olup benim bildiğim, bunu zaten kendine de yapılmış, bir parçası, kendi gibi hissetmeyen kimse yoktu aslında. Ordaki PSDA'daki hemen hemen herkes belki birkaç kişi hariç, 11 birçok kişi ya ordaydı ya zaten yakını vardı vs vs yani dolayısıyla zaten hemen hemen herkes kendine yapılmış gibi hissediyordu. Hepimizi zaten çok etkilemişti. Dolayısıyla aksine tek başıma kalmak ve tek başıma bu duygularla baş etmektense yani birlikte dayanıştığım birilerinin olduğu hissi zaten asıl bana güç verdi hani birilerine yardım ediyormuş gibi hissetmedim aksine dayanıştıyormuşuz gibi hissetmiştim orda. (...) ama tam da yani hani hep tek başımıza hiçbir şey yapmadık hep akran süpervizyonu yaptık hep kısa kısa toplantı yaptık ve hep konuştuk etik falan gibi gibi. Dolayısıyla da hiç tek başıma hissetmedim. Dolayısıyla da hani bu çaresizlik duygumla baş etmiş oldum birlikte olmaktan dayanışmaktan kaynaklı. (Katılımcı C)

Katılımcılar hiyerarşisiz bir şekilde eşit iş bölümü yapmışlar, yapılacak işlerle ilgili beraber karar almışlardır. Özellikle, farklı meslek alanlarından gelmenin ve farklı görüşlere sahip olan meslek örgütlerinin bir arada olmasının da sorun yaratmadığını ve uyum içinde çalıştıklarını belirtmişlerdir:

Aslında çok güzel bir ekip çalışmasını örgütleyebildik. Daha önce bu kadar örgütler birlikte çalışma yapamıyorken Ankara'da bu çalışma bizi birbirimize bağlayan şey

olmuştu ve bana iyi gelen buydu zaten. Bir şey yapıyor olmak hissi. (...) Ara ara birlikte dışarı çıktık bu süreçte paylaşımlarımız oldu, toplantıdan sonra bir şeyler içtik. Bu hepimize dayanışma iyi hissettiriyordu. (...) Bu yaptığımız her çalışmayı biz birbirimizle bölüşerek, işbirliği içerisinde yapıyorduk ve bu bize iyi geliyordu. (Katılımcı D)

Oradan işte bir dayanışma içinde oldum. Mesela bu da iyi hissettirdi. Bütün disiplinlerin, farklı disiplinlerin bir araya gelip bir arada çalışma arzusu bazen şey yapar mesela bu normal zamanda çok mümkün olmayan bir şey oluyor. Bu da hep birlikte çalışmak o da iyi hissettirdi. O da şeylerden bir tanesiydi. Psikolojik danışmanlar, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları işte psikiyatristler herkes bir taraftan birlikte çalışmanın da iyi bir tarafı olduğunu düşünüyorum. (Katılımcı I)

Ondan önce çok çatışmalı bir grup değildi, böyle görüşleri belki normalde zıt olabilecek, iki psikolog derneği vardı işte çift aile terapistleri vardı, psikiyatristler vardı, öğretmen, doktor vardı, vakıf vardı derken, çok çatışma olmadı hiçbir zaman. (Katılımcı H)

Anlatılardan anlaşıldığı kadarıyla, ekip toplantıları her iki ilde de düzenli şekilde gerçekleşmiş, özellikle İstanbul'da iki haftada bir belli bir periyotta ve belli başlıklarla ilerlemiştir. Ekibin bir araya geldiği toplantılar çalışmanın bir parçası olarak görülmekte ve yalnızca yapılan çalışmaların paylaşıldığı ve değerlendirildiği yerler değil, çalışmaya dair kişisel paylaşımlara da alan açan bir yer olmuştur. Dolayısıyla, ekipler dayanışma içinde olduklarını hissetmiş ve hem kendilerini hem birbirlerini desteklemek için toplantılara düzenli katılımı önemsemiştir:

Herhalde en çok şunu yaptık. Orada olduk. Çünkü her birimiz için, sonra İstanbul patlamaları falan da başladı, her birimiz için, İstanbul'da Ankara'da ya da ülkenin herhangi değişik bir yerinde olası bir patlama endişesi oluşmuştu, yani başımıza ne gelecek ne olacak, daha kaç kişi gelecek, daha kaç kişi yaralanacak diye müthiş bir kaygı çemberi oluşmuştu ülkenin üzerinde. İstanbul'daki patlamalar başlayınca burada da öyle, bugün metroda nasıl parçalanacağız falan diye insanlar yola çıkıyordu ya. O yüzden orada olmak bizim için sanki, önce 15 günde birdi sonra patlamalar yoğunlaşınca bir hafta mı toplandık, öyle tuhaf bir sık toplanma hali ve 15 günde bir en az toplanıyorduk. Hiç değilse orada olduk mesela, bir işimiz buydu. Herkes orada oldu, sağlandı ve geldik. Buradayız ve dayanışma içindeyiz hissi. Bir tanesi buydu, bir bunu yaptık. Birbirimize varlığımızı hatırlattık, dayanışmayı ve umudu hatırlattık. (...) Böyle bir şarj olmak gibi diyeyim. (Katılımcı J)

Anlatılar değerlendirildiğinde, ekibin düzenli olarak bir araya gelmesi, toplantılarda duygularını açabilecekleri alanların oluşturulması ve ağ içinde hiyerarşisiz bir şekilde

örgütlenmeleri ekibi bir arada tutan ve çalışmalara devam etmesini sağlayan unsurlar olmuştur. Bununla birlikte, ekip çalışması ve mesleki dayanışmanın katılımcıları paylaşılan travmaların etkisinden koruyan önemli bir rolü olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.4. Kendine Destek ve Özbakım

PSDA çalışması süresince gönüllüler çalışmalarını desteklemek ve çalışmanın zorlayıcı yanlarından kendilerini korumak için herhangi bir destek mekanizması olmadığından bahsetmişlerdir. Ankara ekibi, kurdukları özdeşimden dolayı zaman içinde zorlanmaya başladıklarını fark ettiklerini ve bunun üzerine kendi içlerinde paylaşım toplantıları yapmaya başladıklarını paylaşmıştır. Kimi katılımcılar bunu akran süpervizyonu olarak adlandırmış, kimisi bir isim koymamıştır:

Bizlerin de çok travmatize olduğu bir süreçti bence. Çünkü ordaki PSDA'da olan herkes hemen hemen zaten o mitinge gitmiş, ya da, yani orda halihazırda patlama anında orda ya da benim gibi hani gideyazarken yolda bir şekilde öğrenmiş kişilerdi. Kimse bağımsız o mitinge ilgisi olmayan kişi yoktu içinde. Sanırım bizim de kendimizi sağaltma yöntemimizdi heralde bir yanıyla da. Dolayısıyla şey bizim de hepimizin travmatize olduğu bir zamandı. Dolayısıyla bir süre sonra kendi içimizde akran çalışmalarına da başladık yani aksi takdirde baş etmek çok mümkün olmayacak gibi geldi. Ve işte bir süre sonra onu yaptık, o iyi geldi. Düzenli olarak oturup hani konuşmaya yaptıklarımızı yaşadıklarımızı, çalışmalarımızı konuşmaya başladık. Hep beraber o da iyi geldi. (Katılımcı C)

Hakikaten çerçevesi, zamanı belli süpervizyonlar alabilseydik. En azından akran süpervizyonu, sürekli bunu konuşuyorduk keşke yapabileseydik. Ama şunu yapıyorduk muhakkak, birbirimizle haftada bir iki toplanıyorduk ve toplantı yani genel gidişatı konuştuğumuz orda da zaten herkes meslekten ya, bunlar dar toplantılar 6-7 kişilik. O esnada da takıldığımız ne varsa konuşuyorduk, bir de birlikte takip ediyorduk ya bir vakayı bir sosyal çalışmacıyla bir psikolog ve bir de psikiyatrist ayağı muhtemelen. O üçlü de birbiriyle mutlaka temas halindeydi falan. Oralar o mesleki desteğe tekabül etti sanki ama şimdi bir kere daha yaşamayalım böyle bir şey, ama olsa muhakkak süpervizyonu koyardım bir yerde. (Katılımcı A)

Katılımcılar süreç içinde kendileri için süpervizyon almak yerine daha fazla insana destek vermeyi önemsemişlerdir. Dolayısıyla, başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından öne koymuş ve hatta bu ihtiyaçlarının farkına varamamışlardır:

O vakit şeydi böyle ona zamanımız varsa, onda da danışan görürüz gibi bir kafamız olduğu için. Başvurular var hiçbirini bekletmek, durdurmak istemiyoruz. Hiç değilse ilerlesin istiyoruz. O insanlar için hayat o kadar zordu ve akıyordu ki, hastane süreci akıyor. Bir sürü şey akıyor. Hiç değilse burası... Halbuki burası son halka baktığınızda. Yani tıbbi ihtiyaç var, fiziki ihtiyaç var, sosyal ihtiyaçları var falan. Son halka burası ama, biz buradaydık, bari burayı toparlayalım falan gibi. (Katılımcı A)

İstanbul ekibi içinde bireysel çalışmalar için süpervizyon desteği veren gruplar bulunmasına rağmen, tüm ekibi destekleyici bir süpervizyon çalışması yapılmamıştır. Bazı meslek örgütleri kendi gönüllüleri için süpervizyon desteği almış, fakat kimi katılımcılar için bu destek niteliği ve sıklığı itibariyle yetersiz kalmıştır: “Süpervizyon falan aldık aslında, ama çok da faydalı uzun süpervizyonlar almadık. Daha çok böyle duygusal rahatlamalar sağlayacak, bir aradalık sağlayacak, deneyim aktarımı olacak süpervizyonlar aldım ben.” (Katılımcı F)

Bunun yanı sıra, kendilerine iyi gelecek aktiviteler de yapmaya zaman bulamadıklarını, belirtmişlerdir: “Onu hiç yapamadık bence. Zaten pek zaman da yoktu. Bir araya geliyorduk yine şey dışı. Hep birlikte bir gün içmeye gidelim dedik o hiç olmadı. (...) Küçük parçalar halinde bir sürü oldu. Sosyalleşmek bize iyi geliyordu küçük küçük gruplar olarak. Herkes kendine iyi gelecek şeyler yapmaya çalışıyordu ya da yapmıyorduk, yapamıyorduk bence.” (Katılımcı J)

Bireysel olarak kendilerini desteklemek adına, bazı katılımcılar psikoterapi desteği almıştır. Bu destek, zaten var olan desteğin devamıdır. Psikoterapist katılımcılardan yalnızca biri PSDA için bireysel süpervizyon desteği almıştır. Bu destek de aynı şekilde, PSDA öncesinde var olan bir desteğin devamıdır:

Bireysel olarak zaten terapiye gidiyordum ben bu arada. Uzun bir süre de kendi terapimde de bunu çalışmış olduk, oradan tabi destek devam etmiş oldu. (...) O süreçte terapinin sayısını arttırdık. İşte hani haftada bir gidiyordum, haftada iki yaptık biraz daha destekleyici olsun diye. (...) Ben halihazırda zaten 10 ekim olmadan önce ofis için süpervizyona gidiyordum, yani ofisteki danışanlarım için süpervizyona gidiyordum. Ondan sona onu o dönem için ofisten doğrudan şeye kaydurdum, 10 ekimdeki görüştüğüm kişilere kaydurdum. (Katılımcı C)

Katılımcıların kendi çevrelerinden aldıkları sosyal destek de kendileri için koruyucu bir unsur olmuştur. Kimi katılımcılar, kendilerini etkileyen görüşmeleri arkadaşlarıyla paylaşarak rahatlamaya çalışmıştır. Katılımcıların bazılarıysa, işyerindeki veya sosyal çevresindeki arkadaşlarının yaptığı gönüllü çalışmaya olumlu yaklaşımı sayesinde iyi hissetmiştir: “Baş etmeye çalışıyorsunuz çünkü o süreçte o çaresizlikle baş etmek için çaba sarf ediyorsunuz. Ve hani dediğim gibi sosyal desteğiniz, bir şey yapıyor olmak, faydalı olduğunuzu görmek, o size iyi gelen bir şey oluyor ve hani güçlü hissetmenize neden oluyor. Bu konuda ama şanslı olan insanlardandım. Hem işyerimden hem tez danışmanımdan ımm ve şeyden arkadaşlarım, meslektaşlarım açısından şanslıydım yani. Çok fazla destek aldım o dönemde onlardan, güç aldım daha doğrusu.” (Katılımcı D)

Ruhsal travmalar konusunda bilgi sahibi olmaya çalışmaksa, katılımcıların başvurduğu baş etme yöntemlerinden biri olmuştur. Yaşadığı bilgi eksikliğinin de kendisini travmatize olmaya açık bıraktığını düşünen Katılımcı E, ruhsal travmaya dair okumaların yapıldığı bir gruba katıldığını aktarmıştır: “Ben o süreçte travma okumaları yaptığımız grubun içerisinde oldum ben ve yine ağdaki başka birkaç arkadaşımız daha, yine gönüllü bir psikoterapistin, psikanalist hocamızın çağrısı üzerine öyle bir şeyin içerisinde oldum. Dolayısıyla biraz daha hani travmayı, hani diyordum ya orada kendimi biraz eksik hissediyordum diye, travmayı anlamaya yönelik, travmanın etkilerini anlamaya yönelik, travmanın insan üzerindeki insan yaşamındaki yerini anlamaya yönelik birtakım okumaların olduğu bir grubun içerisine dahil oldum.”

Kısaca, PSDA örgütlenmesi kendi içerisinde oldukça organize olmasına rağmen, söz konusu organize hal başvurularına destek verme konusunda kendini göstermektedir. Katılımcılar, kendilerini destekleyecek çalışmalara yeterince zaman ayırmamıştır. İstanbul PSDA'nın bileşenlerinin bazıları ayrı ayrı grup süpervizyonları alırken, Ankara PSDA grup süpervizyonu almamış, gönüllüler kendi aralarında akran süpervizyonları gerçekleştirmiştir.

Katılımcılar çoğunlukla sosyal destekle kendilerini paylaşılan travmanın olumsuz etkilerinden korumaya çalışmıştır.

2.3. Paylaşılan Travmalarda Gönüllü Çalışmalar Yapmak

2.3.1 Çalışmanın Zorlukları

Destek verdikleri grupla aynı travmatik gerçekliği paylaşmak, çalışmanın devam ettiği yaklaşık bir buçuk yıl boyunca katılımcılarda pek çok zorluk yaşamalarına sebep olmuştur. Katılımcıların kurdukları özdeşim sebebiyle çalışmaya mesafe almakta zorlanmaları, patlamalar devam ederken çalışmayı sürdürmeleri, ağır içinde farklı düşünceden kişi veya meslek örgütlerinin olması ve ruhsal travmaya dair bilgi ve deneyim eksikliği yaşamaları katılımcıların anlatılarında beliren dört zorlayıcı başlık olmuştur.

2.3.1.1. Özdeşim: Mesafe Almakta Zorluk

Katılımcıların büyük bir kısmı, destek verdikleri gruba özdeşim hissetmelerinden dolayı çalışmada mesafe almakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Destek verdikleri kişiyle benzer duyguları yaşamaktan dolayı çalışma sırasında duygularını kontrol etmekte zorlandığını ifade etmişlerdir.

Benim için ama asıl zorlanma özdeşleşme üzerinden kurduğum şeydi, bağ ve bir şekilde o kişisel tarih içerisinde bir parçası olmak. (...) ben mesela çok kolay ağlayan bir insanım ama terapide hiç ağlamadım yani hani. Şeyde mesela ağlama hissi geldi, ilk defa o görüşmelerin içerisinde geldi. Yaklaşık 20 yıldır yapıyorum, görüşme yapıyorum, öğrenciliğimden beri, öğrenciyken de görüşme yapıyordum. Hiç ağlar mıyım acaba diye düşünmedim. Ama burada o kadar güçlü acılar vardı ki yani bu en zorlayıcılardan biri tabi ki. Ben terapist açısından düşündüğümde bu, terapist karşısındaki acı da çok gerçek bir acı hani. Dediğim gibi özdeşleşim sadece bunu kolaylaştırıyor. Yani hani etkilenmeyi kolaylaştırıyor. Ben bir seanstayken şöyle düşündüğümü hatırlıyorum, ilk görüşmelerden birinde, ağlarsam ne olur, deneyimlerimden şöyle dedim, ağlarsam bu işin ne kadar gerçek ve büyük bir acı olduğunu söylerim ve hani acısının çok gerçek olduğunu çok canlı yaşadığımı falan söylersin, orada ne yaşıyorsan, orada ne yaşıyorsa seni de çok etkilediğini söylersin ve çıkarsın zaten başka birisine yönlendireceksin, sürecini bozar mı? Muhtemelen bozamaz

çünkü çok insani bir durum o akut ilk şeyde. Ben böyle.. bombalama eyleminden 2 gün sonra 3 gün sonra gördüğüm birisinden bahsediyorum. (...) Orada böyle diğer seanslardan daha kontrollü olmam gerektiğini hissettim yani. Çünkü daha fazla duygum vardı. (Katılımcı F)

Katılımcı A, ağır ve zor deneyimlere çok sık maruz kalmanın da yaşattığı zorluklardan bahsetmiştir. Aynı deneyimleri tekrar eden bir şekilde duymanın kendi duygularını tetiklediğini ve zaman zaman kontrol etmekte zorlandığını aktarmıştır:

Beni çalışmayla ilgili zorlayan şey kendi duygularımı ayrıştırmak falan meselesi. (...) Tekrar tekrar tekrar sar, 10 Ekim’de alanda olan her şeyi biliyorum galiba yani. İşte gazetecilerle ve avukatlarla da çalıştım çünkü daha dosyayla ilgili vs. asla unutamayacağım. Biliyorum yani ilk yaralıya nerede müdahale edildi, sonra ne oldu. (...) Belki o acıyı tekrar tekrar tekrar.. çok oldu çok, seanstan hani bittikten çıktıktan sonra ağladığım, ondan sonra çıkıp yürüdüğüm yürüdüğüm yürüdüğüm... (...) Ama orda durabildim danışanlarımla birlikte.

Katılımcı C’nin ev ziyaretleri sırasında yaşadığı deneyimlerden biri de, yaşadığı yoğun özdeşim duygusunun etkisiyle “kurtarıcı” rolüne girmesi olmuştur:

Benim en çok zorlandığımı hatırladığım şey şu, hani hep o geliyor aklıma. Kendi kişisel travmamın çok karışması ve oradaki sınırı çekmekte zorlanmam. Benim en çok hatırladığım o. İlk başta çünkü çok yanlış bir şekilde iyi gelmeye çabalarken buluyordum kendimi. (...) İçsel olarak en zorlandığım şey oydu ama. (...) bir ev ziyaretine gitmiştik, bir arkadaşlar iki kişi gitmiştik ve o ilk haftalardı bahsettiğim. Ve orada sanırım fazla kurtarıcı gibi davranmaya çalışmıştım bahsettiğim yoğun travmanın etkisiyle. Ve sonrasında oradaki kişilere gerçekten verdiğimiz desteğin benim kendim için söylüyüm, arkadaşım için söylemiyorum bunu, kişisel olarak benim verdiğim destek faydalı olmadığı gibi, yani etkisi olmadığı gibi, hatta aksine bence biraz fazla umut aşlamış bile olabilirim yani hani, dediğim gibi kurtarıcı gibi davranmaya çalıştığımı hatırlıyorum o evde. Dolayısıyla o günün bir gün sonrası filandı. İşte o benimle birlikte giden arkadaş, acaba burada biraz abartmadın mı dedi bana kısaca. (...) Hakikaten fark ettim sonra mesela o eve benim yerime başkası gitmeye başladı. Ben öyle tercih ettim, dedim ki hani ben o zaman bir daha gitmeyeyim, belki benim toplamam da zor olur hani bu şeyi, deyip öyle bir şey hatırlıyorum mesela.

Mesafe koyamama hali, yalnızca duygusal mesafelerle ilgili olmamış, katılımcıların bazen zamansal ve mekânsal olarak sınır koymalarını da engellemiştir. Örneğin Katılımcı D, ilk haftalar sahadan çıkamadığından bahsetmektedir: “... dediğim gibi alandan çıkmakta

zorlandım, oradan uzaklaşmakta zorlandım.” Katılımcı A ise zamanının çoğunu PSDA çalışmasına harcadığını aktarmış ve bunun getirdiği yorgunluktan bahsetmiştir: “Çok yoruldu, çok acı çektim. Gerçekten çok yoruldu. Orada biraz o travmaya özgü de bir şey herhalde, deli gibi çalışmak (*güliyor*) (...) Böyle bir helak eden bir çalışma, ekstra bir enerji falan.”

Katılımcı I, çocuğuyla birlikte miting alanına giderken patlamanın haberini almıştır. Bu sebeple, patlamada hayatını kaybeden bir baba ve çocuğun hikayesinin kendisini çok zorladığını paylaşmıştır: “Ben diyorum ya ilkokul 5. Sınıftaki çocuk babasıyla gitmiş. Baba oğul birlikte hayatlarını kaybettiler. (...) Ben işte kızımınla ayrıca gidecektik. Onunla ilgili, kızımınla ilgili ciddi anlamda endişelendiğimi, hep mesela çocuklarla çalışırken de... ya baya zorlandığımı düşünüyorum. O mesela beni baya zorlayan şeylerden bir tanesiydi.” Katılımcı I'nın öğrencilerle, özellikle hayatını kaybeden çocuğun sınıfındaki öğrencilerle, çalışma yapmaya gönüllü olması yaşadığı bu duygularla ilişkili olabilir.

Özetle, travmadan hayatta kalanlarla özdeşleşmeleri katılımcıların çalışmalarında mesafe almakta zorlanmalarına sebep olmuştur. Bu durum, duygularını açmaktan endişe etme gibi zaman zaman çalışmanın sınırlarında bir zorluk halini alırken, bazen de çok yoğun çalışarak kendi kişisel sınırlarını zorlama şeklini almıştır.

2.3.1.2. Patlamalar Devam Ederken Çalışmaları Sürdürmek

PSDA çalışmaları sürerken patlamaların hem İstanbul ve Ankara'da hem de diğer illerde devam etmesi katılımcıların çalışmanın anlamını sorgulamasına, yaptıkları çalışmayı değersizleştirmesine sebep olmuştur. Katılımcılar yaptıkları çalışmalarda ilerleme kaydedemediklerini hissetmiş, öfke, çaresizlik ve umutsuzluk duyguları yaşamışlardır:

Şöyle aslında zorlayan şey şuydu bir yandan da, tabi ki işimiz onlara teselli vermek falan değil de, tam böyle oralarla ben de gerçekten çok bende de öfke falan oldu o zaman. Tam böyle bir yere geliyoruz tam toparlıyoruz falan, mesela şunu çok iyi hatırlıyorum, bir danışanımla vakıfta görüştüm, çıktı artık daha sese vs hassasiyeti azalmıştı, onları

konuştuk çıktı. Ve şey oldu bomba patladı, bu bildiklerimiz dışında da bir şeyler oldu. (...) Bomba ihbarı var bir paket patlatıyorlar şüpheli bir şey, böyle şeyler de oluyorken de bu arada. Ama çok yüksek bir ses. Çıktı böyle 5-6 dakika falan olmuş muhtemelen, o taraftan yürüyor ve böyle şey, çıkıp onu aramak istediğimi çok hatırlıyorum (*güliyor*) sokaklarda onu aramak istediğimi falan, bulmak istediğimi. O koruyan.. zaten öyle bir şey yok falan. O duyguları çok iyi hatırlıyorum yani. Yapmaların boşa gitmeler, koruyamadığını hissetmek falan halbuki nasıl koruyacaksın zaten. (Katılımcı A)

Sonu gelmeyecek gibi hissettiriyordu o süreçte. O kadar art arda olmuştu ki artık kendimi çok şehrsel anlamda da ülkesel anlamda da zaten çok güvensiz hissediyordum. (...) ama bir yanıyla da sonu gelmeyecek gibi de hissediyordum o süreçte. Dolayısıyla çalışma yürütmek çok zordu bence. Şu yüzden, yani sanki hani hiç bitmeyecek, o his öyleydi o zaman, hiç bitmeyecek, ve dolayısıyla biz nereye kadar bu çalışmalarını yapacağız gibi umutsuzluk duyguları çok çoğalmıştı o süreçte. Ancak şeyde bu duyguyu yenebildim, şeyde PSDA'nın hani işte bütün şehirlerinin biri İstanbul'da biri Ankara'da çalıştayı olmuştu. Ve hani bütün diğer şehirlerdeki herkesin de PSDA'ların geldiği ve birlikte olabildiğimiz, diğer herkesin aynı şeyleri yaşadığını öğrendiğim ve artık hani biraz patlamaların da azaldığı, bizim artık bunu biraz daha bilimsel bir bilgiye çevirmeye başladığımız zamanlarda bir oh çektiğimi hatırlıyorum. Çünkü artık bir şey bilimsel bilgi olmaya başladıysa tamam herhalde azalmıştır, o akut şeyin geçmeye başladığını hatırlıyorum. (Katılımcı C)

Onun dışında hani bir zorluğu da en önemlisi de, bir çalışma yapmaya, bir çalışmayı organize etmeye çalışırken bir sonraki günü hayal ederken, bir sonraki gün yeni bir travmaya uyanmak da ciddi travmatik bir şeydi. Zaman zaman hani biz ne yapıyoruz ki, sonuçta bu travmaların olmasına engel olamadıktan sonra hani nasıl bir destek, nasıl bir dayanışma yani insanlar bu kadar diken üstünde yaşıyorken.. işte o dönem derse de giriyorum mesela öğrencilerim de bu travmayı yaşıyor. Eve gidiyorum, ailem de bu travmayı yaşıyor, ben de bu travmayı yaşıyorum. Metroya binemiyorum, metrobüse binemiyorum. Kalabalık ortamlardan kaçıyorum. İnsanlar sırt çantalı birini gördüğünde kaygılanıyor. Bir yabancı düşmanlığı, bir ırkçılık günden güne yükselen bizim gibi olmayan insanlara bir nefret öfke, sözel ya da davranışsal ayrımcı şeyler gibi. Bunların hepsi zorlayıcı yani. Yaptığımız meslek iş yani hani bir yerinden tutmak isterken bilinmezliğe karanlığa da sürükleyen bir toplumsal süreç var. En zor yanı da buydu sanırım yani benim açımdan.

(...)

Dolayısıyla biz de o travmanın bir parçası olduğumuz için bizim de her travmadan sonra o travmatik tepkilerimiz, çaresizliğimiz, napıyorum ben kime nasıl faydam dokunuyor acaba, gerçekten faydam dokunuyor mu, gerçekten bir şey yapabiliyor muyum. Ben burada debelenip duruyorum ama kime ne faydam dokunuyor gibi böyle kendimizi yetersiz, değersiz ya da yaptığımız şeyi, yaptığımız işi de değersizleştiren bir duygudurum içerisinde oluyorduk. O işin o günlerin kaçınılmaz sonucuydu bence. Kendi aramızda bile konuşuyorduk bazen, arkadaşlarımız çok net napıyoruz ki hani yaptığımız şey bir yere değiyor mu, birilerine bir şeye faydamız bir yardımımız bir

desteğimiz dokunuyor mu noktasında flu olduğumuz, netleşemediğimiz zamanlar vardı.
(Katılımcı E)

Katılımcı H, patlamaların devam etmesinin kendisinde, belirsizlik ve umutsuzluk yarattığını ve çalışmalarının da hiç bitmeyecekmiş gibi hissettirdiğini paylaşmıştır:

Yani tabi biraz şöyle bir şey var, nereye gittiğini çok bilemediğim bir şey oluyor. (...) Yani tekrar şiddete uğrama, insanların şiddete uğraması ya da o şiddetin hatırlatılması, tekrar yaratılması, tehlikenin canlı olması, tabi bizim yaptığımız çalışmanın şeyini, işlerliğini azaltan şeyler bence. O yüzden biraz galiba, şimdi konuşurken de düşünüyorum, bitmeyecek şeyler gibi, yani çalışmanın kendisini de bitmeyecek bir şey olarak düşünebilirim.

Bununla bağlantılı olarak, Katılımcı J de, devam eden patlamalar karşısında kendi yeterliklerini sorguladıklarını, bu durumun ekipte bir tükenmişlik hali yarattığını aktarmıştır:

Öyle şeyler oluyordu yani biz her hafta buluşmaya başladık, onun organizasyonunu yapmaya giderken yolda yeni bir haber geldi. Bu birkaç kere oldu ve böyle bir araya gelip birbirimize hangi birine yetişeceğiz ve ne yapacağız acaba gibi ama elden geldiğince.. ha bir de her patlamadan sonra mutlak bir şey yazdık ve yayınladık, böyle böyle biz buradayız ve destekçiyiz bilmemneyiz, bizden destek alabilirsiniz onlar bir yerlerde kayıtlıdır yani. Her patlamadan sonra ve o kadar sonlara doğru aynısını yazıyoruz ki. Derneklerde de yapıyoruz bunu, PSDA da yapıyoruz. Manasızlaşmaya başladı tabi, çaresizliğin de verdiği bir tükenme hali, manasızlaşmaya başladı.

(...)

Kendi sağlığımızdan ve sevdiğimizimizden endişe ettiğimiz herkes gibi bir dönemdi. Bir şey yapmak için bir araya gelmenin bizde yarattığı motivasyon ve aynı zamanda basınca dönen bir şeye cevap veremiyor olmak bir çaresizlik hissi yaratıyordu. Patlamaların durmaması ve bizim bir şey yapamamamız umutsuzluğumuzu arttırıyordu. Ve PSDA bitiyor aslında dememiz gereken bir yerde diyemedik ve bir süre daha cebelleştik. 4-5 kişi yine toplanmaya devam ettik ama çok basit şeylerde takılıyoruz, olmuyor yani yapılamıyor. (...) Bu işler rotasyonla yapılması gereken işler. İki sene çok uzun bir zaman yani.

Patlamalar devam ederken çalışmak katılımcıların çalışmanın amacını ve kendi yeterliliklerini sorgulamalarına neden olurken, belirsizlikle baş etmekte zorlanmışlardır. Yaşadıkları bu zorluk, katılımcıların çoğunda tükenmişlik hisleri yaratmıştır.

2.3.1.3. Ağ İçinden ve Dışından Gelen Tepkilere İlişkin Zorluklar

Farklı meslek ve sivil toplum örgütlerinin bir arada olması farklı görüşlerin de bir arada olmasına sebep olmuş, bu durum zaman zaman katılımcılar için zorluk oluşturmuştur. Katılımcılar kendi aralarındaki politik görüş farklılıklarından çok, tanımadıkları ağ katılımcılarının destek verdikleri kişilere “kendileri gibi” özenle ve özveriyle yaklaşp yaklaşmadıklarından şüphe etmektedir:

Tabi ağa gidip gelen, o görüşmelere gidip gelen insanların bu perspektifinin darlığı ya da genişliği bir dezavantaj ve avantaja dönüşüyor. Geliyor anaakım bir çalışma halinden düz bir travma olarak bakıyor. Ve buranın inceliklerini kavrayamadığını düşünmeye başlıyorsun. Bir yandan da sen koruyucusun. Biz de çok koruyucuyuz. Ağın diğer bileşenlerinden öne çıkan insanlar da siyasal olarak bilinçli insanlar. O yüzden oradalar. Ama birisi gidiyor öbürü geliyor o temsilcilik şeyinde, yeni gelen bir garip kaçıyor, çünkü bir önceki seninle ortak dili konuşuyordu, siyasal olarak da ortak dili konuşuyordu. Öbürü ne olacak canım diline dönüştüğü andan itibaren o koruyuculukla onun orda olmasını istemiyorsun yani hani başka bir şey olsun istiyorsun. Bir yandan da belki de gerçekten ne olacak canım. Doğrusu belki de o. Sürecin ihtiyacı olan o. Kafamızın, benim de kafamın karıştığı zamanlar oldu. Yani hani grup olarak derneğini yükseltmeye çalışan, derneğini ön plana çıkartmak isteyen insanların varlığına dair bir gard alıyorsun. Kendini ön plana çıkartmak isteyen insanların varlığına karşı bir gard alıyorsun. Bir dakika yani dur sen orada, sen ön plana çıkmaya çalışıyorsun. Biz burada ağız ve ister grup, temsil ettiğin grup adına olsun, ister kendi adına olsun sen bir orada dur. (...) Ya da onların benzer tavırlarından, “biz biliyoruz”, biliyor olmanın bir anlamı yok, burada bilgiden çok daha fazla şeyden bahsediyoruz. Özveriden bahsediyoruz. Yani hani buna ihtiyacımız var gibi geliyor, özveriye de ihtiyacımız varmış gibi geliyor.

Yalnızca ağ içinde değil, ağ dışında da kendi meslektaşlarından olaylarla ilgili aynı yaklaşımı beklediklerini ve farklı düşünenlere öfkelenediklerini ifade etmişlerdir: “Başka zorlandığım şey ne diye düşündüğümde, bazı insanlara kızılıyordum. Yani şöyle kızılıyordum, nasıl böyle düşünebilir nasıl böyle hareket edebilir diye, yani burada konuşulacak şey mi bu diye. Buna kızıldığım oluyordu. Alanda değil başka ortamlarda falan dernekteki bazı toplantılarda falan. (...) Bu da bir zorluktu benim için. İnsanların her şeyi anlayamaması sizi üzüyor yani hani.” (Katılımcı D) Katılımcı A da ağ dışından kimi meslektaşların PSDA çalışmasını değersizleştirmesine öfkeleniğinden bahsetmiştir: “Yaptığımız iş, biz o kadar

uğraşyoruz ki, şey oldu böyle küçümseyen, değersizleştiren.. onlar da üzdü elbette. Meslektaşlarımızdan geldiği de oldu. İşte insanların öfkelerini yatıştırıyorsunuz, isyana dönüşmesi lazım, psikologlar ehlileştiriyor falan. Böyle şeyler.”

Benzer şekilde, Katılımcı J'nin paylaşımı da, PSDA süresince gösterdikleri çabanın meslektaşlar tarafından yeterince anlaşılmadığı ve duyulmadığına dair hislerini ortaya koymaktadır:

(Bir sempozyumda) İşte bir araya geldik çok korktuk, bize ne olacak, psikanalize ne olacak, danışanlarımız... dış gerçeklik içeriye nasıl sızacak falan filan, bir araya nasıl geldik, yemek yedik, birbirimize ne kadar korktuğumuzu anlattık falan gibi, bana o sırada lüks gelen, çünkü biz aynı eş zamanlı olarak bir sürü başka şeyle boğuşuyorduk yani. Bana lüks gelen birtakım şeyler duydum. (...) Neyse konuşmalar bitti ben söz aldım ve konuşmamın içeriği şuydu herkesin bana döndüğünü sonradan hatırlıyorum, gözüm kararmıştı. (...), ama PSDA dediğimiz şey siz tam da bu endişeleri yaşarken, bizim de yaşadığımız endişeler varken bu işlerin tam göbeğine kendini atmış, ve insanlara bir çeşit yardım edebilmenin yollarını bulmak için bir araya gelen, kendi duygularımızı da konuştuğumuz ama çok da konuşamadığımız, haldır huldur iş yaptığımız, işte bu insanlarla yüz yüze kaldığımız, işin mutfağında bir grup vardı, keşke bizi de görebilseydiniz. Galiba dedim siz bunları söylerken benim hissim şu oldu yani birilerinin de bize destek vermesi, ya bunlara ne oluyor acaba demesine ihtiyacımız vardı, keşke bu olabilseydi, biraz gücenerek söyledim. Yani hani kendinize de bakarken, bir yandan da herkes PSDA'dan bir şekilde haberdar, biz de bu insanlara destek verelim gibi bir şey olsaydı keşke dedim.

Farklı illerdeki PSDA ekiplerinin arasındaki iletişim kopukluğu ve farklı çalışmalar yürütmesi Katılımcı H'nin hoşnutsuz kaldığı noktalardan biri olmuştur. PSDA çalışmalarının her ilde ortaklaşması gerektiğini savunan Katılımcı H, yaptıkları çalışmanın geleceğe bırakılmasının önemine vurgu yapmıştır:

Hasta görme, terapi kısımlarında değil de, insan ilişkileri konusunda daha çok zorlanabiliyorum. Özellikle yani İstanbul içinde öyle bir şey yaşamadık, ama bu mesela diğer illerle entegrasyon meselesinde çok zorlandık... (...) mesela farklı illerdeki çalışmaların entegrasyonu için mesela daha düzenli iletişim ve kendi çalışmanı daha ortak bir dile tercüme edebilme gerekiyor. Mesela biz şey yapıyorduk, düzenli basın açıklamaları yapıyorduk. Düzenli miydi hatırlamıyorum. Onun için çeşitli veriler isteniyor falan filan bilgi vermek için şu kadar kişi tedavi edildi, şu kadar başvuru diye. Mesela hani oralarda bile ortak dil bulmak.. çünkü bazı iller kayıt tutmuyor, bazıları çok dağınık çalışıyor falan bizim standardımız farklıydı, yani doğru ya da yanlış

bilmiyorum, bence doğrudu ama diğer illerin farklıydı ve de ortaklaştırma niyeti azdı. Yani bizde de az mı bilmiyorum ama bulduğumuz diğer illerle azdı. Herkes biraz kendi şeyinde yani kendi alanında yaptığı şeyde kalmak istiyordu. Ve benim en çok hem sinirimi bozan hem de biraz umutsuzluğa sevk eden de oydu yani. Çünkü onu hem bu şey de engelliyor sanki, geleceğe bir şey bırakma potansiyelimizi de engelliyor diye. Çünkü ortak bir şey üretip PSDA çalışması olarak geleceğe bir şey bırakmamış olduk. Herkesin kafasında PSDA bitti mi bitmedi mi, herkesin kafasında başka bir şey var, bu şehirlere göre de değişiyor. Başka şehirlere göre de belki değiştiriyordu. O yüzden biraz mesela öyle ortaklaşmalar olabilseydi, herkes belli bir şeye PSDA derdi ama şu an herkes farklı bir şeye PSDA diyor.

Son olarak, ekip çalışması içerisinde yer almayı, yalnızca saha çalışmalarına katılan Katılımcı G, ekip çalışmasına dahil olmamanın kendisini yalnız hissettirdiğini ve tek başına duygularıyla baş etmekte zorlandığını paylaşmıştır:

... aslında bir yandan bir araya gelmek çok iyi geliyor ama ben mesela kendi adıma bu konuda PSDA'yla toplantılar vs çerçevesinde daha bir arada olmak iyi olurdu. Dahil olmak işte, ne varsa işte toplantıya gitmek bilmem ne. Biraz böyle çok hani tamam dahil oldum bana yönlendirme yapın dedim, geribildirimler de verdim. (...) ama daha fazla temasta olmak gerekmiş, gerekirdi. (...) Böylesine büyük bir mevzu kendi kendine yürütmemelisin yani. Ben biraz öyle yapmışım gibi geliyor şimdi düşününce.

Anlaşıldığı kadarıyla, katılımcılar özellikle ağ dışındaki meslektaşları tarafından yeterince anlaşılmadıklarını düşünmekte ve bu durumdan dolayı öfke duymaktadırlar. Ağ içindeyse, katılımcılar her katılımcının kendileri gibi özenli ve dikkatli çalıştığından şüphe duyduklarını paylaşmıştır.

2.3.1.4. Bilgi ve Deneyim Eksikliğinden Kaynaklı Zorluklar

Daha önce sahada çalışma deneyimi bulunmayan veya ruhsal travmalar konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan katılımcılar yaşadıkları duyguları anlamlandırma ve bu duygularla baş etme konusunda zorlandıklarını ifade etmişlerdir:

... aslında çok da deneyimli değilim bu alanda, o dönem deneyimsizim, şu anda yaşamış biri olarak biraz daha deneyimim var diyebilirim ama o dönem bu konuda ek de deneyimli değildim. Bazı noktalarda emin olamadığım şeyler oluyordu. Bu konuda da sağolsun meslektaşlarım çok iyiydi. Psikologlar da aynı şekilde sosyal hizmet uzmanlarından bahsetmiyorum sadece meslektaş deyince. (...) gerçekten onların varlığı

bana iyi hissettiriyordu. Yani bir şey olduğu zaman onlara direkt sorabiliyordum, onlar beni görüyordu zaten onlar hemen anlıyorlardı. Sarılıp şey yapabiliyorlardı, şöyle bak, böyle bak diyebiliyorlardı. O deneyimsizliğim ilk başta birazcık zorlandım. Emin olamadığım şeyler oldu. Daha doğrusu emin olamamak değil de, çaresizliğimi tekrardan, o hastane önündeki görüşmelerde falan sonra o kişilerin yanından ayrıldığımda kötü oluyordum yani. (...) Yani ne cevap vereceğinizi bilemiyorsunuz. Bazen cevap vermemek gerekir zaten ama hani sizden bir cevap da bekliyor insanlar bir yanıt da bekliyor. Ama ne söyleyebilirsiniz ki yani... (Sesi titriyor) o yüzden bazen bir dokunuş bazen bir bakış iyi geliyor. Sonrasında onu oradan çıktığımızda da lanet olsun diye çıkıyorsunuz zaten, yani hani kişilerin yanından ayrıldığımızda onların yaşadığı dolayısıyla sizde de bir öfke oluşuyor. (Katılımcı D)

Beni zorlayan şeyler tabii, bu bir dayanışma ağı olduğu için ilk etapta acaba mesleki anlamda yeteri kadar donanımlı bilgiye ve beceriye sahip biri miyim sorgulaması. (...) Ama tabii ki beni zorlayan en önemli şeylerden biri teorik ya da kavramsal olarak bu sürecin getirdiği travmatik şeyleri belki detaylarını çok iyi bilmemektir. Çünkü lisans eğitiminden çıkmışım belki yüksek lisans eğitimime devam ediyorum ama yani toplumsal travmalar deyince genellikle Türkiye için afetler vs. geliyor ya da işte askeri darbeler, o darbe sürecinde kaybettiğimiz insanlar ya da işte Türkiye'deki farklı işte yaşanan farklı dönemlerde yaşanan afetler, krizler vs. gibi şeyler geliyor. Ama böylesine direkt böyle insan tarafından yapılmış, direkt yok etmeye, direkt öldürmeye toplu katliamların toplu saldırıların olduğu bir şey geliyor benim yaşım itibarıyla karşılaştığım en büyük şeylerden, en büyük şey aslında, en büyük durum, en büyük olay. Dolayısıyla hani onun kaygısı vardı biraz. peki şimdi nedir yani, toplumsal travma ne, insanlar nasıl etkileniyor, ben nasıl etkileniyorum vs. gibi bir taraftan da hani o dönem dediğim gibi siyasi ve ideolojik politik olarak da gergin bir süreç dönem ve insan kendini güvende hissetmiyor. Yani öyle bir problem var. Bu ağ içerisinde de hani hem kendi adıma hem arkadaşlarım adına kendimi güvende hissetmediğim dönemler oldu. Dolayısıyla bu beni zorladı yani hani. Bir meslek elemanı olarak gönüllü bir çalışma yürütüyorsunuz. Tamamen toplumsal düzlemde toplumdaki bu travmayı yaşamış, bu travmayla karşılaşmış insanlarla dayanışma içinde olmaya çalışıyorsunuz ama bir taraftan da bir korku var hani politik ya da ideolojik şeyden kaynaklanan bir kaygı var daha doğrusu korku demeyeyim ama bu zorlayıcı bir şeydi. Teorik anlamda çok iyi bilgi temeline sahip olmamak zorlayıcı bir şeydi benim için. (Katılımcı E)

Katılımcılar bilgi ve deneyim eksikliğinden dolayı daha çaresiz hissettiklerini aktarmışlardır. Daha deneyimli bir meslektaşıyla zorluğunu paylaşmak ve kuramsal olarak kendini geliştirmek bu hisleri azaltmıştır.

2.3.2. Çalışmanın İyi Hissettiren ya da “İyileştiren” Yanları

Zorluklarının yanı sıra, PSDA çalışmasının katılımcılara farklı açılardan iyi gelen yanları olmuştur. Öncelikle, yaptıkları çalışmanın destek verdikleri kişilerdeki olumlu etkilerini görmek, “bir başkasına iyi gelmek” katılımcıların bu çalışmada devam etmesini sağlayan en önemli şeylerden biri olmuştur:

Bir taraftan tabii en iyi gelen tarafı da insanların bu ağdan faydalanıyor olduğunu görmek. Bu desteği talep etmek, ihtiyaç duyduklarında bizi arıyor olmaları bireysel desteğe başvuruyor olmaları. Sürüş’tan sonra bazı grup çalışmaları yapma fırsatımız da oldu bazı partilerle örgütlerle vs. oradan gelen, olumlu geribildirimler de tabii ki motivasyonumuzu arttıran şeylerdi. (Katılımcı E)

... iyi gelen mesela bu süreçte şu oldu kendin işte işe yarama mevzunun yanı sıra diyeceğim bir şey yapıyor hissi yaşıyorsun zaten tabii bu da önemli bir şey. Bunun anlamı üzerine düşünüyorsun mesela bence bu da mesleki, insani bir yerden önemli bir şey. (Katılımcı G)

İyi gelen yanlarından birisi şöyle destek olmak iyi hissettiriyor, bana iyi hissettirdi. Desteğe ihtiyacı olan insanlar ve onlara yardım etmek bana ciddi anlamda gerçekten iyi hissettirdi. (...) o grup çalışmalarında yer aldığımda bir yönüyle, o alanda ya ben onu çalışacak bilgiye sahibim, o bilgiyi paylaşabileceğim bir ortam oluşmuş ve orada gönüllü bir şekilde bunu sağlamak herhangi bir şey beklemeden tanımadığım, normal popülasyonda hiç karşılaşmadığım bilmediğim bir insana destek olmak gerçekten bana iyi hissettirdi. (Katılımcı I)

(...) bir kişiye destek vermek bile bir miktar da olsa, hayata yeniden bir çeşit yeni bağını kurduğunu görmek, o seyri takip etmek. Süpervizyonda bir kişinin bir sonraki seansında olan biteni terapistinden duymak falan. Süpervizyon mesela benim için hep daha şey böyle dediğiniz şeyler çok işime yaradı, danışanda da şu oldu, ailesinde de şu oldu, şu da işe başladı falan gibi. Yani dokunduğumuz yerlerde hiç değilse böyle birtakım yeşermeler olduğunu görmek herhalde... (Katılımcı J)

Kendini iyileştirmekle bir başkasına iyi gelme süreçleri katılımcılar için iç içe geçmiş haldedir. Özellikle, Katılımcı F’nin paylaşımı geçmiş travmatik deneyimlerinin de etkisiyle, bu iç içe geçme halini ortaya koymaktadır:

Bir kere sürecin bir parçası olmak, iyileştirici olmanın bir parçası olmak iyi geldi. O tarihsel bağ ile borç ödemek bir şekilde. Çünkü o sol kültür içerisinde çıktığında şu sana bir şekilde verilmeye çalışılır yani. Ya da çıkanlar bir şekilde hisseder mi bilmiyorum, değişime ve dönüşüme dair bir sorumluluğun var dünyaya. Ya da dünyanın

daha iyi bir yer olmasına dair bir sorumluluğun var. (...) ben 19’umda işkence gördüm çok sağlam bir şekilde, (...) O borç biraz onun da borcu. Şeye iyi gelmiş olmak çok önemliydi benim için, çünkü şeyle de alakalı yani, işkence gören birine yardım etmek benim için bir şekilde kendine yardım etmekle alakalı bir şey.

İyileştirme ve iyileşme süreçlerinin birbirine geçme hali, katılımcıların kendilerini de travmadan hayatta kalan kişiler olarak değerlendirmeleriyle de ilişkilidir:

Söylediğim gibi bir şey yapmam gerekiyordu. Çaresiz hissettiğimi söylemişim ya sana, bir haykırıyla aslında bu çalışmaların içine girdim. Ve orada bir şey yapıyor olmak benim aslında kendi sorgulamalarıma ve travmaya iyi gelen bir şeydi. Bizim meslekte diğer meslektaşlarla birlikte de profesyonellerle birlikte olmak, ve onlarla ara ara paylaşımda bulunmak ve sonrasında da bana iyi gelen bir şeydi. O benim profesyonel destek almamı gerektirmedi bu durum aslında. Buna sahip olmasaydım, bir şey yapmamış olsaydım, o çalışmaların içinde olmamış olsaydım, destek alma ihtiyacı hissedebilirdim ama, ben bu çalışmaların içerisinde aslında, sosyal desteğimi arttırdım ve hani bir şeyler yapıyor olmak bana iyi geliyordu. Yapmasaydım bu kalıcılaşacaktı bende. Ama ben aslında üzerine gide gide ve o paylaşımları dinleye dinleye ve karşılıklıydı aslında paylaşımlar. (...) Bir şey yapmamış olsaydım bu aşmam çok zor olurdu. (...) Yani aslında bireysel görüşmeleri yaparken de o görüşmeleri yaparken de, bir yanda kendi yaşadığımız da sizinle birlikte. Hani orada şey durmak profesyonel olarak durabilmek zor ama tabi ki bu karşılıklı bir etkileşim süreci. O yüzden de hani şeydi o da bana iyi geliyordu, bir şeyler yapıyor olmak, onlara iyi geldiğimi hissetmek. Görüşmenin sonunda iyi geldiğimi hissetmek bana iyi geliyordu. (Katılımcı D)

Sonrasında düşündüğümde sonuçta o süreçte birlikteydik ve aslında hepimiz de yorulduk ama biz de bu travmanın bir parçasıydık ve bizim de iyileşmeye ihtiyacımız vardı. Biz o iyileşmeyi birlikte sağladık diye düşünüyorum. O yüzden de o süreci bir hani şey bir süreç olarak görmüyorum kendimden verdiğim kendimi kötü hissettiğim bir süreç olarak görmüyorum aksine benim için iyileşmemi kolaylaştıran, iyi hissetmemi hızlandıran bir süreçti. (Katılımcı E)

Ama bu tabi borç ödemek diyorum ama öbür taraftan da kendimi iyileştirmek. Çünkü ben de onlardan biriyim ben de maruz kalanlardan biriyim, onlara yardım ediyor olmak bana da kendime de yardım ediyor olmak bir anlamıyla da. (Katılımcı F)

Ağ gönüllüleri arasında kurulan bağın katılımcılar için iyileştirici bir işlevi olmuştur.

Gönüllülerin düzenli olarak bir araya gelmesi ve duygularını rahatça paylaşabilecek güvenilir bir alanın olması katılımcılara iyi hissettirmiştir:

Ağda yani ben hemen hemen birlikte o süreci yürüttüğümüz her arkadaş için söylüyorum bunu kendimi çok açabilir, duygularımı konuşabilir hissettim öncelikle, mesela şey gibi bir şey, daha başka mecralarda ara ara hissettiğim bir şeydir, şimdi ismini vermek istemem de hangi kurum olduğunu bir çalışma yaparken kendi duygularımızdan bahsetmenin profesyonelce olmadığına inanan ya da bunu bir zayıflık göstergesi gibi algılayan kurumlar da gördüm, STKlar da gördüm. (...) Dolayısıyla şey burası, burda şey vardı yani çok kendi duygularımızı rahatça ifade edebileceğimiz bir örgütlenme hali oluverdi birden. Yani sadece birilerine dediğim gibi yardım ediyoruz gibi düşünmedi kimse. Bu beni çok rahatlatmıştı, iyi gelen taraflarından biri buydu başlıca bence. Bir ikincisi iyi gelen bir diğer tarafı ağdaki arkadaşlarım bence hepsi hem benim için çok güvenilirirdi, yani halihazırda çok güvenilirirdi, o süreçte güvenim daha da arttı onlara. Hem mesleki bilgilerine güvenim çok arttı, hem bireysel kişisel duruşlarına güvenim arttı filan. Dolayısıyla hani şey orasının benim için çok güvenilir olmasıyla da ilgiliydi oranın iyi gelmesi. (Katılımcı C)

Hepimiz birbirimizin gözlerinin içine baka baka anlıyorduk ne yaşadığımızı ve konuşuyorduk da toplantılarda. Ve iyi gelen bir şeydi yani bunların hepsi, o dayanışma beni iyileştiren bir şeydi açıkçası. O olmasaydı yani o süreci nasıl atlattırdım bilmiyorum. (Katılımcı D)

Yani birbirimizin gözüne bakıp ne kadar acı çekiyoruz, insanlar ne kadar zorlanıyordur, onlar için ne yapabiliriz konusunda bu kadar motive olmuş insanların, eşit düzeyde en azından motive olmuş insanlarla koşa koşa gidiyorduk o toplantıya yani. Oh be evet burada da bir şeyler yapalım diyen insanlar var. O dönem çünkü biz benzer şeyleri düşün... bir çaresizlik herkeste var ama bir şeyler yapalım diyebilecek insan sayısı çok azdı ve çok cürretti yani, çok kimse bir şey yapamayacağını düşünmekle beraber, bunun yapılabilecek şeylerin çok riskli olduğunu düşünüyorlardı. Halbuki yapılacak şey de insanlara yardımcı olmak. (...) ama bir arada olmak ve hepimizin kalbinin tek yürek atması. Bir şey oldu ne yapabiliriz. Hiçbir şekilde hiyerarşi yok, hiçbir şekilde bir ben daha iyi fikir buldum, ego meselesi yok grupta, herkes son derece bir şey, işe yarar bir şey yapmanın peşinde. O yüzden orada hiçbir çıkar yok. Gecenin o vaktinde bir arada olmamız da, kimse bilmiyor bile. (...) Tek motivasyon acaba ne yapabiliriz, gerçek anlamda ne yapabiliriz? Nasıl faydamız dokunur, bir çocuğa bir yetişkine bir ergene, bir anneye... (...) Çok kötü hissettiğimiz günler var, kimse konuşmıyor ve duruyoruz yani. Sonra birisi başlıyor işte, öbürü onu destekliyor. Bir kaldırıyoruz kendimizi. Hep girdiğimizden daha iyi çıkıyorduk her toplantıda. Dediğim gibi zaten toplantıların kendisi bize iyi gelen bir şeydi. (Katılımcı J)

Özetle, travmadan hayatta kalanlara destek vererek onların iyileşmesine katkı sağlamak, katılımcıların kendi duygularıyla baş etmesini de sağlamıştır. Dolayısıyla, destek verdikleri kişilerle kurdukları özdeşimin olumsuz etkileri olduğu gibi, duygularıyla daha kolay baş etmeleri gibi olumlu etkileri de olmuştur.

2.4. PSDA'ya Dair Düşünceler: “Bu dosya çok yüklü, ne desem eksik kalıyor”

2.4.1. PSDA'nın Sonlandırılması

Ağ çalışmasının nasıl sonlandığına veya ne zaman bittiğine dair hem ilden ile hem de aynı il içerisinde kişiden kişiye farklı görüşler bulunmaktadır. Ekipler kendi içlerinde bir araya gelerek çalışmayı sonlandırmamış, çalışma kendiliğinden sönümlenmiştir. Patlamaların devam etmesi ve gönüllülerin yorgunluğu ve yaptıkları çalışmayı anlamsız bulmaya başlaması ekibin yavaş yavaş dağılmasına sebep olmuştur:

Bir kapanış toplantısı falan yapılmadı. Bu da aslında sürecin ne kadar travmatize olduğunun, hepimiz için ne kadar travmatize olduğunun bir göstergesi (*gülüyor*). Normalde sonuçlandırmamız gerekiyordu, ağ görevini yapmıştır dememiz gerekiyordu. Buna benzer basın açıklamalarında işte şu kadar şeyi yaptık falan ama kapattık biz artık çalışmıyoruz biz artık dağıldık falan demedik. Yavaş yavaş sönümlendi, toplantı süreleri uzadı, gelen sayıları azaldı toplantılara. Ve öyle bitti. (Katılımcı F)

İşte o da belirsiz, benim için de belirsiz, çünkü ortak bitiremedik. Mesela tam hatırlamıyorum ama bir yerden sonra toplantılar denendi, tekrar yapalım dendi tekrar çağrılar yapıldı, şey için yapılan çalışmalar bir birikime dönüştürülsün, şu yapılışın, bir hafıza oluşturulsun. (...) Ama onlar da çok işlevsel olmadı ve bir yerden sonra yürümediğini kabul edelim dendi. Ama şimdi bu ortak bir kabul de değil çünkü ben çalıştığım yerden bu olayı biliyorum, ama başka bir kurumdaki, başka bir şey düşünüyor olabilir. Zaten başka bir yerde işlevi kalmamış diyebilir. (Katılımcı H)

Ağ kimi katılımcılar için, fiili olarak olmasa da, hala varlığını sürdürmekte ve benzer olaylar yaşandığında tekrar aktive olabilecek durumdadır:

Bu tür şeylerin belki bu ağın bu bağlamlarda belki daha fazla, bu tür ilişkileri canlı tutması ve ağı canlı tutması gerektiğini düşünüyorum. (...) Herhangi bir patlama ya da herhangi bir özel durum söz konusu olduğunda orayla ilgili bir ağ oluşturmaktansa var olan ağın yeni belki şeylerle desteklenmesi, bir araya gelmesi, eğitim çalışmaları ve birtakım şeyler. Belki çalıştaylar yapılabilir. Belki yapılanlar bir doküman haline getirilebilir vb. şeyler yapılabilir. Bunu sağlamak gerektiğini düşünüyorum. Çok değerli bir çalışma, çok değerli bir oluşum. (Katılımcı I)

Aktif olarak hani, yani şu anda inaktif durumdayız ama hani umarım olmaz ama hani her an bir travmayla karşılaştığımızda tekrar bir araya gelme isteği olacaktır, uyanacaktır diye düşünüyorum. (Katılımcı E)

Katılımcılardan Katılımcı J, ağ çalışmasının sonlandırılmasıyla ilgili bir araya gelip konuşulmadığı için hayal kırıklığı yaşadığını paylaşmıştır. Bu sebeple, PSDA çalışmasını, başka tür çalışmalarla devam ettirmeye çalışmaktadır:

Böyle bir 4-5 kişiyiz orada. Kısa sürede kopanlar oldu, uzun sürede kopanlar oldu. Hiç kopmayanlar oldu. Kopanlar daha azdı tabi ki. Ama son çeyrekte bir 4-5 kişi sapık gibi her toplantıya gitmeye devam edip artık olmuyor dediğimiz bir hale geldi. Galiba şimdi söyleyeyim bu ... (dernek adı) benim için o PSDA'yı yeniden canlandırmakla ilgili. Çünkü en büyük hayal kırıklığı yaşayanlardan biri bendim galiba. Son toplantıya gidene kadar ve gerçekten artık olmuyor zorlamayalım diyen kişi olarak, sanki orayı yeniden ayaklandırmak isteyen, yeniden buluşturmak isteyen bir yer olduğunu düşünüyorum. Yani derneği kurduktan sonra, yazdığım komisyonlara bakıyorum, hepsi aslında buna hizmet ediyor. Benim için çok yaptığım işler içinde en çok çeşitli, sadece benim için değil hepimiz için, çeşitli seviyelerde emek verdiğimiz bir yerdi.

Bazı katılımcılar, İstanbul ve Ankara'da çalışmalar sonlansa da, Diyarbakır ve Hakkari'de sokağa çıkma yasaklarının ardından oradaki ruh sağlığı profesyonellerinin talebi üzerine, grup çalışmaları ve süpervizyon çalışmaları için desteğe çağrılmış, dolayısıyla PSDA varlığını bir süre daha devam ettirmiştir.

PSDA ne zaman bitti diye sorarsanız bir şey diyemem, bitmedi, artçıl ve yineleyen toplumsal travmalarla da çalışmalarımız arttı. Ve diğer sadece Ankara'da kalmadık. Diğer illere de Ankara'yı merkez olarak düşünüp destek olmaya çalıştık aslında. (Katılımcı D)

Cizre'ye gittik, PSDA'nın bir işi olarak gittik yani başka şeylerden de talep geliyordu sadece patlamalar gibi değil. (Katılımcı J)

2016 yazı itibariyle ben Hakkari ve Diyarbakır için ben, ki o zaman çok arttı ordaki durum Sur'dan Cizre'den bahsediyorum. (...) 2017'de de daha çok bir süre boyunca ayda bir filan Diyarbakır'a gittim, 6 ay boyunca. Ordaki arkadaşların talebiydi bu öylelikle başlamıştı. (Katılımcı C)

İstanbul ve Ankara PSDA ekipleri deneyimlerini başka illerde paylaşarak çalışmalarına bir süre daha devam etse de, PSDA çalışmaları resmi bir şekilde sonlandırılmamıştır. Devam eden patlamalarla birlikte, çalışmalarının anlamını ve yeterliliğini sorgulayan ekipler çalışmadan habersiz bir şekilde çekilmişlerdir.

2.4.2. PSDA Çalışmalarının Değerlendirilmesi: Bugünden Bir Bakış

PSDA katılımcıların hayatında önemli bir yer etmiş, tam anlamıyla bitirilmiş olmasa da, genel olarak katılımcılarda olumlu hisler bırakmıştır. Pek çok katılımcı PSDA çalışmasında yer aldıkları için çok memnun olduklarını, hayatlarının en iyi deneyimlerinden biri olduğunu paylaşmıştır. Kimi katılımcılar için yoğun hislerin yanı sıra, zorlayıcı duygular da hala PSDA'ya dair anılara eşlik etmektedir:

Çok güzel, çok verimli bir çalışmaydı. Çok kardeşlikle beslenen bir çalışmaydı. Yani gönül bağım olan bir çalışmaydı. Yaptığım en iyi şeylerden biriydi hayatta. Totalde ne yaptık ne kadar faydamız oldu bilmiyorum ama o şeyi yapmak için oraya o kadar çok gitme halimiz, umutla heyecanla, o motivasyonla, o endişeyle, o kaygıyla, o çaresizlikle oraya gidişimiz İstanbul'un değişik yerlerinden oraya gelen, gelmeye çalışan o saatte hani bire böyle iyi niyetli çocuklar gibiydik yani. Çok duygusal bir yerden alıyorum ben orayı. (Katılımcı J)

Bu dosya çok yüklü Ayşegül, ne desem eksik kalıyor. Çünkü hepsi söze dökülebilir değil. Vay canına falan gibi bir şey. Çok dönüştürücü bir deneyim. Hani o danışanlar için söylediğim şeyin bizim için de geçerli olduğunu görüyorum. Suruç öncesi gibi bir daha asla olamayacağımız yani ve sonrasında olanlar. Bunu da böyle vah vah gibi bir yerden söylemiyorum yani. Öyle sadece... (Katılımcı A)

Bu süreç açısından da bu kadar olumsuz şeyler içerisinde PSDA gibi bir araya getiren birlikte bir şey yapmayı dayanışmayı önemseyen, bunu olabildiğince de iyi bir şekilde kotaran yapılar ortaya çıkması da çok kıymetli diye de düşünüyorum. Bu da çok umut verici bir şeydi. Bu kadar karanlık, hani umut kırıcı bir sürü şeyin arasında belki gelecekle de bağ kuran bir yapı olarak, yeniden o bağın kurulabilmesi için de birtakım iletişim şeyleri atan ağlar gibi küçük küçük hani belki. Böyle bir şeyler çıkabilmesi insanın yıkıcılığıyla, insan olarak yıkıcılığımızla yüzleşebilmek ne kadar sarsıcı ve zor evet ama bir yandan da ne kadar baş edebilen, yapıcı, bir şeyler üretebilen bir yanımız var. Onu göstermesi anlamında çok kıymetli bir örnek olduğunu düşünüyorum. (Katılımcı B)

Katılımcılar kendileri için zor olan bir süreci PSDA sayesinde güçlenerek atlattıklarını paylaşmaktadır:

Bir şekilde bu sürecin sonunda nihayetinde güçlü çıktığıma inanıyorum. Güçlenmiş daha doğrusu çıktığıma inanıyorum bir şeylere dayanmak, tahammül etmek ve başa çıkmak herhalde beni sonunda daha güçlü hissettirdi gibi geliyor. Var olan Ankara'daki, Ankara için söylüyorum bunu, var olan ekibe olan güvenim beni çok güçlü hissettirdi onlarla sonrasında çok yakın dostluklar kurduk. Hala daha devam eden, bu beni çok

güçlü hissettiriyor. Örgütlü olmak beni çok güçlü hissettiriyor gibi gibi. Bir sürü şey, daha güçlü hissetmemin altında bunlar yatıyor. (Katılımcı C)

Yani aslında hiçbirimizin tam olarak böyle bir deneyimi yoktu. Bu kadar büyük bir evet, 99 marmara depremini yaşamış olanlar vardı, Soma'yı yaşamış olanlar vardı, orada çalışmalar yapmış olanlar vardı ama bu yaşadığımız şeyin niteliği aynı değildi, çünkü taraf olan aynı değildi. Bunun sebebi insan eliyle olan şey durumu, travması farklıydı. (...) Ama dediğim gibi hani o kadar bu farklı bir şey. Hepimizin çok deneyimli olduğu bir şey değildi. O yüzden de hani baktığım zaman bütün bunlara rağmen büyük bir güç, büyük bir birliktelik, büyük bir çaba ve yani yaptığımız şeyler gerçekten doğru şeylerdi, iyi şeyler.. iyiydi yani. O organizasyona yani çok şeyle yaptık, güzel bir birliktelikle yaptık ve yani hani diyemem ki şurada hata yaptık şöyle oldu şu anda değerlendirdiğimde... yok bunu diyemem yani. (Katılımcı D)

İyi hisler oluşturmasının yanı sıra, anlatılarda PSDA'da yer almanın politik anlamı sıklıkla vurgulanmaktadır. Devletin desteklemediği bir çalışma içinde yer almanın getirdiği riskler bir yana, mesleki olarak travmadan hayatta kalanların yanında olmanın, yani "taraf olmanın" önemine katılımcılar tarafından dikkat çekilmektedir:

Biraz belki şöyle oluyor, bu tip uçlaştırıcı meseleler, şiddet gibi gündemler olduğunda bunun bir tarafsızlığı olmuyor. Yani en azından bundan etkilenmemek gibi bir şey zaten olmuyor. Etkilenip bunu inkar etmek ya da işte bunu görmezden gelmek gibi pozisyonlara bizim girmememiz gerekiyor hem mesleki hem politik anlamda o yüzden tek şey kalıyor bunu üzerimize almak, bundan etkilendiğimiz gerçeğini tanımak. (...) çünkü bizim terapi ya da başka bir çalışmanın iyileştiriciliğinin temel koşulu da bu inkar ve bastırmaları kaldırmaya çalışması yani. O zalim pozisyonunu alamayız. (Katılımcı H)

Ya o desteğin içinde yer almak evet gönüllü anlamda iyi bir şey hissettiriyor bir de bir bedel de bir şey var, bir bedel de ödetebilir, onlardan yanasın. 100'den fazla insanın öldüğü, daha fazla insanın yaralandığı bir şey var bir saldırıya uğruyor, katliama uğruyor insanlar, hatta bunu ifade ederken de katliamı kullanmayacaksınız vb. birtakım şeyler kamuda yaygın olarak kullanılıyordu söyleniyordu, şey yapmayacaksınız, dile getirirken de söylemeyeceksiniz gibi sınırlamaların olduğu bir yerde. Oradan çok fazla destek gelmeyeceğini düşünüyorsunuz. O zaman ne yapıyorsunuz? Ben bir insan olarak, bir meslek elemanı olarak, meslek etiği bağlamında evet burada insanlar var, bu insan kim olursa olsun fark etmez. Ona destek olmalıyım düşüncesi ön plana çıkıyor. (Katılımcı I)

Bunları yapmak riskti, bir çeşit biz de böyle destek veriyoruz falan demek bizi tedirgin de ediyordu. Devlet karşıtı bir şeymiş gibi, oysa ki devlete yardım ediyorsun hani tırnak

içinde. Diyorsun ki bak ben topluyorum, iyi bir şey yapmaya çalışıyorum... (Katılımcı J)

Hepimiz için ilk toplantılardan birinden itibaren beri söylediğimiz şey failin eline bırakmamak, geride kalanları failin eline bırakmamak. (...) O yüzden hani politik bir şeydi duruştu ağ. (Katılımcı F)

Son olarak, katılımcılar ağdaki deneyimlerinin geleceğe aktarılabilmesini oldukça önemsemektedir. Ortaya çıkan bilgi ve deneyimlerin bireysel bazda kalmaması, daha sonra olabilecek kriz durumlarında kullanılabilmesi için yazılı şekilde saklanması gerektiğini düşünmektedir. Bu PSDA olarak yapılmaya çalışılmış olsa da, gerçekleştirilememiştir. Katılımcıların bir kısmı, kendi meslek örgütleri üzerinden, bir kısmıysa yeni sivil toplum örgütleri oluşturarak deneyimlerini aktarmaya çalışmıştır:

Böyle bir şey beklenmiyordu ama her zaman travma çalışanları buna hazır olmalı aslında. Ruh sağlığı alanında çalışanlar, bu alanda çalışan dernekler vakıflar buna hazır olmalı. Biz hazır değildik. Daha sonrasında zaten PSDA'da artık psikososyal çalışmalarını sona ermeye başladıktan sonra biz özdeğerlendirmemizi yaptığımız zaman da şunu çıkarttık o toplantılardan, dedik ki, bu dönem çalışmalarımızı değerlendirmemiz ve yeniden hazırlıklı olma sürecimiz. O değerlendirmemizi yaptığımız zaman da, yeniden gönüllü ağımızın az olduğunu fark ettik. Ve eğitimimizin de bu konuda daha iyi olması gerektiğini fark ettik. En azından her şeyimiz hazır olarak, biz kendi dernek olarak ... olarak, hazır olarak bulunmalıydık. O yüzden de şey yaptık uzun soluklu bir çalışma yürüttük, biz gönüllü ağımızı geliştirmek için bir eğitim programı hazırladık zaten bunu PSDA çalışmasının uzun vadeli çalışması olarak yazmıştık. Her örgüt kendi içerisinde insan kapasitesini, gönüllü kapasitesini güçlendirecekti. O yüzden de bu çalışmaları oraya yönelttik sonrasında. Biz dernek olarak bir eğitim çalışması organize ettik. (Katılımcı D)

Daha tarihsel bir anılaşırma yapılabilir mesela eksiklerimizden biri o. Bilinç oluşturma... Şu an senin yaptığın o, benim de yapmaya çalıştığım şey oydu, meta-cognition bu aslında geçmişe dönüp bir bakmak ve onun hakkında bir şekilde sistemsel bir bakış açısı geliştirmeye çalışmak. Biraz daha ona yönelebilerdik ama bunu bizim kendimizin yapıyor olması biraz sıkıntılı bir şey. Çünkü travmatize olan da bizim. (Katılımcı F)

Hep şey yapmak istedik yapılandırılmış bir sistem olsun istedik. Başka PSDA'larla da hep bir kontak halii. Bu sistemi istanbul'da oturtup, bu sadece patlamalara özgü bir şey değil yani, uzun vadede hep çalışan bir dayanışma ağı olsun istedik. (...) Bu iyi bir model, öyle bir yapılandırılmalı ki kalıcı bir model olsun ve her zaman, yani olmasın

böyle şeyler ama olduğu zaman da ne yapacağımızı şaşırmayalım, bir araya gelelim ve destekleyebilelim istedik yani. (Katılımcı J)

Sonuç olarak, PSDA kapsamında yürüttükleri çalışmalar tüm katılımcılar için hayatlarının en önemli deneyimlerinden biri olmuştur. PSDA'da sürdürülen çalışmaların bazı olumsuz etkilerinin farkında olsalar da, katılımcıların hepsi çalışmada yer almaktan dolayı memnuniyet duyduklarını paylaşmıştır. Ayrıca, katılımcıların deneyimlerini geleceğe aktarmak istemesi de, patlamaların getirdiği kontrol kaybını gelecekte yaşanabilecek travmatik olaylarda yaşamak istememeleri gibi yorumlanabilir.

BÖLÜM 3

TARTIŞMA: PAYLAŞILAN TRAVMANIN GÖNÜLLÜ PSİKOSOSYAL DESTEK ÇALIŞMALARINA YANSIMASI

Baum (2010), yaşanan savaş, terör saldırıları ve doğal afetler gibi tüm toplumu etkileyen durumların profesyonel bakış açılarını da zamanla değiştirdiğini öne sürer. Baum'a göre bu değişimin bir örneği de, "paylaşılan gerçeklik" kavramının Körfez Savaşı'yla birlikte tanınmaya başlanmasıdır. Körfez savaşında psikoterapistler kendilerini danışanlarıyla aynı odada gaz maskeleriyle birlikte, kimyasal bir saldırı tehdidi altında bulur. Baum bu durumu tanıma ve adlandırma ihtiyacı ile kavramın yaygınlaşması arasındaki ilişkinin oldukça çarpıcı olduğunu belirtir. Önceleri, psikoterapi dış dünyadaki olaylardan yalıtılmış ve terapistin kişisel dünyası ve duygularını dışlayan bir çalışma olarak tanımlanırken, zaman içinde terapistin hayatı ve duygularının da profesyonel çalışmasını etkileyebileceği hem psikanalistler hem de paylaşılan travma kavramı üzerine çalışan teorisyenler tarafından kabul edilmiştir.

Literatürde görece yakın zamanlarda tartışılmaya başlanan paylaşılan travma kavramı üzerine araştırmalar sürmektedir. Katrina Kasırgası'nın ardından paylaşılan travma üzerine çalışan Boulanger (2013), danışan ve klinisyenin benzer veya aynı toplumsal felaketten hayatta kalmalarıyla ortaya çıkan karmaşık dinamikleri "keşfedilmemiş bölge" olarak tanımlar. Bu bölgede, kendilik ve öteki, içsel ve dışsal, özel ve kamusal olan arasındaki sınırların bulanıklaştığına dikkat çeker.

Bu başlıkta, anlatılardan çıkan bulgular literatürdeki araştırmalardan elde edilen bilgilerle birlikte tartışılacaktır. Bulguların analiz edilmesiyle beliren temaların tartışılmasıyla, paylaşılan travmanın ruh sağlığı profesyonellerinin psikososyal destek çalışmalarına

yansımaları “keşfedilmeye” çalışılacaktır.

3.1. Özdeşim ve Getirdikleri: “Ben de Orada Olabilirdim”

Bulgular değerlendirildiğinde, en dikkat çekici temalardan biri katılımcıların destek verdikleri grupla yoğun özdeşim yaşamalarıdır. Paylaşılan travmanın en önemli etkilerinden bir tanesi, travmatik deneyimin yaşandığı topluluğa güçlü bir özdeşim duymalarıdır (Seeley, 2008; Dekel, 2010). Aynı toplumun üyesi olmaları özdeşimin başlıca sebeplerinden biri olsa da, bu durum yaşadıkları yoğun özdeşim duygusunu tek başına açıklayamamaktadır.

Katılımcıların özdeşim duygularını arttıran sebeplerden biri, patlamada hayatını kaybeden kişilerin hikayeleriyle benzerlik kurmalarıdır. Örneğin, Katılımcı I, 10 Ekim Emek, Barış, Demokrasi Mitingi’ne çocuğuyla birlikte gitmeyi planlamış, patlamanın ardından, babasıyla birlikte patlamada hayatını kaybeden bir çocuğun hikayesini¹⁰ duyduğunda büyük bir suçluluk hissetmiştir.

Özdeşim duygusunu arttıran, önemli sebeplerden bir diğeri de, katılımcıların politik kimliklerinin söz konusu patlamaların hedefi olan kitleyle benzeşiyor olmasıdır. Katılımcıların çoğu politik yönelimlerinin Suruç ve Ankara patlamasının hedefinde olan kişilerle benzer veya aynı olduğunu paylaşmıştır. Bir katılımcı gençliğinde Suruç’ta patlamanın hedefi olan grubun bir üyesi olduğunu paylaşmış; Ankara katılımcılarının neredeyse hepsi mitinge çağrı yapan meslek örgütlerine veya siyasi partilere üye olduğunu aktarmıştır. Dolayısıyla politik benzeşme katılımcıların özdeşleşme seviyesini arttıran bir unsur olmuştur.

Katılımcıların destek verdikleri grupla politik yakınlıkları, Katılımcı F’nin de ifade ettiği gibi “Ben de orada olabilirdim” düşüncesini akla getirmekte, baş etmeyi zorlaştırmaktadır. Özellikle PSDA Ankara gönüllüleri bunu yalnızca politik yakınlık olarak

---

¹⁰ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/katliamin-en-kucuk-kurbani-veysel-atilgan-30290316>
(Erişim tarihi: 15.12.2019)

değil, mekansal olarak da yaşamıştır. Neredeyse hepsi alana gitmek üzereyken patlama haberini almışlardır. Patlamanın gerçekleştiği alana ve ana fiziksel yakınlıkları, özdeşim duygusunu çok daha derinden yaşamalarına sebep olmuştur. İstanbul ve Ankara gönüllülerinin özdeşim seviyesi arasındaki farklılığın bu mekânsal yakınlıkla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. İki il arasında yaşanan özdeşim farklılıklarının olası sebepleri etkilerine aşağıdaki alt başlıklarda değinilmektedir.

Maruz Kalma Seviyesi. Özdeşim seviyelerindeki farklılıklar, travmaya farklı seviyelerde maruz kalmanın etkisini akla getirmektedir. Paylaşılan travma üç farklı seviyeye ayrılabilir: doğrudan veya birincil, ikincil ve vekaleten (Saakvitne, 2002). Birincil travma, travmatik olaya doğrudan maruz kalma ve etkilerinin doğrudan kişinin yaşamında görülmesidir (kayıp, yas gibi). Ruh sağlığı profesyoneli, yakınlarının ve kendi güvenliğinden endişe etme, maddi kayıplar ve hayatta kalma suçluluğu gibi durumlardan etkilenebilir (Bell & Robinson, 2013). İkincil travma travmatize olmuş bireylerle çalışan veya ilişkilenen herhangi bir kişinin başına gelse de, ruh sağlığı profesyonelleri yalnızca travmadan etkilenen toplumun bir üyesi olduğu için de travmatize olabilir. Son olarak vekaleten travma da toplumsal travmadan doğrudan etkilenen kişilerle gerçekleşen psikososyal destek çalışması aracılığıyla gerçekleşir. Destek verilen kişilerle özdeşleşmenin vekaleten travmanın önemli risklerinden biri olduğu göz önüne alındığında, paylaşılan travma yaşayan profesyonellerin sıklıkla danışanlarıyla özdeşleştiği görülmektedir (a.g.y., s. 315). Bu bağlamda, İstanbul katılımcılarının, özellikle 10 Ekim Ankara Garı patlamasıyla ilgili, paylaşılan travmayı ikincil seviyede ve vekaleten yaşadıkları, Ankara katılımcılarının ise birincil seviyeden yaşadıkları söylenebilir.

Sınırların ve Rollerin Belirsizleşmesi. Güçlü özdeşim beraberinde katılımcıların duygusal olarak mesafe almakta zorluk yaşamasına sebep olmuştur. Katılımcılar zaman zaman

“kurtarıcı” rolüne girdiklerinden bahsetmiş; zamanlarının büyük bir kısmını PSDA çalışmalarına ayırmış; patlamalar devam ettikçe destek verdikleri bazı kişileri görüşmeleri dışında arama isteği duymuş; kimi zaman görüşmeleri sırasında duygularına mesafe alamamaktan, özellikle ağlamaktan korkmuşlardır. Bazı katılımcılar, ağa yeni giren gönüllülerin destek verdikleri gruba kendileri kadar özen gösterip göstermeyeceğinden şüphe duymuş ve profesyonelliklerinin yanı sıra, politik yaklaşımlarını da sorgulamıştır. Yaşanan bu deneyimler önceki araştırmalarda belirtilen paylaşılan travmayla birlikte sınırların ve rollerin belirsizleşmesi durumunu bir kez daha ortaya koymaktadır (Baum, 2010; Tosone, Nuttman-Shwartz & Stephens, 2012; Boulanger, 2013). Dolayısıyla, katılımcılar yalnızca travmaya farklı seviyelerde maruz kaldıkları için değil, aynı zamanda sınırların aktarım ve karşı aktarım sebebiyle bulanıklaşmasından dolayı da (Baum, 2010; Saakvitne, 2002), özdeşime ve kırılganlığa açık hale gelmişlerdir.

İstanbul PSDA ekibindeki farklı gruplarla süpervizyon çalışmaları yürüten Sivri (2017) ve Küey (2017), “paylaşılan gerçeklik” durumlarında terapistin travmadan hayatta kalanlarla aşırı özdeşleşebileceğine dikkat çekmektedirler. Küey’in, PSDA çalışmalarında gözlemlediği şeylerden biri, danışanın ve terapistin “hayatta kalmanın ve bedensel bütünlüğünü koruyor olmanın” suçluluğunu yaşaması olmuştur (s. 151). Danışanı ile suçluluk duygusunda buluşan terapistin, “koruyucu” rolünü üstlendiğine dikkat çeken Küey, bu durumun çerçevenin ihlal edilmesi riskine sebep olduğunu vurgular.

Farklı ülkelerde yaşanan ve savaş sırasında yürütülen psikososyal destek çalışma örneklerine bakıldığında da sınırlarla ilgili belirsizlikler yaşandığı görülmektedir. İsrail’de Körfez Savaşı sırasında terapi çalışmalarına devam eden Triest (2017), terapistin “ateş altında” karmaşık bir hal alan etik ve profesyonel rolünden bahsetmiştir. Biyolojik ve kimyasal mühimmat taşıdığından şüphelenilen roketlerin bombardımanı altında olan Tel Aviv’de, sivillerin gaz maskelerini yanında taşıması zorunlu kılınmıştır. Bu dönemde, grup çalışmalarına

devam etmişlerdir. Grup yürütücülerinden biri gaz maskesini, kendisinininkini unutan bir hastayla paylaşmış, diğeri de gaz maskesi takmamaya karar vermiştir. Triest, terapinin sınırlarının ve terapist-danışan rollerinin savaş şartları altında zorlandığını bu örnekle açıklamaktadır. Katılımcıların anlatılarına bakıldığında da, süpervizyon gibi önemli bir desteği, destek verdikleri gruplar yeterince destek alamadıkları için almak istemediklerini açıklamışlardır: “O vakit şeydi böyle ona zamanımız varsa, onda da danışan görürüz gibi bir kafamız olduğu için. Başvurular var hiçbirini bekletmek, durdurmak istemiyoruz. Hiç değilse ilerlesin istiyoruz. O insanlar için hayat o kadar zordu ve akılmıyordu ki, hastane süreci akıyor. Bir sürü şey akıyor. Hiç değilse burası...” Katılımcı A’nın dile getirdiği bu durum, danışanları gaz maskesi takmadığı için takmayı reddeden terapistlere benzemektedir.

Benzer şekilde Lübnanlı psikanalist Badawi, “*Var olmak, düşünmek, yaratmak: savaş çerçevesine saldırdığında ve aktarım taarruz ile yanıt verdiğinde...*” (2017) isimli makalesinde, dış dünyada beklenmeyen travmatik olayların yaşandığı durumlarda analitik çerçevesine ne olduğunu, analist ve analizanın aynı travmatik duruma maruz kaldığında neler yaşanabileceğini hastalarıyla yaşadığı örneklerle birlikte sorgulamaktadır. Verdiği örneklerden birinde, seansın tam ortasında bomba seslerinin duyulduğu bir durumda hastasının bilinçdışıyla ilgilenmesinin mümkün olmadığını ve seansı sonlandırarak hastası için güvenli bir alan oluşturduğunu anlatır. Bu örnek üzerinden Badawi, “savaş çerçevesine saldırdığında” seansta analist olarak var olmanın önemini ve mümkünliğini tartışır. Öte yandan, savaşın süregelen olduğu durumlarda yeni bir çerçeve oluşturmanın ve analitik ilişkiye yatırım yapmanın mümkün olmadığını altını çizer. Bunun “analistin bir kişi olarak var oluşunu göz önüne almamak” olduğunun ve terapistin “dış gerçekliği ve kendi iç gerçekliğini inkar ederek yaşayan”, ruhsallığı olmayan bir *üstinsan* rolüne indirgenmesine sebep olduğunu söyler (s. 97).

Tükenmişlik. Patlamaların PSDA çalışmaları boyunca devam etmesi, Badawi’nin bahsettiği

gibi, katılımcıların bir çerçeve oluşturmakta zorlandığını ortaya koymuştur. Patlamalar öngörülemez şekilde devam ettikçe, katılımcılar yaptıkları çalışmanın faydasını sorgulamaya başlamış, inançları azalmıştır. Katılımcılar, umutsuzluk, yorgunluk, kaygı, öfke ve yetersizlik hislerinin oldukça yüksek seviyelere ulaştığından bahsetmişlerdir. Ayrıca, patlamaların devam etmesinden endişe etme ve bunun getirdiği belirsizlik hisleri gönüllülerin bir kısmının çalışmadan çekilmesine sebep olmuştur. Anlaşıldığı kadarıyla, patlamaların devam etmesi gönüllülerde tükenmişlik ve şefkat yorgunluğunun yaşanmasına sebep olmuştur. PSDA çalışmalarının sonlandığının resmi bir şekilde konuşulmamış olmasının yaşanan bu tükenmişlik hisleriyle bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

Anlaşılmama Hissi ve Kopukluk. Katılımcılar tarafından en sık gündeme getirilen konulardan biri de ağ içinde ve dışında yer alan meslektaşlar tarafından anlaşılama hissidir. Özellikle İstanbul katılımcıları tarafından, Ankara ekibiyle İstanbul ekibi arasında bir “kopukluk” yaşandığından bahsedilmiştir. Ankara ekibinin süreç içerisinde yaşadıklarının anlaşılmadığı ve görülmediğine dair yorumlarda bulunduğu ve çalışma şekline dair kopukluklar yaşadıkları paylaşılmıştır. Yaşanan bu durum, travmadan hayatta kalan kişilerin yabancılaşma ve anlaşılama hissiyle uyumlu görünmektedir (Dekel, 2010). Ankara PSDA’nın maruz kalma seviyesinin daha yüksek olduğu ve daha yoğun özdeşim kurdukları göz önüne alındığında, bu farklılığın ekip içinde bir yarılmaya sebep olduğu söylenebilir. Toplumsal travmatik durum, toplum içinde bireyler arasındaki “bağların zayıflaması ve özdeşleşmelerin silikleşmesiyle travmatik olayı doğrudan yaşayan grupla diğer gruplar tarafından benzer bir yardımına koşulmama, yalnız bırakılma deneyimi” yaşanmasına sebep olmaktadır (Özyıldırım vd., 2017, s. 120). Toplum içinde yaşanan kopukluğun, küçük bir topluluk olan Psikososyal Dayanışma Ağı içinde de, deneyim farklılıklarından kaynaklı yaşandığı anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, hem Ankara hem İstanbul ekibinden ağ dışındaki meslektaşlarının yapılan çalışmalara uzak

kaldıkları, çalışmayı tanıyıp destek vermedikleri ve hatta küçümsedikleri gibi yorumlarda bulunan katılımcılar olmuştur. Hem ağ içinde hem de dışarıya yönelik kopukluk değerlendirildiğinde, katılımcıların destek verdikleri grubun öfkesiyle özdeşleştikleri anlaşılmaktadır. Herman (1992/2015) ruh sağlığı profesyonellerinin hastalarının öfkesiyle özdeşleştiğinden bahsederek, bu öfkenin “yalnızca faile değil, araya girmede başarısız olup seyirci kalana, anlamakta başarısız olan meslektaşlara ve genel olarak bütün topluma” yönelebileceğini açıklamaktadır. Dolayısıyla, karşı aktarımsal süreçlerin katılımcıları öfke duygularıyla özdeşleşmesine ve anlaşılmadıklarını hissetmelerine sebep olduğu söylenebilir.

Özetle, bu başlıkta katılımcıların travmadan hayatta kalanlarla kurdukları özdeşimin farklı boyutlarından ve psikososyal destek çalışmasına etkisinden bahsedilmiştir. Katılımcıların politik kimlikleri, hayatını kaybedenlerle benzer hikayelere sahip olmaları ve patlama alanına fiziksel yakınlıkları gibi sebepler duydukları özdeşimi güçlendirmiş ve iki il arasında paylaşılan travmanın etkilerini de farklılaştırmıştır. Ek olarak, aktarımsal süreçler de katılımcıların destek verdikleri grupla sınırlarının bulanıklaşmasına sebep olduğu gibi, ağın kendi içinde ve dışında bağlarının zedelenmesine yol açmıştır. Ayrıca, patlamaların devam etmesi, katılımcılarda tükenmişlik hislerine yol açmıştır.

3.2. Paylaşılan Destek: Başkasını İyileştirirken Kendini İyileştirmek

Tosone ve diğerleri (2014) paylaşılan travmanın karşılıklı doğasının çalışma pratiğini etkileyebileceğine dikkat çekmektedir (aktaran Nuttman-Shwartz, 2014). Travmatik deneyimin kişisel ve profesyonel tarafları birbirleriyle ilişki içindedir ve kolayca ayrılamazlar. Bu bağlamda, PSDA gönüllülerinin danışanlarıyla yaşadıkları ortak travmatik deneyim, danışanların iyileşme süreçlerinin danışan-ruh sağlığı profesyoneli arasında ortaklaşmasına sebep olmuştur.

Katılımcıların patlamalara verdikleri psikolojik tepkiler ve gönüllü çalışma boyunca hissettikleri duygular oldukça yoğundur. Katılımcılar kafa karışıklığı, hüznün, kaygı, kayıp hissi, donukluk, ağlamalar, günlük rutinlerine dönmekte zorluk, yakınları için endişe duyma gibi duygular yaşadıklarını paylaşmıştır. Yaşanan bu hisler 11 Eylül olayları sonrasında öğrencilerin yaşadıkları duygularla (Tosone vd., 2003) ve İsrail'deki terör saldırılarından sonra sosyal çalışmacıların hissettikleriyle (Itzhaky ve Dekel, 2005) benzerdir. Yine de, katılımcılar profesyonel etkinlikleri ve yaptıkları işin anlamlılığı sebebiyle büyük bir çabayla çalışmış ve verdikleri destekten dolayı memnuniyet ve tatmin duyduklarını aktarmışlardır.

Baş etme yöntemi. Bir başkasına destek olmanın yanı sıra, katılımcılar verdikleri profesyonel desteği kendi duygularıyla *baş etme yöntemi* olarak kullanmaları sebebiyle de tatmin duymaktadırlar. PSDA'ya katılma motivasyonlarına bakıldığında da, bazı katılımcılar açık bir şekilde, “kendini iyileştirmek” ve “kendi duygularından uzaklaşabilmek” için hiç düşünmeden çalışmaya dahil olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, paylaşılan travmayla çalışırken yapılan müdahalelerin danışanın ihtiyaçlarına olduğu kadar, ruh sağlığı profesyonelinin kendi ihtiyaçlarına da cevap verdiği ortaya çıkmaktadır (Tosone, Nuttman-Shwartz & Stephens, 2012). Bununla birlikte, psikanalist Erlich (2017), analitik alanı ve süreci hastaya sunmanın, analistin yalnızlık ve yalıtılmışlık hisleri yaşayabileceğinden ve hastasına dış dünya ve dışsal gerçeklikle bir bağ işlevi yükleyebileceğinden bahsetmektedir. Dolayısıyla, “travmanın saldırısı altında analist kendi deneyimini paylaşma ve hastada teselli bulma ihtiyacı hissedebilir” ve paylaşılan travmayla “bir bağ olarak analist hastaya her zamankinden daha fazla ihtiyaç” duyabilir (s. 69). Görüşmeler sırasında katılımcılar duygularının açığa çıkmasını kontrol edemeyeceklerine dair çekinceler yaşamışlardır. Yine de, görüşmeler sırasında kendi duygularının farkına vararak, yeniden zihinsel yapılanma sağlamışlardır. Erlich'in bahsettiği gibi katılımcılar hastalara kendilerini açmamış olsalar bile, destek verdikleri kişileri ve onlarla

olan süreci kendi iyileşmelerinin bir parçası olarak görmüşlerdir.

Dayanışma. Bu noktada, PSDA'nın *dayanışma temelli* kurulduğuna dikkat çekmek gerekir. PSDA'nın kuruluş amacı, anlatılarda da bahsedildiği gibi, destek vermek değil, ortak travmatik deneyimin kabulüyle *karşılıklı* bir şekilde dayanışmaktır. Dolayısıyla katılımcıların kendilerini de travmadan hayatta kalan kişiler olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır. Yine de, bir katılımcı destek verdikleri kişilerle aynı deneyimi paylaştıklarını düşünmemektedir. PSDA çalışmasının bir *taraf olma* hali olduğunu düşünen Katılımcı H, danışanlarla aynı deneyim paylaşıldığı için değil, PSDA çalışmasının yaşanan şiddeti ve adaletsizliği tanıdığı için her iki taraf için de iyileştirici olduğunu paylaşmaktadır:

(...) bizim oradaki vurgumuz biraz bu gerçeği tanıdığımızı işaret ediyor yani orada doğrudan patlamayı yaşamış biri gibi etkilenemeyiz, böyle bir farkı da tanımamız gerekir herhalde. O yüzden o gerçeği tanıyarak ve o gerçeği inkar etmeyenler olarak buluşuyoruz diye düşünüyorum. Yoksa aynı deneyimleri yaşayan insanlar olarak buluşuyoruz diye düşünmüyorum yani. Yaşasak da yani aynı deneyimi yaşamış olsak da bizim buluşmamızı iyileştirici yapan bence aynı deneyimi yaşamış olmak değil. Adaletsizliğe ya da işte inkara karşı olmamız çünkü bizim terapi ya da başka bir çalışmanın iyileştiriciliğinin temel koşulu da bu inkar ve bastırmaları kaldırmaya çalışması yani. O zalim pozisyonunu alamayız. Öyle yani ben o ortaklaşmayı hepimiz mağdur olduğumuz için ortaklaşabiliyoruz demem.

Bu bağlamda, Elrich'in paylaşılan travmalarla ilgili tartışmasına geri dönmek gerekir. Elrich'e göre (a.g.y.), ortak toplumsal travma, dışsal gerçekliği yeniden tanımlar ve içsel deneyimi anlamak için yeni bir temel oluşturur. Bununla birlikte, topluluk içinde travma bağlantılı yeni grup özdeşimleri ve bağlanmalar oluşabileceğine dikkat çeker. Ortak yaşanan travmatik deneyim, "yoldaşlığı tanıma ile direnme" ve "inkar etme" arasında bir ikileme yol açabilir. Toplum içinde yaşanan bu durum, aynı zamanda terapötik çalışmayı da etkiler ve "ortak olarak deneyimlenmiş dışsal tehdit ve hayatta kalma sonucunda hem analist hem de hastada yoldaşlık ve kardeşlik duyguları ortaya çıkar." (s.70). Dolayısıyla, katılımcıların kendilerini PSDA çalışması içerisinde bir *yoldaş* olarak buldukları ve bunun bir politik konumlanma olduğu söylenebilir. Bu sürecin katılımcıların çalışmasında zaman zaman, önceki

başlıkta bahsedildiği gibi, sınırların bulanıklaşmasına sebep olduğuna bulgulardaki anlatılarda yer verilmiştir. Yine de, PSDA kapsamında sınırların tamamen ortadan kaybolmasına engel olan koruyucu çalışmalar da yapılmıştır. Bir sonraki başlıkta bu koruyucu faktörlere yer verilmiştir.

Paylaşılan psikolojik dayanıklılık. Paylaşılan travmadan etkilendikleri halde, yüksek motivasyonla ağ çalışmalarına katılmalarının, gönüllülerin duygularıyla baş etme yöntemi olduğundan yukarıda bahsedilmiştir. Çalışmanın katılımcılara etkileri değerlendirildiği zaman, bu yalnızca iyileşmenin paylaşılması değil, paylaşılan travmanın psikososyal destek çalışmalarına olumlu etkisi olarak da değerlendirilebilir. Paylaşılan travmanın olumlu yönlerini “paylaşılan psikolojik dayanıklılık” kavramıyla tartışan Nuttman-Shwartz (2014), çoğu araştırmada patolojik perspektifle paylaşılan travmanın olumsuz etkilerine odaklanıldığına, fakat pozitif dinamiklerinin olduğundan da bahsetmek gerektiğine dikkat çeker. Empati ve terapötik yakınlığın artışı, danışanın duygularını daha derinden anlama, daha büyük bir zevkle çalışma paylaşılan dayanıklılığın göstergeleri arasında sayılmaktadır (Bauwens & Tosone, 2010; aktaran Nuttman-Shwartz, 2014).

Anlatılar değerlendirildiğinde, önceki araştırmalara paralel şekilde, katılımcıların PSDA süreciyle birlikte daha “güçlü” hissettikleri, çalışma sürecinde destek verdikleri kişilerle daha önceki çalışmalarına göre daha özenli bir çalışma yürüttükleri ve daha yakınlık içeren bir bağ kurdukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bu deneyimlerini geleceğe aktarma arzuları, Eidelson, D’Alessio, ve Eidelson’un (2003) araştırmasında olduğu gibi, mesleki kariyerlerine bağlılıklarını arttırmıştır. Çoğu kendi meslek örgütlerinde deneyimlerini daha çok kişiyle paylaşmak üzere eğitimler planlamıştır; örgütlü olmayan kişilerse mesleki örgütlere üye olmuş ve önceki araştırmalarla benzer şekilde, politik faaliyetlerini arttırmıştır (Iliffe & Steed, 2000; Satkunanayagam, Tunariu, & Tribe, 2010; aktaran, a.g.y.)

Kısacası, paylaşılan travmanın olumlu etkilerine değinilmiştir. PSDA çalışmasına dahil olmak, katılımcıların çoğu için kendi duygularıyla baş etme yöntemi olarak görülmüştür. Çalışmalar dayanışma temelli gerçekleştirilmiş ve çalışmanın destek verilen gruplara olumlu etkisi gönüllüleri de iyileştirici bir etki yaratmıştır. Bu anlamda, ortak travmatik deneyim, psikolojik dayanıklılığın da paylaşılmasını getirmiştir.

3.3. Özbakım: Sosyal ve Profesyonel Destek

Paylaşılan travmanın olumlu ve olumsuz tüm etkilerinin farkına varmak, olumsuz etkilerin önüne geçebilmek adına özbakım çalışmaları yapmak önem kazanmaktadır. Akran süpervizyonları, grup süpervizyonları ve okuma gruplarının oluşturulması katılımcıların bahsettikleri profesyonel destek çalışmalarıdır. Ayrıca, bireysel terapi, arkadaşlar ve ailenin sosyal desteği de kişisel özbakım stratejileri olmuştur.

Tosone, Nuttman-Shwartz ve Stephens (2012), sosyal ve profesyonel desteğin paylaşılan travmanın olumsuz etkilerini azaltılmasına büyük bir katkı sağladığına işaret eder. Grup ve akran süpervizyonları ve travma konusunda bilgilendirici eğitimlerin yapılması, profesyonel desteği sağlamada önemli olmakla birlikte, profesyonellerin ikincil travmatizasyondan korunmasını sağlamaktadır (Lev-Weisel, 2009; aktaran a.g.y.). Küey (2017), toplumsal travmalar söz konusu olduğunda travmatik olayın toplumsal bağlamda “terapistin de zihnine yönelik bir saldırı” gerçekleştirdiğinden bahsetmektedir. Dolayısıyla, terapist zihninin “saldırının travmatik ve yıkıcı gücü ile işgal edilme tehdidini” kuramsal destek, mesleki dayanışma ve süpervizyon ile azaltabilir (s. 153).

PSDA sürecinde, Ankara ve İstanbul ekiplerinin kendilerini destekleme mekanizmaları farklılık göstermektedir. İstanbul PSDA’da bireysel ve grup akran süpervizyonları organize bir şekilde yürütülmüş, ayrıca ağır bileşen örgütleri kendi içlerinde ekibin dışında bir uzman eşliğinde grup süpervizyonları almıştır. Ankara’da ise organize bir süpervizyon çalışması

yapılmamış; özel olarak bireysel süpervizyon alanlar olmuş, ihtiyaç duyulduktan sonra akran süpervizyonları yapılmaya başlanmıştır. Süpervizyon gruplarının en önemli işlevi grubun “üst kapsayan rolünü” üstlenerek, terapistin duygularını kapsamasıdır (Sivri, 2017). “Dış gerçeklikte yaşanan ve seanslarda tanıklık edilen travmatik olaylar karşısında terapistin kapsama işlevinin sekteye uğraması” terapistin yetersizlik, tükenmişlik ve çaresizlik duygularını yaşamasına sebep olabilir (a.g.y., s. 100). Süpervizyon süreçleri terapistin bağ kuran, kapsayan işlevini yeniden kazanmasını sağlar. Dolayısıyla, Ankara PSDA’nın İstanbul ekibine göre paylaşılan travmadan daha çok etkilenmesinde süpervizyon eksikliğinin de büyük bir rolü olduğu açıkça görülmektedir.

İstanbul PSDA bileşenlerinin farklı meslek örgütlerine süpervizyon desteği veren Sivri (2017) ve Küey (2017), süpervizyon gruplarına dair deneyim ve gözlemlerini aktarmışlardır. Yukarıda bahsedildiği gibi, terapistlerin aşırı özdeşleşme duyması, zaman zaman çerçeve sınır ihlallerine sebep olmuştur. Örneğin; süpervizyon süreçlerinde toplumsal travmadan hayatta kalanların yoğun hayatta kalma suçluluğu yaşamaları sebebiyle, terapi sürecine devamlılıklarını koruyamadıkları görülmüştür. Terapistler de bu suçluluk duygusuyla özdeşleşerek fazladan bir şey vermek istemişler, bu arzuları sınırlarla ilgili sorunlar yaşamalarına sebep olmuştur. Her iki süpervizör de, farklı gruplarda bu durumu gözlemlemiş ve bu durumun süpervizyonlarda konuşulmasının terapistlerin sınır koymalarına katkı sunduğuna dair tecrübelerini açıklamıştır.

Süpervizyonların yanı sıra, düzenli olmasa da Ankara PSDA ekibi bir araya geldikleri ekip toplantıları düzenleyerek duygu ve deneyimlerini paylaşabilecekleri bir ortam yaratmıştır. Aynı şekilde, İstanbul ekibi de iki haftada bir, düzenli olarak ekip toplantıları yapmıştır. Anlatılarda sıklıkla bahsedildiği gibi, ekip toplantılarında kurulan mesleki dayanışma, paylaşılan travmanın olumsuz etkilerinden koruyucu bir işleve sahip olmuştur. Ağa dışarıdan destek veren Katılımcı G, ekip toplantılarına katılmamasının büyük bir eksiklik yarattığını, bu durumun kendisini yalnız hissettirdiğini paylaşmıştır. Dolayısıyla, tıpkı süpervizyonlar gibi,

ekip toplantıları da bir “üst kapsayan rolü” (Sivri, 2017) üstlenmiştir. Ek olarak, bilgi ve deneyim eksikliği hisseden katılımcılar, katıldıkları travmayla ilgili kuramsal bilgilerin tartışıldığı okuma gruplarının da olumsuz etkileri azalttığından bahsetmişlerdir. Profesyonel destekle birlikte, katılımcıların sosyal destekler alması da koruyucu olmuştur. Katılımcıların neredeyse hepsi, aileleri, arkadaşları ve yakınlarından sosyal destek olarak paylaşılan travmanın etkilerini azaltmıştır.

Sonuç olarak, Bell ve Robinson’un (2013) belirttiği gibi, krizleri önlemek mümkün olmasa da paylaşılan travma ve ikincil travmatizasyonun etkilerinin farkına varmak ve etkileri azaltmak mümkündür. Bu amaçla düzenli ve kapsamlı süpervizyonların yapılmasının önemi bir kez daha anlaşılmıştır. Araştırma katılımcılarının çoğu, bunun farkında olarak süpervizyon, akran süpervizyonu, mesleki dayanışma, okuma gruplarıyla kendilerini desteklemeye çalışmışlardır. Bu desteklerden faydalanamayan katılımcılar, sosyal destekle paylaşılan travmanın etkilerinden kurtulmaya çalışmıştır.

BÖLÜM 4

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyada ve Türkiye’de gittikçe artan toplumsal şiddet olayları toplumların ruh sağlığını etkilemekte ve ruh sağlığı alanıyla ilgili yeni sorular gündeme getirmektedir. Toplumsal travmalarda toplumun birer üyesi olarak ruh sağlığı profesyonellerinin ortak travmatik deneyimden nasıl etkilendiği ve bunun ruh sağlığı çalışmasına nasıl yansıdığı da gündeme gelen sorulardan olmuştur. Toplumsal travmayla çalışmanın zorlukları ikincil travmatizasyon, şefkat yorgunluğu ve tükenmişlik kavramları etrafında tartışılrsa da, paylaşılan travmaların etkilerini anlamak için daha kapsamlı kavramsallaştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tez, bu sorulardan ve ihtiyaçlardan hareketle, paylaşılan travmalarda ruh sağlığı profesyonellerinin yürüttüğü gönüllü psikososyal destek çalışmalarının farklı boyutlarını anlamaya çalışmaktadır. 2015-2016 yılları arasında Türkiye’de gerçekleşen intihar saldırılarının ardından kurulan Psikososyal Dayanışma Ağı’nın gönüllüleriyle gerçekleştirilen araştırmada paylaşılan travmanın etkilerine değinilmiştir.

Öncelikle, paylaşılan travma durumlarında ruh sağlığı profesyonellerinin destek verdikleri kişilerle yoğun bir özdeşim yaşadıkları anlaşılmıştır. İnsan eliyle gerçekleştirilen kitlesel travmatik olaylar, etnik, dini veya başka unsurlar içeren gruplar tarafından gerçekleştirilen şiddet olaylarını kapsadığı için açıkça politik olaylar olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, katılımcıların politik kimliklerinin destek verdikleri grupla benzer veya yakın olması özdeşimi arttıran sebeplerden biridir. Bunun yanı sıra, katılımcıların hayatını kaybedenlerle benzer hikayelere sahip olmaları ve patlama alanına fiziksel ve zamansal yakınlıkları da özdeşimi güçlendirmiştir. Bununla birlikte, Ankara ve İstanbul illerinin

katılımcılarının hissettiği özdeşimin farklı seviyelerde gerçekleştiği anlaşılmıştır. Ortak travmatik deneyime farklı seviyelerde maruz kalmak, paylaşılan travmanın etkilerinin değişebileceğini de ortaya koymaktadır.

Paylaşılan travmayla çalışırken özdeşim ne kadar kuvvetli olursa, yapılan psikososyal destek çalışmasında sınırlar ve roller bir o kadar belirsizleşmektedir. Çoğunlukla psikanalitik çerçeveden ele alınan paylaşılan travma kavramının gündeme getirilmesi, aktarım ve karşı aktarım süreçlerinin çalışmaya etkilerini bir kez daha göstermektedir. Sınırların bulanıklaşması katılımcıların kendilerini açma isteğine, koruyucu bir rol üstlenmesine veya çalışma saatlerini arttırmasına sebep olmuştur.

Ayrıca, katılımcılar yalnızca aynı travmayı paylaştıkları için değil, travmatik olaya yaptıkları çalışma içerisinde dolaylı olarak da maruz kalmışlardır. Bunun sonucunda destek verdikleri grubun öfkesiyle özdeşleşen katılımcılar arasında anlaşılma hissinden kaynaklı kopukluklar yaşanmıştır. Dolayısıyla, paylaşılan travmanın “ikili” etkisi, yapılan araştırmada da kendisini göstermiştir. Bununla birlikte, patlamaların öngörülemez bir şekilde devam etmesi yetersizlik, umutsuzluk gibi hislere sebep olarak katılımcılarda tükenmişlik ve şefkat yorgunluğuna sebep olmuştur. Travmatik olaya birincil ve ikincil düzeyden maruz kalmanın ruh sağlığı profesyonellerini “kırılgan” hale getiren bir yanı vardır.

Yine de, paylaşılan travmanın yalnızca kırılganlığa sebep olmadığı, travmatik deneyimin paylaşılması gibi psikolojik dayanıklılığın da paylaşıldığı araştırma bulgularından anlaşılmaktadır. Katılımcılar yaşadıkları duygularla baş etme yöntemi olarak gönüllü çalışmaya katılmışlar ve verdikleri destek kendi ifadeleriyle kendi “iyileşmelerini” de sağlamıştır. İyileşmeyi sağlayan en önemli şey, katılımcıların politik kimlikleri sebebiyle yapılan bu çalışmayı “dayanışma” temelli gerçekleştirmeleri ve travmanın paylaşıldığının kabul edilmesi gibi iyileşmenin de karşılıklı olduğunun kabulüdür. Dolayısıyla, katılımcılar gönüllülükleri süresince her ne kadar zor bir süreçten geçtiklerini paylaşırsalar da, yaptıkları çalışmanın

kendilerine kişisel ve mesleki katkılarının oldukça büyük olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcıların çalışmalarında empatinin artmış olması ve mesleki uzmanlıklarına bağlılıklarının artması psikolojik dayanıklılığının en önemli göstergeleridir.

Paylaşılan travmanın yukarıda bahsedilen etkileri düşünüldüğünde, bu durumlarda özbakım çalışmaları yapmak önem kazanmaktadır. Bu araştırmada, katılımcıların grup süpervizyonu, akran süpervizyonu, mesleki dayanışma, okuma gruplarıyla kendilerini mesleki olarak desteklemeye çalıştıkları, ayrıca yakın çevrelerinden sosyal destek aldıkları anlaşılmıştır. Yine de, özbakım desteklerinin düzenli bir şekilde alınmaması katılımcıları oldukça zorlamıştır.

Bu araştırmada kullanılan yöntemlere ilişkin birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. Öncelikle, araştırmacının yanlılığını azaltabilmek adına görüşmelerin dökümü katılımcılara okutularak katılımcı doğrulaması uygulanmamıştır. Ek olarak, araştırmanın geçerliğini arttırmak üzere veri olarak görüşmelerin yanı sıra haberler gibi çoklu bilgi kaynağı kullanılmıştır. Fakat bulgular kısmında kullanılan diğer verilere yeterince yer verilmemiştir.

Bu araştırma gönüllü psikososyal destek çalışanlarına odaklandığı için, zorunlu çalışma yürüten profesyoneller kapsama alınmamıştır. Bulgular değerlendirildiğinde, paylaşılan travmanın zorunlu çalışma yürüten profesyonellere etkisinin ve farklı politik kimliklerden olanların özdeşim seviyelerine etkisinin çalışılması gerektiği belirtilebilir. Gelecek araştırmaların bu konular üzerine yapılması, Türkiye’de paylaşılan travmaların etkilerini daha detaylı anlamak ve paylaşılan travma kavramını derinleştirmek açısından önemli olacaktır. Buna ek olarak, paylaşılan travma yaşayan ruh sağlığı profesyonellerinin çalışmaları ile danışanlarıyla aynı travmatik gerçekliği paylaşmayan ruh sağlığı profesyonellerinin çalışmalarının karşılaştırılması da önemli bir araştırma konusudur. Paylaşılan travma konusunda benzer araştırmaların yapılması, ileride paylaşılan travma durumlarında yürütülecek psikososyal destek çalışmalarında çalışma ilkelerinin belirlenmesi konusunda katkı sunabilir.

Türkiye’de ve dünyada kitlesel travmalar artarken, ruh sağlığı profesyonelleri de toplum içinde kendi konumlarını sorgulamaktadır. Gönüllü çalışmalarla üyesi oldukları toplumları desteklemeye çalışırken, bir yandan kendilerini de “iyileştirmeye” çalışmaktadırlar. Profesyoneller travmatik olaydan hem doğrudan hem de verdikleri destek sebebiyle dolaylı olarak etkilendikleri için paylaşılan travmanın ikili etkisine maruz kalmaktadırlar. Bu tez, paylaşılan travma durumlarında ruh sağlığı profesyonellerinin yaşadıklarının anlaşılmasına ve paylaşılan travma kavramının daha derinlikli tartışılmasına katkı sunabilir.

KAYNAKÇA

- Aker, A. T. (2012). Temel sağlık Hizmetlerinde Ruhsal Travmaya Yaklaşım. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları.
- Ankara Garı Önünde 10 Ekim Katliamı Anması (2019, 10 Ekim). *Bianet*. <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/214252-ankara-gari-onunde-10-ekim-katliami-anmasi> Erişim tarihi: 27.10.2019
- Kobane'yi Beraber Savunduk Beraber İnşa Edeceğiz (22 Mayıs 2015). <https://www.facebook.com/804977222903773/photos/a.805642439503918/805642429503919/?type=3&theater> Erişim tarihi: 27.10.2019
- Badawi, M. (2017). Var olmak, düşünmek, yaratmak: savaş çerçeveye saldırdığında ve aktarım taarruz ile yanıt verdiğinde... Çev. Lale Orhon Baykal. *Psikanaliz yazıları*, 35, 91-100.
- Baker, T. E. (2012) Burnout. C. R. Figley (Ed.), *Encyclopedia of trauma : an interdisciplinary guide* (ss. 69-72). USA: Sage Publications.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *BEÜ SBE Derg.* 7(1), 231-274.
- Batten, S.V. & Orsillo, S.M. (2002) Therapist Reactions in the Context of Collective Trauma, *The Behavior Therapist*, 25: 36–40.
- Baum, N. (2010). Shared traumatic reality in communal disasters: Toward a conceptualization. *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*, 47, 249-259.
- Bell, C. H., & Robinson, W. H. (2013). Shared trauma in counseling: Information and implications for counselors. *Journal of Mental Health Counseling*, 35, 310–323.
- Boasso, A. Overstreet, S. & Ruscher, J. B. (2015). Community Disasters and Shared Trauma: Implications of Listening to Co-Survivor Narratives, *Journal of Loss and Trauma*, 20(5), 397-409.
- Boulanger, G. (2013). Fearful Symmetry: Shared Trauma in New Orleans After Hurricane Katrina. *Psychoanalytic Dialogues*, 23, 31–44.
- Callaghan, J. , Lazard, L. (2011). Interpretative Phenomenological Analysis, Critical thinking in psychology: Social psychology, 185-188.
- Creswell, J. W. (2013). Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches. California: Sage Publications.
- Dalenberg, C. (2012). Countertransference. Gilbert Reyes, Jon D. Elhai, Julian D. Ford (Ed.), *The Encyclopedia of Psychological Trauma* (ss. 166-170). New Jersey:John Wiley & Sons.

- Dekel, R. (2010). Mental health practitioners' experiences during the shared trauma of the forced relocation from Gush Katif. *Clinical Social Work Journal*, 38, 388–396.
- Dekel, R., & Baum, N. (2010). Intervention in a shared traumatic reality: A new challenge for social workers. *British Journal of Social Work*, 40, 1927–1944.
- Eidelson, R. J., D'Alessio, G. R., & Eidelson, J. I. (2003). The impact of September 11 on psychologists. *Professional Psychology: Research and Practice*, 34(2), 144–150.
- Erlich, H. S. (2017). Bu kimin travması? Muğlak bir kavrama yeni bir bakış. *Psikanaliz yazıları*, 35, 57-72.
- Fullerton, C. S., Ursano, R. J. & Biggs, Q. M. (2008). Terrorism. Gilbert Reyes, Jon D. Elhai, Julian D. Ford (Ed.), *The Encyclopedia of Psychological Trauma* (ss. 646-650). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Herman, J. L. (2016). Travma ve İyileşme: Şiddetin sonuçları, ev içi istismardan siyasi teröre, İstanbul: Literatür Yayınları.
- Itzhaky, H., & Dekel, R. (2005). Helping victims of terrorism: What makes social work effective? *Social Work*, 50, 335–344.
- Küey, A. G. (2017). Toplumsal travmalarla psikanalitik çalışma üzerine söyleşiler. Söyleşiyi yapan: Barış Özgen Şensoy, İlker Özyıldırım. *Psikanaliz yazıları*, 34, 150-154.
- Katliamın en küçük kurbanı: Veysel Atılgan (2015, 12 Ekim). *Hürriyet Gazetesi*. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/katliamin-en-kucuk-kurbani-veysel-atilgan-30290316> Erişim tarihi: 15.12.2019
- Mathieu, F. (2012). Compassion Fatigue. C. R. Figley (Ed.), *Encyclopedia of trauma : an interdisciplinary guide* (ss. 136-139). USA: Sage Publications.
- Nader, K. (2012). Mass Violence. C. R. Figley (Ed.), *Encyclopedia of trauma : an interdisciplinary guide* (ss. 366-370). USA: Sage Publications.
- Nuttman-Shwartz, O. (2016). Research in a shared traumatic reality: Researchers in a disaster context. *Journal of Loss and Trauma*, 21(3), 179–191.
- Obeyesekere, G. (1990). *The Work of Culture: Symbolic Transformation in Psychoanalysis and Anthropology*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Özyıldırım, İ., Orhon Baykal, A. L., Gürsel, B. & Kula Güney, A. (2017). Bireysel ve toplumsal travmayla temasta psikanalitik çalışma üzerine notlar. *Psikanaliz yazıları*, 34, 115-144.
- Parman, T. , (2017). Nedenbilimsel bir unsur olarak travma ve psikanaliz. *Psikanaliz yazıları*, 34, 19-26.
- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative Research*. New York: John Wiley & Sons, Ltd.

- Pearlman, L. A. (2012). Vicarious Trauma. IC. R. Figley (Ed.), *Encyclopedia of trauma : an interdisciplinary guide* (ss. 783-785). USA: Sage Publications.
- Psikososyal Dayanışma Ağı(PSDA) İstanbul'dan Açıklama (2016, 10 Mayıs). https://todap.org/bolum_detay.aspx?yaziId=1676&bolumId=1 Erişim tarihi: 10.11.2019
- Saakvitne, K. W. (2002). Shared trauma: The therapist's increased vulnerability. *Psychoanalytic Dialogues*, 12(3), 443-449.
- Saldırıları, Diyarbakır, Ankara, Bursa, Mardin, İstanbul ve Şanlıurfa'da gerçekleşti (2016, 29 Haziran). *T24*. <https://t24.com.tr/haber/1-yilda-17-bombali-saldiri-294-kisi-oldu-bine-yakin-insan-yaralandi,347661> Erişim tarihi: 25.10.2019
- Seeley, K. M. (2008). *Therapy after terror: 9/11, psychotherapists, and mental health*. New York: Cambridge University Press.
- Shamai, M., & Ron, P. (2009). Helping direct and indirect victims of national terror: Experiences of Israeli social workers. *Qualitative Health Research*, 19, 42-54.
- Sivri, M. S. (2017). Ölüm kapıdaydı... *Psikanaliz yazıları*, 34, 91-101.
- Suh., E. J. & Marshall, R. D. (2008). Community Violence. In Gilbert Reyes, Jon D. Elhai, Julian D. Ford (Ed.), *The Encyclopedia of Psychological Trauma* (s. 144-147). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Suruç Psikososyal Dayanışma Ağı İstanbul Deklarasyonu (2015, 7 Ağustos). https://todap.org/bolum_detay.aspx?yaziId=1567&bolumId=1 Erişim tarihi: 29.10.2019
- Tosone, G., Bialkin, L., Gampbell, M., Gharters, M., Gieri, K., Gross, S Stefan, A. (2003). Shared trauma: Group reflections on the September 11th disaster. *Psychoanalytic Social Work*, 10, 57-77.
- Tosone, C. (2011). The legacy of September 11: Shared trauma, therapeutic intimacy, and professional posttraumatic growth. *Traumatology*, 17, 25-29.
- Tosone, C. (2012). Countertransference. C. R. Figley (Ed.), *Encyclopedia of trauma : an interdisciplinary guide* (ss. 156-159). USA: Sage Publications.
- Tosone, C., Nuttman-Shwartz, O. & Stephens, T. (2012). Shared Trauma: When the Professional is Personal. *Clin Soc Work J*, 40. DOI 10.1007/s10615-012-0395-0
- Triest, J. (2017). "Travmanın bireysel ve kolektif boyutları": bilinçdışı kabus gerçeğe dönüştüğünde. Çev. Pitey Gonca Özbay. *Psikanaliz yazıları*, 34, 51-68.
- Türk Tabipleri Birliği. (2016). 10 Ekim Ankara Emek, Barış, Demokrasi Mitingi Saldırısı Hekim Tanıklıkları, Uzman Görüşleri, Değerlendirmeler Raporu. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı. (2012). Türkiye’de Sürmekte Olan Toplumsal Travma ile Baş Etmede İlk Adımlar. Ankara: Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları.

Türkiye'deki saldırılar: 18 ayda yaklaşık 500 kişi yaşamını yitirdi (2016, 21 Aralık). *BBC Türkçe*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38365351> Erişim tarihi: 25.10.2019

Weathers, F. W. & Keane, T. M. (2008). Trauma. Gilbert Reyes, Jon D. Elhai, Julian D. Ford (Ed.), *The Encyclopedia of Psychological Trauma* (ss. 657-660). New Jersey: John Wiley & Sons.

Willig, C. (2008). Phenomenological methods, introducing qualitative research in psychology, McGraw Hill: Open University press, 53-73.

**ETİK KURUL DEĞERLENDİRME SONUCU/RESULT OF EVALUATION BY
THE ETHICS COMMITTEE**

(Bu bölüm İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurul tarafından
doldurulacaktır /This section to be completed by the Committee on Ethics in research
on Humans)

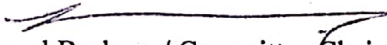
Başvuru Sahibi / Applicant: Ayşegül Özadak

Proje Başlığı / Project Title: Toplumsal Travmalarda Gönüllü Psikososyal
Çalışanlarının Umudu Sürdürebilme Olanakları: Psikososyal Dayanışma Ağı Örneği

Proje No. / Project Number: 2019-20845-60

1.	Herhangi bir değişikliğe gerek yoktur / There is no need for revision	XX
2.	Ret/ Application Rejected Reddin gerekçesi / Reason for Rejection	

Değerlendirme Tarihi / Date of Evaluation: 9 Nisan 2019

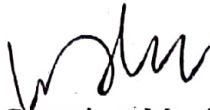

Kurul Başkanı / Committee Chair

Doç. Dr. İtir Erhart

Üye / Committee Member

Prof. Dr. Turgut Tarhanlı

Üye / Committee Member

Prof. Dr. Koray Akay

Üye / Committee Member

Prof. Dr. Aslı Tunç

Üye / Committee Member

Prof. Dr. Hale Bolak Boratav